

MEM Û ZÎN

EHMEDÊ XANÎ

EHMEDÊ XANÎ

Türkçesi : M. E. Bozarslan

GÜN YAYINLARI

Başmusahip Sokak, Tan Ap. No. 6

İSTANBUL — 1968

MEM Ü ZİN dünyanın ölmez edebî eserleri arasında ön safta yer almıştır. Bu dev eser konusuyla Şekspir'in ROMEO VE JULİYET'inin, Fuzulî'nin LEYLA İLE MECNUN'unun bir dengidir.

Gerek konusu ve gerekse edebî değeriyle bu eser, her okuyucunun gönlünü kendine çekmekte, değerini herkese kabul ettirmektedir.

Özellikle ülkemizin Doğu bölgesinde bu kitap halk arasında hayli tanınmıştır. O kadar ki birçok okumamış kimseler dahi kendilerine göre kitabın bazı pasajlarını ezberler ve ara sıra münasebet gelince ezbere okumaktadırlar.

Ne yazık ki ülkemizin Kürtçe ve Türkçe konuşan okuyucuları bugüne kadar bu değerli eseri okumaktan yoksun kalmışlardır. Çünkü eser Arap harfleriyle yazılmış, Türkçe'ye de çevirilmemiştir. Bunun için, hem Kürtçe'yi, hem de Arap harfleriyle okumayı bilen kimseler ancak okuyabilmektedirler. Bunların sayısının çok az olduğu aşîkârdır.

İşte bu ihtıyacî karşılamak için MEM Ü ZİN'i hem Lâtin harflerine, hem de Türkçe'ye çevirdik. Böylece Kürtçe de konuşan, Türkçe de konuşan okuyucular için bu kitabı okuma fırsatı doğmaktadır.

Orijinaliyle Türkçe çevirisinin karşılaştırılmasını kolaylaştırmak için Kürtçe ve Türkçe sayfaları karşılıklı, Kürtçe sayfaları sol, Türkçe sayfaları da sağ tarafa koyduk. Ayrıca her sayfa da aynı miktarda, mısra mısra dizildi.

Bu eser XVII. yüzyılın sonlarında yazıldığı için, çağdaşı olan diğer bütün eserler gibi onda da birçok Arapça ve Farsça kelime vardır. Tabîî Türkçe çevirisinde bu ke-

limeleri de Kürtçe kelimeler ve cümleler gibi aynen çevirdik. Fakat kitabın orijinalindeki bu yabancı kelimeleri değiştirmedik, olduğu gibi yazdık. Ancak herkes bunların anlamını bilmemektedir. Bunun için kitabın sonuna bir Sözlük ekledik ve bu kelimelerin açıklamasını o sözlükte Kürtçe ve Türkçe olarak yazdık.

Mem û Zîn'in hikâyesi «Memê Alan» adıyla Kürt halkı arasında hayli yaygın ve eskidir. Bu hikâye Milâttan önceden bu yana halk arasında söylenen ve mitolojik bir nitelik kazanan bir destandır.

Büyük Ozan Ahmed-i Hânî de «Memê Alan» destanından ilham alarak o hikâyeyi kendi çağının yaşantısına göre somut bir kalıba dökmüş, çağdaş ve modern bir üslûpla yazmıştır. Bu suretle hem destanı kaybolmaktan kurtarmış, hem de Kürt edebiyatına ölmez bir eser armağan etmiştir.

Hânî bu eserde Memo ve Zîn'in aşkı etrafında çağının yaşantısını, o zamanın sosyal, kültürel ve idarî durumunu da güçlü bir meharetle tasvir etmiş gözler önüne sermiştir. İyiliği, doğruluğu, suçsuzluğu, zayıflığı ve çaresizliği Memo ve Zîn'in şahsında toplayarak; kötülüğü, dalkavukluğu, fitneciliği ve ikiyüzlülüğü de Bekir'de somutlaştırarak gözler önüne sermiştir.

Bundan başka o çağda yöneticilere, devletin siyasi ve idarî çarkına hâkim olan anlayışı usta bir üslûpla anlatmış; bu geri, zalim, çarpık ve küflü anlayışı yerden yere vurmuş; yöneticilerin davranış ve anlayışını, özellikle onların kötü niyetli, kinci, çıkarıcı ve dalkavuk kimselerin sözüyle oturup kalkmalarını ortaya koyarak kötümüş, bu çürük ve haksız düzene karşı âdeta isyan etmiştir.

**

MEM Ü ZİN bundan önce üç defa basılmıştır:

- 1 1919 yılında İstanbul'da Arap harfleriyle.
- 2 — 1958 yılında Şam'da Arap harfleriyle.
- 3 — 1962 yılında Moskova'da Lâtin harfleriyle.

Bundan başka kitabın tamamı Rusça'ya, bazı bölümleri de Almanca'ya çevirilmiştir. Hemen hemen bütün dünya Ansiklopedilerinde kitaptan ve yazarından bahsedilmektedir. Ülkemizde İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ'nin 68. fasikül 1113. sayfasında kitabın adı ve yazarının biyografisi kısaca geçmektedir.

*

Bu kitabı çevirmekte ve yayınlamaktaki amacımız, bu ölmez klâsik eseri ülkemizin okuyucularına kazandırmak ve tanıtmaktır. Bu kitabı çevirip yayınlamakla, hem okuyucuların kültürünün artmasına, hem de ülkemizin kitaplığının zenginleşmesine hizmet ettiğimize inanıyoruz. Bu inancımız gerçekleşirse kendimizi mutlu sayacağız.

Ayrıca bu ölmez eseri Lâtin harflerine ve Türkçeye çevirmek bize nasıbolduğu için çok sevinçliyiz.

20/10/1968

M. Emin Bozarslan

HÂNÎ'NİN BİYOGRAFİSİ

Ahmed-i Hânî 1651 yılında Hakkâri bölgesinin Hân köyünde dünyaya gelmiştir. Kısa bir sürede ilim ve kültürde ün salmış, bu alanda hayli ilerlemiştir, 14 yaşlarında yazarlık hayatına atılmıştır.

Hânî Doğubayezit'de vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Fakat yazık ki vefat tarihi belli değildir. Türbesi Doğubayezit'te halkın ziyaretgâhıdır.

Hânî Kürt edebiyatına çok değerli hizmetler yapmış, birçok nefis şiir ve eser armağan etmiştir. Eserlerinin şaheseri MEM Û ZÎN'dir. Ozan bu kitabı 1695 yılında tamamlamıştır. Hangi tarihte bu eseri yazmaya başladığı hakkında hiçbir belge yoktur. 1690 yılında başladığı söylenmektedir.

NÛBARA BİÇÛKAN (Küçüklerin Turfandası) da değerli bir eserdir. Bu kitap Arapça - Kürtçe sözlüktür, o da MEM Û ZÎN gibi manzumdur. Her bölümünün başında da okuma, çalışma, doğruluk ve bunlara benzer sosyal konular hakkında bir öğüt yazmıştır. Bu eserin yazılış tarihi 1684'tür.

Bunlardan başka EQÎDA ÎMANÊ (İnanç yolu) adlı küçük ve manzum bir eser yazmıştır. Bu eser NÛBARA BİÇÛKAN'la birlikte İstanbul'da birkaç defa basılmıştır.

Hânî, çağında çok ileri görüşlüydü; MEM Û ZÎN'den de anlaşılabileceği gibi haksızlığa, zulme, gericiliğe, feodal düzene karşı cephe almış, bu yolda hayli mücadele etmiştir; zavallıların, yoksulların, çaresizlerin ve haksızlığa uğrayanların yardımcısı olmuştur. Çağdaşı olan bazı bilginler gibi yöneticilere ve zalimlere dalkavukluk etmemiş, çıkar peşinde koşmamıştır. Kısacası: her zaman halktan

yana olmuştur. Örneğin, NÜBARA BIÇÜKAN'ın önsözünde şöyle demiştir:

«Ben bunu revaçtakiler için değil,
Kürt çocukları için yazdım.»

Bundan da açıkça anlaşılıyor ki revaçtakiler ve makam sahipleri için mutlu azınlık için çalışmamış; halk çoğunluğu için, halk çocukları için çalışmış ve hizmet etmiştir.

Büyük Ozan düşüncesinde özgürdü, inandığını cesaretle anlatmış ve yazmış, bu hususta hiçbir şeyden endişe etmemiş, doğruyu söylemekten ve yazmaktan hiç ama hiç geri durmamıştır.

Hânî o çağın aristokratik modasına uymamış ve diğer bilginler gibi eserlerini Arapça ve Fransıza yazmamıştır. Eserlerinin hepsini halk diliyle, kendi ana diliyle, Kürtçe olarak yazmış ve Kürt edebiyatının öncülerinden biri olmuştur.

Ölümsüz Ozan, edebiyat alanında nasıl mahir idiyse, felsefe ve kültür alanında da öylece yüksek bir mevki-deydi. Bu hususta Doğulu bilginlerden Fırdevsî'nin, Sadi'nin, Fuzulî'nin ve benzerlerinin dengiydi. Eserinden de anlaşılacağı gibi derin bir felsefeye ve geniş bir kültüre sahipti.

Ana dili Kürtçe'den başka Türkçe'yi, Arapça'yı ve Farsça'yı da iyi bilirdi.

Ne yazık ki hayatı hakkında elimizde, belgelere dayanan bir bilgi yoktur. Fakat şurası bize teselli veriyor ki eserleri adını ölmez insanların safına katmış ve onu ebedileştirmiştir.

I

ALLAHA ÖVGÜ

Kitabın baş yazısı Allahın adı

Vallahi eksik demektir kitap, olmazsa onun adı

Ey aşk güzelliğinin doğuş ufku olan Allah!

Ey «aşk-ı hakikî» ile «aşk-ı mecazî»nin sevgilisi

Allah!

Senin adın üzerine yazılır aşk yazısı,

Aşk kaleminin nakşı da yine senin adıdır.

Senin nakşın olmadan kalemin nakşı çiğdir

Senin adın olmazsa yazı da eksik kalır,

Amaç edinilen Kâbe'nin şahı senin adıdır,

Bütün kutsal yazılar da senin adında toplu hâlde durur,

Senin adıdır tüm vahiylerin özü

Görünmeyip de keşfedilen varlıklar senin adında

görünür.

Ey gönül sahiplerinin gönüllerinin sevgilisi,

Sensin gönülleri kendine doğru çeken!

Övünen ve nazlanan sevgili sensin!

Aşık da sensin, fakat dileksizsin.

Fayda veren de, kendisinden yararlanan da sensin!
Şüphesiz hem isteyen, hem de istenensin!

Sensin sevgilinin yüzündeki aydınlık!

Zavallı âşıkın gönlündeki ateş yine sensin!

Mumsun ama ateş ve ışık çeşidinden değilsin,

Güneşsin ama perdelenmişsin gözlerden!

Evren tılsımının içinde definesin sen!

İnsan adından keşfedilen hazinesin sen!

Bu evren, bu insan ve görünen bu varlıklar,

Bu yaraltılan, senden gayrı bütün yaratıklar,

Hepsinin yönetimi ve geçimi seninledir,

Ey yaratışın ve emrin bahçesine feyiz yağdıran

Allah!.

Senin emrin «Ol» sözcüğüyle iki âlemi birden

Varlığa getirdi; gerçi amaç insandı.

Bu iki âlemde biridir insanın kendisi,

«Ol» ve »Oldu» emrinin bir harfidir (1).

İşte gerçekten gerçek olan, o harftir;

Hem o emir, hem de yaratış senin kudretine bağlıdır.

Cisimler maddeden resmedilmişler,

Ruhlar ise kutsallıkla nişanlanmışlar.

Bu ruhlarla cisimler cebirle, zorla

Çiftleştirilmişler Allahın emriyle.

Maddenin değeri gerçi düşüktür

Ama kutsallık, güzelliğin ışığındandır.

İşte bu harf, işlemesi ince bir nakıştır;

Gel gör ki amacıyla anlamı derin mi derin.

Gerçi görünüşte, sen onu en küçük olarak göstermişsin

Ama aslında o, en büyük kalemin nakşıdır.

Görünen ve görünmeyen hep onda mevcuttur;

Erdem de, kusur da hep onda gözüktür.

(1) Şu anlamdaki âyete işaret ediyor: «Allah bir şeyi yaratmak istediği zaman, ona «Ol» der, o da hemen olur.»

İnsanın kendisi hem karanlıktır, hem ıssık;
 İnsan hem yakındır sana, hem uzak.
 Ne kadar evren çeşidi varsa,
 Hepsi insan çeşidine tâbidir.
 Hepsi muazzam bunca felek,
 Hepsi muhterem bunca melek,
 Dönüp dolaşan bu muazzam çark,
 Bu göz kamaştırıcı gezgin saray,
 Bunca yerler ve unsurları,
 Bunca ârazlar ve cevherleri,
 Bunca doyulmaz nimet ve değer,
 Ve bütün yiyeceklerle giyecekler,
 Bunca aranan ve istenenler,
 Bunca arzu edilen ve sevilenler,
 Hayvanlar, madenler ve bitkiler,
 Arananlar, amaç edinilenler ve muradlar;
 Hepsi bizler için işler hâldedir,
 Hepsi bizler için yük altındadır.
 Gerçekten güzel ve parlak bir düzen
 Düzenledin bizler için doğrusu sen!
 Biz gafiller, tenbeller, günahkârlar,
 Kötülük isteyen nefsimizle kayıtlıyız.
 Gönümüzde taşımıyoruz senin fikrini ve de zikrini,
 Dilimizle de ödemiyoruz senin hamdini ve de şükrünü.
 Hânî, gönülden anmıyorsa eğer seni,
 Allahım! Ona şükredici bir dil ver!

II

ALLAHA ÇAĞRI VE YAKARIŞ

Ey şükrü dilin cevheri olan Allah!

Ey anması gönlü parıldatan Allah!

Ey eşsiz, ortaksız, bir olan Allah!

Ey emsâlsiz, benzersiz var olan Allah!

Ey zevâli olmayan, daima var olan bakî Allah!

Ey fânî olmayan, kendi kendine var olan, doğru yolu
gösteren Allah!

Ey yerlerin ve göklerin yaratıcısı!

Ey bütün insanların ve cinlerin yaratıcısı!

Ülkelerin, meleklerin, feleklerin hepsini,

Maşallah, sen yarattın hepsini.

Her neyi yarattınsa güzel yarattın,

Her nasıl varlığa getirdinse güzel yaptın.

Ey işi güzel olan! Her neyi yarattınsa sen,

Her biri kendi yerindedir ve yerine lâyıktır.

Dolu inci olan bu dokuz sedef,
 Ak ve parlak inciler ve de siyahlar (1),
 Birbirine katılmış inciler gibi olan yedili (2),
 Her altı yön ve dört köşeler,
 Doğmuş olup da çok doğurgan olan üçler:
 Yani toprak, gök ve anahtarları,
 Levh, Kalem, arş ve sabit yıldızlar,
 Toprak, hayvanlar, bitkiler ve madenler;
 İşte bu kadar sanat gösterdin sen,
 Bunca güzel şey icadettin sen.
 Bunların hepsini yokluktan sen var ettin,
 İlk-maddeleri yokken nakşedip süsledin.
 Hulâsa: İster başlangıç, ister son olsun;
 Kısaca: İster inanan, ister inanmayanlar olsun;
 Hepsi sana öylece ayna olmuş,
 Sen de öylece onlarda gizlenmişsin.
 Güzelliğin olmasa, bir varlığı olmaz hiçbirinin,
 Işığın olmasa görünmezler bile.
 Hem gizli, hem de açık oluşunun işte budur hikmeti;
 Hem kayıp, hem de hazır oluşunun işte budur kudreti.
 Parçalanmak ve yer almak yoktur senin için,
 Fakat bunları kendine yer edinmişsin.
 Sanki hepsi bir vücut, sen de can;
 Sanki hepsi bir şehir, sen de han.
 Senin güzelliğinle süslenir sevgililer,
 Senden imrenerek rakîpler gayrete gelir.
 Âşıkları çeken, senin çekimindir;
 Gönülleri sızlatan, senin derdindir.

(1) Sedeflerden maksatı, herhalde, güneşin çevresinde dönen dokuz gezegenin yörüngeleridir; incilerden maksat da, gezegenler.

(2) Yedili'den maksat,herhalde, «Büyük Ayı yada «Küçük Ayı» takımıdır.

Şirin'i Perviz'e şeker yapan sendin;
Ferhad'a kanlı gözyaşları döktüren de sen.

Leylâ'yı Mecnûn'a sen belâ ettin;
Ramin'i Veysi'ye sen râm ettin.

Yusuf'u nasıl Züleyha'ya gösterdin?
Vâmık'ı neden Azra'ya kavuşturdun?

Elli hac edâ eden o şeyhi de,
Gâvur kızı için sen delirttin (1).

Nilüfer'i nazlı büyüten de sensin,
Büyütüp güneşe müşteri eden de sen.

Servilere o uzun boyu veren sensin,
Sülünlerin ayağını bağlayan da sen.

Kırmızı gülü dikenlerden çekip çıkaran sensin,
Ve sensin bülbülü bin deliye döndüren.

Gül bitkisine güzel rengini,
Bülbüle o güzel sesini veren de sen.

Mumların ucuna ışığı yerleştirensin,
Pervaneyi sevdâ ile talan edensin.
Dilberleri gönül çekici yaratıp yaratıp
Meczip âşıkları sersemletensin.

Gönülleri dolduran sevgi ve aşk,
Omuzlardan dökülen zülûf ve örgüler,
Seninle var olup yüzyüze durdu,
Seninle birbirlerine uygun düştüler.

Kendi güzelliğin yansısın diye,
Ardarda aynaları yaratan sensin,
Aynaları Tûtf'lerin önünde tutan da sen,
Canavarların yolunda tuzak kuran da.

Onlar aynayı su sanırlar,
O yansıyı da güneş ışığı.

(1) San'an Şeyhinin hikâyesini kastediyor.

Suda görürler senin nakşını,
Ve ne sudan sakınırlar kendilerini, ne güneşten.

Dudağı kuruyanlar duru su arar elbet,
Gel gör ki o benle zülûf tuzak ve yemdir.

Amaç önde hazır olunca,
Amaca yönelecek elbet her gören.

Tûtî'lerin şeker dili kendiliğinden mi?

Hayır... Ne duyarlarsa, onu söylerler.

Onlar o amacı yakın görür,

Ve bağlanır ayakları, takılıp kalırlar.

Gönlün amacı ve muradı sen şahsın,

Gel gör ki sen de saptırırsın dilediğini yolundan.

Ve yolundan saptırmak istediğin kimsenin

Ayağını zülûf ve benle bağlarsın.

Doğru yola getirmek istediğin,

Desteklemek, yardım etmek istediğin kimseyi de

Derhal bilinen makama götürürsün,

Ve hizmetçi bile olsa efendileştirirsin.

Ey tapınılan Allah! Sen, sana secde etmeden önce

Âdem'i kıblegâh yaptın, ona secde ettirdin.

Nasıl ulaştırdın yücelere İsa'yı!

Acaba o canı sen neden sevdin?

Gizlice İdris'e verdiği ders,

Onu kutsal makamlara götürecekti elbet.

Zavallı günahsız Şeytan,

Sen kendisine o denli yardımcıydın ki,

Günde bin ibadet ediyordu:

Çünkü sen güc vermiştin ona.

O, Tanrıdan başkasına secde etmedi;

Sen de onu taredettin kapından.

Bir defa olsun secde etmedi başkasının önünde;

Kahrın, onu ebediyyen ateşe çarptırdı.

Hulâsa: Senin hikmetinden anlayan

Bir tek fert görmedik, maşallah!

İdrâk sahibi olup da irfan arıyanlar,
Senin hakkında, «Tanımadık» dediler.
Hânî, şu bilgisizliğiyle senin hakkında
Sapıklığa düşerse çok değil, inan.
Meğer yardımcısı Allah ola
Ya da rehberi Mustafa!
Allahım! Mustafa'nın hakkı için,
Hânî'yi kendine âşına kıl!

III

PEYGAMBERE ÖVGÜ

Varlıklar, deliller ve kanıtlara göre,
Asla zorunlu ve zorunsuz olmazlar.

Varlığı zorunlu olan birdir, o da Zat-i Kibriyadır.
Varlığı zorunsuz olanlarsa tüm yaratıklardır.

Yaratıklarla perdelenen o varlığı zorunlu,
Kıldı yaratıkları kendine doğuş ufku.

Ki varlığı bunlarla ispat edilsin,
Ve gizlenen güzelliği çıksın ortaya,

Faş olsun cevher definesi; meydana çıksın,
Nakşın varlığından varlığı nakışçının.

Fakat o bilgili Hakîmin sanatı,
O güçlü ve kudretli nakışçının hüneri,

Kalabilir miydi tek bir resimle?
Ona lâyük bir yazı gerekliydi.

Var olanların hepsi yazısızdı,
Bunun için kalem oldu ilk yarattığı.

İşte bu ilk, ruh ve akhevvel,
 Bunların üçüdür ki «İlkler» kabul edilir.
 Fakat onları birbirinden ayırdetme,
 Şöylece onları bağdaştır:
 De ki: Hep birden bir tek şeydir,
 Sayılmaları ve sayılır olmaları itibarîdir.
 Ebedî güzellikten ilk defa parlayan,
 Bir ışıktı; onun anlamı da Muhammed'di.
 İşte o nurdur ki görünmeyenleri bilen Allahın emriyle,
 Görünmeyen evrenin feyzine kaynak oldu.
 Ruhlar, Peygamberin anlamından,
 Yaratıldılar; örneğin şeker ve bitki.
 Oldu tüm canlıların ilk kökü,
 Hem mutluların, hem günahkârların canlarının kökü.
 Hepsi ondan dallanma bulmuşlar,
 Hepsi onunla zevke ermişler.
 Henüz ne bu yer, ne bu gök vardı.
 Serveriydi o tüm Peygamberlerin.
 Onun içindi feleklerin yaratılışı,
 Meleklerin secdesi yine onun için.
 Âdem henüz su ve çamur içindeyken,
 O, bütün âlemler için rahmetti.
 Bütün cüz'lerin ve küllerin Peygamberiyken o,
 Henüz su ve çamurdu Âdem'in kendisi.
 Allahın güzelliğinin o penceresi,
 Karanlık gönüllerin feleğini aydınlatan o güneş,
 Dünyalı şekline girdiği an,
 Oluverdi son zamanlar Peygamberi.
 Valığı zorunlu olanla olmayanları ayırdeden o sınır,
 O vezir kılığındaki Padişah,

İptal etti tüm dinleri ve de kitapları
Gösterdi herşeyin kanıt ve nedenini.

Baktı ki dünya küfürle dolu,
Çekti peygamberliğinden bir sofraya,
Yer yüzünde bulunan bütün halkları,
Cömertçe o sofraya buyur etti.

Hâkan, pusuya yatmış bir Hindu idi.
Fağfur da kâsedan içişinden iki büklümdü.
Kayser kendi kusuruyla kısa kalmıştı,
Derhal gözüyle gören oldu.

Arap şahı bayrağı kaldırıncaya
Acem Kisra'sını da iki büklüm yaptı... Şaşılacak şey
Rumlardan, Habeşlerden, Frenk ve Tatarlardan,
Dini kabul etmeyen kimselerin,
Çaresiz çoğu kılıçla yok oldular.

Tâ ki bir kısmı dine katılınca dek.
Puthaneleri ateşle yıkardı,
Tapınaklarını yok etti tüm ateşperestlerin.
O, dini açıkladığı zaman.

Davut dininden olanların, Yahudî ve Hıristiyanların,
Tevrat'ı unuttu çoğu,
İncil ve Zebur da çıktı hatırlarından.

İsa İncil'i okuduğu zaman,

Vahiyle ve Allahın emriyle bahsederdi ondan.
Dedi ki: «Müjde veriyorum şanlı bir Peygamber,
Bizden sonra gelecek, adı Ahmed'dir»

Dâvasını elle ve dille yürüttü o,
Elinde kılıç, dilinde Kur'an vardı.
Güzel yaratılışıydı, hem Peygamber, hem Hükümdardı,
Hikmetliydü serâpa, hem kitabı, hem de kılıcı vardı.

Kamu öğreticisiydi, daha önce okumadan;

Mal mülk sahibi değil, iyilik sahibiydi.

Atsız ve maiyetsiz, oldu cihangir,
Doldurdu sesi dünyayı, davulsuz ve bayraksız.

Gördüğün herşey meğer O'ydu,
Ordusu görünmez askerlendendi. (1)

Çadırsız, hansız, saraysızdı o,
Gölgelliği bulutlardı.

Önden haberdar olduğu kadar
Arkadan da görürdü.

Ondan, gölge düşmezdi yerlere.
İşitirdi bir arada yüz konuşmayı.
Cansızlar da konuşurdu onunla.
Filizlenirdi bitkiler onunla.

Onun peygamberliğine inanmayan,
Kalmadı bir tek çeşit hayvan.
Yalnız Adem oğullarından bazıları,
Yem oldular Cehennem ateşine.

Kısacası: Yerlerde ve göklerde,
Hulâsa: Bütün insanlar ve cinlerde,
Onun şerefine denk gelecek birşey yok,
Ondan gayrı bize arka olacak kimse de yok.
Doğruluğuyla güçlendi din,
Şeriatıyla doğruldu yol.

Bilginlerin hepsi peygamber gibidir,
Abidlerin hepsi evliyalar gibidir.
Onun büyük sahabelerinin tek bir ferdi,
Gâvurlardan beşyüz yiğit sayılır.

Tüm gâvurlar bir araya gelsin, heybetçe
Bir tek sahabeye eşit değildir.

Onun dininden şüphe edenler için,
Dinini tartışıp eleştirenler için,

(1) Hüneyn savaşından bahseden «Allah yardımınıza, görmediğiniz askerler gönderdi» anlamındaki âyete işaret ediyor.

Kur'an ve hadisler ne güçlü mucizelerdir!
Âyetler ve sureler ne açık delillerdir!

Ebubekir ve Ömer ne iyi arkadaşlarıydı onun!
Osman ve Ali ne seçkin yakınlarıydı onun!

Ey yüksek payeli Padişah!
Ey tahtı felek güneşi olan Padişah!

Benim bilgimle ne mümkün seni övmek!
Büyük güç sahibi Allah'tır seni öven.

Ben ne diyeyim; ey Şehinşah!
Seni Allahın sözleri övdükten sonra?

Şahım! Senin için güzel addır «Yasîn» (1)
Tâhâ! Senin tılsımındır «Tasîn» (2)

Ey seçkin sevgili! Senin için şu yeter ki:
Allah senin hayatına andıçtı. (3)

Yüz defa hayatına andolsun ki, ey işi iyilik olan!
Bizim ikiyüz yük çekse de günahlarımız,

Ve şu yüz derecelik kötülüğümüzle,
Yine senden ümitsiz olmayız bizler.

Hattâ şu zayıf Hânî bile,
Şu paklıktan uzak, kem kişi, şu ateşe müstahak olan
Hânî,

(1) Yasîn: Peygamberin bir adıdır, Kur'anın bir suresinin başında gelmiştir.

(2) Tâhâ: Peygamberin bir adı olup, bir surenin başında gelmiştir. İki Arap harfidir. Şöyle yazılır: « » ve «Tasîn» okunur. Bir surenin başında gelmiştir, anlamı bilinmemektedir.

(3) «Hayatına andolsun ki onlar sarhoşluklarında bocalıyorlar» anlamındaki âyete işaret ediyor.

O da kötülüğü ve köpekliğiyle,
Ümmetten olduğunu iddia ediyor.

Köpeklerden farksız o kötü-işliyi de,
Allah sahabelerin yolunda götürsün.

IV

PEYGAMBERDEN ŞEFAAT, ALLAHTAN DA AF

Ey iki âlemin varlığına yol açan!

«İki yay kadar» yaklaştırmaya lâyık olan! (1)

Medine tahtının Şehinşahı!

Senden o kadar mucize görmüşüz ki...

Senin için bir anlık iştir feleklerde yürümek

Ve senden bir selâmdır meleklerin kıvancı.

Ayı ikiye bölmek için bir işaretin yeter,

Ve bir sözcük yeter gözlerinin yanılmadığını

ispatlamaya (2)

(1) İki yay kadar: Peygamberin miraçta Allaha yaklaştığı mesafedir.

(2) Peygamberin gözlerinin yanılmadığı, söylediklerini gerçekten miraçta gördüğü hakkındaki âyete işaret ediyor.

Ey «Levlâk» tahtının padişahı! (1)

Kalk ta çabucak göklere çık.

Emrine amadedir burak ve kanatlar,

Maiyetinde gelir saf-saf melekler.

Kalkıversin önünde tüm perdeler,

Perdesiz olarak konuş Allahla.

De ki: «Sen kudret ve azamet sahibisin»

De ki: «Hep vardın sen, hep var olacaksın.

Bizler fâniyiz, zayıfız, toprak seviyesindeyiz,

Helâk oluruz hepten, sen doğru yola götürmezsen.

Önce bizlere niye azamet verdin

Başımızın üzerine koydun şeref tacını, (2)

Vekillik şerefini verdin bizlere? (3)

Oysa sen bize emanetini verdiğin zaman,

Sence biliniyordu bilgisizliğimiz,

Ve o emanetin kadrini bilmiyeceğimiz.

Her neyi irade ettinse sen bizim için,

Ona bir zerre olsun eklemedik biz.

Hâşa senin sonsuz şefkatinden,

Uzaktır senin büyüklüğünden, rahmetinden,

Küfür ve günahları bahane etmek,

Ve sana lâıyk olsun bu... Bu mu padişahlık?

Bir yüzlüdür senin katında küfürle îman

Eşittir senin katında cennetle cehennem.

Sen kahrını gösterirsen eğer,

Ateş olacak bizlere cennet.

(1) «Levlâk»: Allahın Peygambere yönelttiği bir hitabın başıdır. Bu hitabın tamamı şudur: «sen olmasaydın ben felekleri yaratmazdım.»

(2) «Biz insanoğlunu şerefli yarattık» diyen âyete işarettir.

(3) Şu âyete işarettir: «Allah, inanıp iyilik eden kullarını yer-yüzünde kendine vekil yapacağına söz verdi».

Ve feyiz yağdırırsa bulutları rahmetinin,
 Cehennem bizler için cennete dönecektir.
 Gerek gâvurlar, gerek günahkârlar,
 Hepsi senden umutludurlar.
 Gâvurlardan ve günahkârlardan kimse yoktur ki,
 Senin sıfatlarına ayna olmasın.
 Bizler «Kahredici» adınla gâvur olduk,
 «Bağışlayıcı» adındır ki günahkâr kıldı bizleri.
 Sen küfrü de bağışlıyamaz mısın ki?
 Günahları üzerimizde nakşedecek olursan,
 Şeytanlar var sevinecek halimize,
 Ve sevinecek sayısız mel'un var.»

Hiç hamiyet kârı mı ey âlemin dayanağı!
 Hiç yakışık alır mı ey insanların çobanı!
 Bu pis mel'unun, sonunda,
 Bizleri koyunlar gibi darmadağın etmesi?
 Kısacası: Öyle yap ki o serkeş dev,
 Yalnız ve tek başına gitsin ateşe.
 Hulâsa: Yakın ve uzak olan hepimizi,
 Günahkârları, bedbahtları ve kem kişileri,
 Şefaatinin içine al hepsini,
 Bizleri hep beraber ateşten kurtar.

V

DERDİMİZ

Sâki! Allah için lûtfet,
Cem kadehine koy bir yudum şarap. (1)
Kadeh şarapla dünyayı göstereyin,
Görünsün dilediğimiz ne varsa.
Aydınlığa kavuşsun önümüzde durumlar,
Gelecek bizim için başarılı olacak mı, bilelim.
İşte kemale erdi talihsizliğimiz,
Acaba zevale yüz tuttu mu dersin?
Yoksa hep böyle olduğu yerde mi kalacak,
Son devir gelip çatıncaya dek?
Mümkün mü acep felek çarkından,
Bizim için de çıksın bir yıldız,
Bize yar olsun bahtımız,
Bir defada uykudan uyanıversin,

.....
.....

(1) Cem: Eski İran İmparatoru Cemşit. Kadehi teleskop gibi yıldızları gösterirmiş. Ozan kendi kadehini de onunkine benzetmiş.

Kılıcı ortaya konsun gücümüzün,

Bilinsin kadri kalemimizin,

Derdimiz deva bulsun,

İlmimiz revaca girsin?

Olsaydı eğer bir başyükseğimiz,

İyilik sahibi bir şiir istiyenimiz

Bizim de külçemiz sikkeyle basılır, (1)

Bu denli revaçsız ve şüpheli kalmazdı,

—Ne kadar safî ve temiz olsalar da,

Altın ve gümüş sikkeyle değer kazanırlar—

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Biz öksüzlere acır,

Namertlerin elinden kurtarırdı bizi,

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Her kim ki himmet elini kılıca götürdüyse,

Kendisi için devleti zabtetti erkeğe.

(1) Külçe, altın ve gümüş aşağıdaki bölümden de anlaşılacağı gibi mecazî olarak edebiyat anlamında kullanılmış.

Çünkü dünya bir gelin gibidir,

Keskin kılıcın elindedir onun hükmü de.

Fakat başlığı, çeyizleri, düğün hediyeleri;

İyilik, cömertlik, lûtf ve bağıştır.

Ben hikmetle dünyaya sordum ki:

«Başlığın ne senin?» Bana dedi ki: «Himmet»

Kısacası: Dünya kılıçla ve iyilikle

İnsana ram olur, boyun eğër.

Ben Allahın hikmetinde şaşakaldım:

Kürtler dünya devletinde,

Acep ne sebeple kalmışlar boynubükük,

Hepsi birden niçin olmuş mahkûm?

Onlar kılıçla şöret şehrini fethetmişler,

Himmet ülkesine boyun eğdirmişler.

Onların her bir beyi Hâtem cömertliğinde,

Ve Rüstem cengâverliğindedir her bir erkeği.

Bak, Arabistan'dan Gürcistan'a kadar

Kürtlüktür olmuş kaleler gibi.

Bu Rumlarla Acemler onlarla hisar olmuş,

Kürtlerin hepsi dört kenarda yer tutmuş.

Her iki taraf, Kürt kabilelerini,

İmha oklarına hedef yapmışlar.

Sanki Kürtler sınır başlarında kilitmişler,

Her kabile sağlam bir set gibidir.

.....

.....

.....

.....

Cömertlik, himmet, mertlik,
Beylik, hamîyyet ve yiğitlik,
Hep Kürt kabileleri için onaylanmıştır,
Onlar kılıçla ve himmetle ün salmıştır.
Cesarettin hamîyyetli oldukları kadar,
Minnetten de nefret ederler.

Bu hamîyyet ve yüksek himmettir ki,
Engel oldu minnet yükünü yüklenmelerine.
Bunun içindir ki hepsi her zaman ittifaksızdır,
Her zaman birbirlerine karşıdır ve parçalanırlar.
Olsaydı eğer bir ittifakımız bizim,
Hep birlikte bir birimize itaat etseydik,

.....

.....

O zaman dini de, devleti de ikmal eder,
İlmi de, hikmeti de elde ederdik.
Sözler o zaman birbirinden ayırılmaz,
Gerçek hüner sahipleri çıkardı ortaya.

VI

KİTABIN KÜRTÇE YAZILIŞ SEBEBİ

Hânî kemalsizliğin kemale ermesinden dolayı,
Kemal meydanını boş buldu.

Yani kabiliyetinden ve ehliyetinden değil,
Sadece hamiyet ve aşiret tutkunluğundan,
Kısacası: İnattan ya da çaresizlikten,
Mutat hilâfı olarak bu bit'atı işledi. (1)

Duruyu bir yana itip içti tortuyu,
İnci gibi olan Kürt dilini
Düzene koydu, intizama getirdi,
Böylece amme için çekti cefa,
Ki el demesin «Kürtler,
İrfansız, asılsız ve temelsizdirler.

Çeşitli milletler kitap sahibidir,
Sadece Kürtler nasipsizdirler»

Hem düşünce adamları demesin ki «Kürtler,
Amaç edinmediler aşkı.

(1) Yani herkesin tersine, bu kitabı Kürtçe olarak yazdı. Çünkü o zaman herkes Arapça ve Farsçaya meraklıydı, kitaplar o dillerle yazılırdı.

Hep birlikte ne isterler, ne de istenirler
Hep beraber ne severler, ne de sevilirler.
Onlar aşkın tadından yana hepten nasipsiz,
Hakîkî ve mecazî aşktan da boştur»
Hayır... Kürtler o kadar kemalsiz değil,
Fakat öksüz ve mecalsizdir.
Hep birden bilgisiz ve cahil değil,
Sadece sefil ve sahipsizdir.
Olsaydı bizim bir sahibimiz,
Yüksek himmetli, incelikleri bilen bir sahibimiz,
İlim, kabiliyet, kemal, iz'an,
Şiir, gazel, kitap divan,
Bu çeşitler onun yanında geçerli,
Bu paralar onun yanında makbul olsaydı;
Ben o zaman manzum sözlerin bayrağını,
Dünya damının üstüne asardım.
Geri getirdim Cizreli Mela'nın ruhunu, (1)
Ve diriltirdim onunla Harirli Ali'yi. (2)
Fakî-yi Tayran'a öyle bir sevinç verirdim ki, (3)
Ebediyete kadar hayran kalırdı.
N'eyleyim ki pazar hayli kesattır,
Alıcısı yoktur kumaşın.
Özellikle bu çağda şu para kesesi,
Olmuş hepimizin dostu ve sevgilisi.

(1) XVI. yüzyılda yaşamış ünlü bir Kürt ozanıdır. «Divan» adlı çok değerli bir şiir kitabı vardır. Kürt edebiyatının şaheseri sayılan bu şiirler İstanbul'da, Suriye'de, Almanya'da ve Rusya'da basılmıştır.

(2) XI. yüzyılda yaşamış bir Kürt ozanıdır. Bir Divan yazmıştır.

(3) XVI. yüzyılda yaşamış bir Kürt Halk şairidir. San'an Seyh'inin hikâyesini manzum olarak yazmıştır. Bundan başka birçok şiirleri vardır. Özellikle «Gönül Kalk» şiiri halk arasında çok yaygındır.

Kimse o kadehi kendine ıskı öncüsü yapmaz,
Kimse düzene girmeye yanaşmaz.

Devrin böyle olduğunu gördüğümüz vakit,
Hep para için savaştığımızı gördüğümüz vakit,
Biz de kimyager olmaya heveslendik,
Ve mümkün olmadığını görünce de bunun,
Bir süre inşafı hareket ettik,
Sahte olan cevheri temizledik.

Gönlümüz hileye razı gelmedi,
Aracılık etmedi garaz için aslâ.
Din gitti, altın da geçmedi elimize,
Sonunda çaresizlikten bakırcı olduk.

Çıkardık gizli bakırımızı açığa,
Boş sayfalar, üzerinde dua ettik.
Duamız doğru olarak kabul edildi,
İşimizin görülmesine vasıta oldu.

Bu mangırlar gerçi değersizdir,
Ama sade, temiz ve pahacılmazdır.
Hilesiz, hurdasız ve tamamdır,
Ve halkın alış-verişi için elverişlidir.

Hâlis Kürtçedir, şüphe götürmez,
Altın değil ki «Soluk kaldı» desinler.
Bizim kırmızı bakırımızdır, aşıkâr
Gümüş değil ki «Eksik ayarlı» desinler.

Bu paramıza «Değersizdir» deme,
O şahlar öncüsünün sikkesinden yoksundur.
Eğer basılarak nakşedilseydi,
Böyle revaçsız ve karışık kalmazdı.

O, kimsenin adına mensup olmayan bir sevgilidir,
Onun için karabahtlı ve muratsızdır.

Biz arkasız insanların sayfaları,
 Padişahların sikkesiyle kabul edilmeden,
 Birçok bilginler nezdinde çürüktür,
 Birçok filozoflarca da makbûldür.
 Fakat zamanın hükümdarı, bilgili insan,
 Bizi dinlemedi idrak kulağıyla,
 Adı Mirza olan Bey, (1)
 —Ki bakışı sade kimyadır.
 Sahte gönlü billûra çevirir,
 Sahte mangırları da saf altına.
 Yüz yük kırmızı mangır olsa,
 Derhal sarıya çevirir bir bakışla,
 En yükseği, kahriyle en alçak yapar,
 En alçağı da lûtfuyla en yüksek.
 Paşaları tutuklar esirler gibi,
 Sonra azadeder fakirler gibi.
 Her gün binlerce yoksul ve çaresizi,
 Her an lûtfuyla yüzlerce dilenciyi,
 Zenginleştirir himmetinin eliyle,
 Bunun için minnet de yapmaz—
 Bir kez bize baksaydı eğer o,
 Mübarek teveccühünün iksirini çevirseydi bize,
 Bütün bu sözler şiir olur,
 Bütün bu mangırlar altına dönerdi.
 Fakat bakışı çok umûmîdir onun,
 Bu yüzden, gönülden özel bakış vermedi bize.
 O, amme için özel bir rahmettir,
 Sen ona devamlılık ver Allahım!

(1) Hakkârî beylerinden olsa gerek.

VII

SAKÎ, ŞARABI KADEHE DOLDUR

Sakî! Gök rengi kadehe doldur,
O, ebedî ruh gibi olan şarabı.

Ruh dimağını tazeliyelim biz,
Bir an, ruhu besleyen o şarapla.

Sakî! Mine rengi kadehe doldur
Gönülleri aydınlatıp gözlü yapan o suyu (1)

Mahzun gönlü sevinçli kıl onunla,
Deli aklı sersemleştire onunla.

Sakî! Cevher kâseye doldur
Temiz ma'serden çıkan o suyu. (2)

Eritilmiş yakutlu, seyyal la'lı
O inci hoşafı, çiğ taneleri gibi şarabı,
—Kendi dürdanelerini de içine dökerek—
O gül suyu gibi olan şarabı,

Zaman zaman meyperestlerin eline ver
Gönlünün bir parçası sevgililerin elinde olanlara.

(1) Yani onlara görme kabiliyeti veren, görmelerini sağlayan.

(2) Ma'ser: Üzümün sıkılıp sırasının çıkarıldığı yer.

Gönüller kadehi nakışlansın onunla,
 Meclisin coşkunuğu süslensin onunla.
 Devamlı şarap içenlerin bu meclisini,
 Her zaman yeniden mest eyle onunla.
 Belki o zaman o sonsuz feyizden,
 Benim de yardımına gelir bir damla.
 O berrak şarabın kadehinin neş'esi
 Şen bağın üzümünün verdiği keyif,
 Öyle etki yapsın ki nefsime,
 Gönlüme bir güzellik, tatlılık yayılsın.
 Yani canım şevk ile dolsun,
 Ve de gönlüm zevk ile.
 Olsun benim de nefesimin bir etkisi.
 Benim için inşirah mümkün olsun
 Hasıl olsun gönlümün temizliği,
 Bülbüllerle ses arkadaşı olayım ben de.
 Şu ölü gönlümün kuşu uçabilsin
 Nağmelerin sesi perdesiz olarak süslensin.
 Bazan bülbüller gibi inlesin gönlüm.
 Sızlasın bazan da andelipler misali.
 Öyle ki, seherlerde «Ah»ları yollayınca
 Her zaman, yoldaşı olan yel ile,
 Bu «Ah»lardan açsın yüzlerce gönül goncası,
 Zerrinler dile gelsin, konuşsun hepsi.
 Goncalar çözülüversin dikenlerden,
 Her zaman binlercesi kan rengi saçsın.
 Gözyaşı döksün kırmızı güller çiğ damlalarından,
 Arkadaşların inadına gülsün bülbüller.
 Sakî! Ver bana gül rengi şaraptan,
 Davul sesi ve Kanun sadası olmaksızın.
 Kâhya ve muhasip görmesinler,
 Dağılsın gamlar, toplansın tüm sevinçler.
 Tereddütler çıkıversin mahzun gönülden,
 Ve yeniden bambaşka olayım ben.

Sarhoş olayım, lâflar edeyim,
 Serмест olayım, güzaflar söyleyim.
 Çünkü keyifsiz olarak söyleyemem,
 Divane olayım ki inciler döktüreyim.
 Bedhal olayım, sırları açığa vurayım,
 Söz söylemeksizin içimden konuşayım.
 Ney gibi mırıldanayım,
 Tûtî misâli dile geleyim.
 Benden âşikâr olsun kerametler,
 Görünsün bana makamlar.
 Gönlümden çıkan makamlı ses dalları,
 Gülbahçesini Şehnaz makamıyla şenlendirsin.
 Ney gibi, ahenkle gönlümün derinliğinden,
 Çeng gibi yüz çeşit sada vereyim ben. (1)
 Rubab gibi Kemançesiz olarak,
 Çıksın davulumuzdan ses, tokmaksız olarak.
 Âşıkların sesini dinlesin Zühre yıldızı,
 Ve raksetsin dokuzuncu kubbenin zirvesinde.
 Yaralı gönlün sazı kâh yumuşak, kâh gür sesli olsun,
 Çalsın türküsünü Zin ve Memo'nun.
 Gönüldeki derdin şerhini kılayım efsane.
 Zin ve Memo'yu ederek bahane.
 Perdeden öyle nağmeler çıkarayım ki ben,
 Zin'i ve Memo'yu dirilteyim yeniden.
 Yar ve âşık hastalıklı olmuşlar.
 Bugün mütehassıs bir doktor gibi,
 İlâç getireyim, onları tedavi edeyim,
 O çaresizleri yeniden ayağa kaldırayım.
 Çiğlerinden yaralanmış Memo'yu,
 Gönlünün derinliğinden ıstırap çeken Zin'i,
 O perdeli, örtülü masum kızı,
 O töhmetten uzak Memo'yu, o günahsız,

(1) Çeng: Bir sazın adıdır.

Öyle bir tarz ve üslûpla meşhur edeyim ki,
Seçilsin birbirinden sevilenler ve sevenler.

Yeniden onları öylesine yücelteyim ki,
Şahin bakışlılar temaşaya gelsinler.

Memo için ağlasın dilberler,
Zin'in derdine gülsün âşıklar.

Dertli kimseler onlarla sefa sürsün.

Dertsiz olanlar girsin kedere.

Göğüsten ve gönülden temiz olanlar,

Pâk huylu ve insaf sahibi insanlar,

Hep bizi tasvibetsin,

Herkes «Güzelce yazıldı» desin.

Bambaşka olan seven kimseler,

Ezelden beri sevenlerden olanlar,

Gelip dinlesinler hikâyeyi,

Onunla oyalansınlar bir zaman.

Bazıları candan dinlesin,

Bazıları da onunla gönülden veda etsin.

Yalnız bilginlerden rica ediyorum:

Öğrencilerin yanlışlıklarını açığa vurmasınlar.

Bu kitap ister kötü, ister iyi olsun,

Biz onunla ikiyeüz ıstırap çektik.

Bu kitap turfandadır, yavrudur, yeni yetişmedir,

Gerçi çok seçkin olmasa bile.

Ben onu bağlardan derlemedim ki,

Hırsızlar gibi yanlışlıklarımı araştırsınlar.

Bu, gönül bahçesinin turfandasıdır,

Günahsızdır, masum ve asıldır.

İster tatlı, ister acı olsun turfandadır,

Çocuk çeşidi gibidir, o huydandır.

Rıcam şudur hal sahiplerinden:

Kötülemesinler bu yavruyu.

Bu meyve sulu olmasa bile,

Kürtçedir, o kadarı yeter.

Nazenin değilse bile bu yavru,

Turfandadır, bana çok tatlı gelir.

Bu meyve çok lezzetli olmasa bile,

Bu yavru benim için çok azizdir.

Sevimlidir o, elbiseleri ve küpeleri

Benim mallarımdır, emanet değil.

Sözcükler, anlamlar, deyimler,

Şiir yapısı, cümle kuruluşu ve işaretler,

Konular, amaçlar, hikâyeler.

İşaretler, hayat hikâyeleri ve düşünceler,

Üslûp, sıfatlar, mâna ve kelimeler:

Bunların hiçbirini aslâ ödünç almadık.

Bunların hepsi fikrimin ürünleri.

Hepsi el değmedik gelinlik kızlardır.

Allahım! Sapık kimselerin eline verme

Bu nazlı, gönül kapan güzeli.

İrfan sahiplerinden umarım ki;

Hiçbir yanlışlığımı çıkarmıyacıklar,

Teşni' etmiyecekler; hamiyetli insanlar gibi

Düzeltecekler kusurlarımı.

Kemal sahipleri kusurları perdeler,

Kin sahipleri ise coşkundur.

Sır sahiplerinden umudum şudur ki:

Alay etmiyecekler benimle

Ben gezgin satıcıyım, cevher satıcısı değil,

Kendi kendime yetişmişim, yetiştirilmiş değil.

Ben Kürdüm, dağlıyım, kenardanım,
Derlediğim şu birkaç sözü,
İyiliklerinden, lûtuflarından imzalasınlar,
Ve dinlesinler insaf kulağıyla.
Garaz sahipleri de dinlesinler,
Varsa kusurlarım örtsünler.
Ozanın yüzü suyunu dökmesinler.
Mümkünse bir iyisini söylesinler.
Yanlışlıklara ve unutkanlıklara şaşmasınlar.
Hamiyet için doğruya yorumlasınlar.

VIII

BOTAN BEYİNİ VE İKİ KIZKARDEŞİ ZİN İLE SİTİ'Yİ TANITMA

Hikâye sayfasının yazıcısı,
Rivayet tablosunun eleştircisi,

Şu plânla resim ve tablo çizdi,
Şu tarzda kalıbı bastı ve süsledi:

Dedi ki: Geçmiş zamanda bir padişah,
Çıktı, hükümdarlığında üstün olarak.

Çeşitli halklar ona itaat eder, boyun eğdi,
Soyu Arap, kendisi Kürt beyiydi.

Tahtı Cizre'deydi onun, bahtı da mutlu,
Makamı yüceydi onun, talihi güçlü.

Rumlar, Araplar ve Acemler emrindeydi,
«Botan Beyi» adıyla ün salmıştı.

Ulu ataları, dedesi ve babası,
Zincirleme olarak Halid'e mensuptular.

Ceberrut felek bile sakmırdı kendisinden,
 Çekilmişti Allahın kılıcının çekilişinden. (1)
 Hükümdarlığın ve de dinin süsüydü,
 O beyin adı «Zeynıdin» idi.

Beylik ona «Zeyn» ile vasıflanmıştı. (2)
 Zinet de ona «Din» ile tanınmıştı.
 O Padişahın yiğitliğinin izleri,
 Aydan aya kadar, kaplamıştı heryeri.
 Dünyanın eksemiydi kendisi,
 Padişahlığı ise ahret sembolü.
 Onun cömertliğine muhtaçtı Hâtem,
 Onun yiğitliğine yenilirdi Rüstem.
 Hâtem onun cömertliğinin büyüklüğünden,
 Kendi cömertliğinin evrakını toplayıp kaldırdı.
 Akıl, hüner, cömertlik ve meydan,
 Disiplin, birlik, düzen ve divan,
 Dindarlık, diyanet ve de devlet,
 Komutanlık, koruyuculuk ve de heybet:
 Bunların her birinden doluydu bir hazinesi,
 Bunların her birinden gizliydi bir definesi.
 Onun için zahmetsizce başarılmıştı,
 Ona zararsızca mukadder olmuştu.
 Her çeşit mücevher ve bulunmaz nesneler,
 Her renkten nefis ve parlak değerler,
 Mümkün olan dileklerin hepsini,
 Allah mevcut kılmıştı onun yanında.
 Onun sayesinde kavuşulurdu arzulara, dileklere,
 Onun sayesinde kavuşulurdu hasretlere, sevilenlere.

(1) Burada «Tevriye» var. Çünkü Halid'e «Allahın Kılıcı» denirdi.

(2) «Zeyn» süs anlamındadır, beyin adının yarısıdır.

Haremin sahanlığı nazeninlerden,
 Hurilerle dolu olan bir cennetti.
 Cennetinde huriler çoktu onun.
 Huzurundaki hizmetçileri de meleklerdi onun.
 Fakat devlet soyunun iki evlâdı vardı ki,
 İffet bahçesinin iki turfandasıydı.
 O şahın yanında iki sultan vardı.
 O mehtabın yanında iki güneş vardı.
 Yani o yüce soydan olan,
 İki kızkardeşi vardı, nazlı büyüülen.
 Biri doğruluk bağının selvisiydi,
 Adı da gerçek olarak «Siti»ydi.
 Öbürü Beyin can ve ciğeri-ydi,
 Beyin adının yarısıydı adı. (1)
 Hikâyeci bana muamma olarak şöyle dedi:
 O huri de «Zin» adıyla tanınırdı.
 Biri fazlasıyla şirin, son derece sevimli,
 Öbürü gönüllerin ruhuydu, hurilerden dönmeydi.
 Biri esmer, sarışındı öbürü,
 Biri huri, periydi öbürü.
 O huriyle periye paha biçilmezdi,
 Çünkü Allahın nurundandılar.
 Kimse eş görmemişti yüzlerinin güzelliğine,
 Çünkü ebedî güzelliktendi o güzellik.
 Dudakları ia'l, şakakları yasemin, yanakları gül,
 Parlaklığı utandırır ince ipekten elbiseleri.
 İki zülûf sünbül çiçeğine benzerdi,
 İki yanaksa kırmızı gül yüzünün renginden.
 O serbest kırmızı güller ve sünbüller,
 Açmıştı boylarında selvi ve şimşir gibi.

(1) Beyin adı Arapça olarak şöyle yazılır: « . . . » Bu-
 nun yarısını aldığımız zaman « . . . » çıkar, Bu da Zin'in adıdır.

Kırmızı gül kendiliğinden yüzlerinde kök salmıştı,
Sünbüller de sarmaşık olarak boylardan sarmıştı.

Yüz hatlarının güzelliği Yakut yazısından, (1)

Çene çukuru ile Hârut sihrindendi, (2)

Sanki ceylânın gerdanındaki misk kesesinden,
Feleğin falcısı yüzlerine noktalar serpmişti.

Benler, noktalar, ak ve kırmızı renkler,

Kâbe, Haccer-Esved, Tavaf ve Umre'ydi. (3)

Kaşlar felek yayının kemanından,

Kirpikler ise şüphesiz dik oklardandı.

Delilik vahşetinin sermayesi,

Gözlerin dehşetinde işaret buluyordu.

Varlıkların hikmetinin inceliklerini keşfedenler,

Bir anda şaşkına dönerdi gözlerinin dehşetinden,

Alın, tacın bir yanı gibi gözükür,

Ufukta Cebraîl'in bir kanadı gibiydi.

Gök ortasında durmuş daima,

Onun hizmetinde bulunur güneş.

Yüzlerini gören, kulak memelerine bakan herkes,

Olurdu derhal akıl ve şuurdan.

Gerdan, sanırdın sakînin elindeki

Ebedî şarapla dolu olan şişedir.

Ya da Nebat şekerinin şerbeti gibi

Veya Hayat Çeşmesinin kaynağı gibi.

Kımalı parmak uçları ve tırnaklar,

Neş'eli gönüllerin ıstırabıydı.

Kemerin sarıldığı o belleri görenler,

Derhal çekerlerdi yüreklerinin derinliğinde «Ah»

(1) Yakut: Bir çeşit Arap yazısıdır.

(2) Çene çukurundan maksat, çeneyle alt dudak arasındaki çukurdu.

(3) Hacer - Esved: Kâbenin duvarındaki taş. Tavaf ve Umre: Haccın iki ibadetidir.

Bilekleri ve bilezikleri gösterdikleri zaman,
Artık yer kalmazdı konuşmaya ve de serzenişe.

Her ikisi de ruh gibiydi gerçi.

Güzellik bakımından ikizdi ikisi.

Siti gerçi çok nazenindi.

Fakat Zin de cennet hurilerine benzerdi.

Gerçi Siti yıldız misâliydi,

Ama Zin'in yüzü parlak bir aydı.

Gerçi mehtap gibiydi Sîtî,

Fakat Zin de güneş gibiydi, daha tazeydi.

Gecelerin çıralarına benzeyen bu ikisi,

Bağlara ve bahçelere yürüdükleri zaman,

Hayvanları ve cansızları bile inletirler,

İnsanları ve bitkileri talan ederlerdi.

Kofileri mücevherlerle donatılmıştı, (1)

Kolyeler altınlarla zincirlenmişti.

Kofi kaytanlarının uçlarını sakaklarına getirirlerken.

Âşıklar öldürdü sevginin elinden.

Bu zinetler, süsler, zülüfler ve puşular,

Önden, arkadan, sağdan ve soldan sarkar.

O periler bu süslerle yürüdükleri zaman,

Tapınaklardaki evliyaları bile sersemletirlerdi.

İster şeyhler, ister hocalar, beyler olsun,

İster dervişler ister zenginler, fakirler olsun

Güzelliğe talip olmayan kimse yoktur,

Kavuşmayı arzu etmeyen kimse yoktur.

Kimisi tükenmeyen güzelliği arzu eder,

Kimi de boş vücudun talibi.

Fakat şüphesiz hepsinin dostu birdir,

Bütün fark, deriyle beyin arasındaki fark gibidir.

(1) Kofi: Kürt kadın ve kızlarının başlarına giydikleri fesin etrafında bağladıkları kuşaktır.

IX

GÜZELLİK VE AŞK

Dünyada ne kadar hükümdar varsa,
Hepsine Allahın verdiği metahlar, servetler,
 Kayserin bütün hazineleri,
 İskender'in radarına varıncaya dek,
Hâkanın definelerindeki inciler,
Süleyman'ın yüzüğündeki la'l,
 Ne kadar fazlasıyla pahalı olsa da,
 Hepsi birden güzelliğin bir parçasına bile değmez.
Sıtî ve Zin'in yüzündeki güzellik,
Aşk ateşinin bir deryasına dönmüştü.
 Dalgalanıp yükseldiği zaman,
Enginlere inip zirvelere çıkan o güneş.
Yüzlerce can, gönül ve ciğer yakardı,
Masal gibi anlatırdı onları halk.
 Güneş ve ay bir araya gelmişti,
 Bütün dünyanın alıcı olması bundan.

O ceylânların güzelliğinin avcıları,
O güzelliğin sadalarının şarkıcıları.
Çoğu tellal gibi, kimi de arslan gibi,
Fıganlara ve iniltilere doymadılar.
Gündüzleri ve geceleri çok inlerlerdi,
Öyle ki onlarla birlikte sızlanırdı melekler.

Sonu olmayan sınırsız güzelliğin,
Zaten sonu gelmez âşıklarının.
Fakat âşıklarla arzu sahipleri ayrıdır,
Bir kısmı faydalanmak ister, öteki feda olmak.
Bazıları canları için ister cânanı,
Bazıları da cânanları için verir canı.
Kimisi kavuşmak ister, Tacdin gibi,
Kimi de derdi seçer, Memo ve Zin gibi.

X

MEMO VE TACDİN'İ TANITMA

Dönelim biz hikâyenin başına:

Aşkları derdinden gönlü yaralı olanlar, (1)

Gerçi sayısız ve ölçsüzdüler,

Sıradan adamlar, hizmetçiler ve seçkindiler.

Fakat seçkin hizmetçilerden,

Yüzlerce fidan boylu ve açık alınlı genç vardı.

Güzellik yönünden her biri bir güneş,

Her biri konuşmasıyla göğüsleri yakardı.

Her biri kemaliyle bir dolunay,

Her biri güzelliğiyle padişah göğsü.

Onlar da hep âşık ve istekliydi,

Onlar da hep hevesli ve arzuluydu.

Fakat görerek ve tanık olarak değil,

Ancak duymakla ve rivayetle bilirlerdi onları,

Hepsi Beyin hizmetindeydi,

Hepsi bir birinin sırrından haberdar.

(1) Sîti ve Zin'in aşkları derdinden.

O peri gibi gençlerin ön sıralarında,
 O melek huyluların baştacı olan,
 Tacdin adında bir genç vardı,
 Kahramanlıkta zamanın Gohderz'iydi. (1)
 Soyu, nesebi, asaleti belli,
 Delikanlıların baştacı ve önderiydi.
 Babasına derlerdi İskender,
 Fakat Araplar ona Gazenfer der.
 Çünkü kılıç kullanmakta arslan gibi,
 Savaş günü bin erkeğe bedeldi.
 Tacdin'in iki kardeşi vardı, ikisi de kurnaz.
 Kuşları kapıp uçan şahinler gibi.
 Her zaman düşmanların gönlünü yakarlardı,
 Birinin Arif, diğerinin Çeko idi adı.
 Fakat Tacdin herkesten ve bütün yakınlarından
 O kadar kardeş, baba ve amcalarından,
 Bir genci kendine kardeş yapmıştı,
 Hayır... Yanlıyorum ben... Çıra yapmıştı kendine.
 Kardeşini görmediği gün,
 Çıra görmeyen geceye döner,
 Dünya ona karanlık olurdu hepten,
 Güneşti çünkü kardeşi, uzaklaşmıştı ondan.
 O, Tacdin'in sevinç arkadaşı ve gam ortağıydı,
 Başı dertli bir gençti, adı da Memo.
 Memo da ona tam tutkun,
 Kardeş, baba ve amca gibi bile değildi.
 Gerçi ahret kardeşiydi ikisi,
 Ama sanırdın ki dünya ve ahrettir ikisi.
 Tacdin Divan Vezirinin oğluydu,
 Memo da Divan Kâtibinin.
 O iki genç, fakat birbirine tutkun kardeş,
 O iki kardeş ve birbirine bağlı dost,

(1) Gohderz: Eski bir Kürt kahramanıdır.

Zamanın Mecnunu ve Leylâ'sıydı,
Biri çağın Vamık'ı, diğeri Azra'sıydı.
Onlar gönülden dosttular, başıboş değil
Aynen güneş ve Müşteri yıldızı gibi.

*

Dostluk, ahabplık ve kardeşlik,
İkiyüzlülükle ve lâfla olmaz,
Dostluk kolay değil, zordur,
Dostluktan maksat da vefadır.
Sonunda vefa göstermiyeceksen eğer,
Başlangıçta göze alma o cefalı işi.

XI

YILBAŞI VE NEVRUZUN KUTLANILIŞI

Dünyanın yaratıcısı, tabiat feyzinden,
Felek çarkını güçlü bir şekilde,
Kalıpsız, ölçeksiz ve pergelsiz olarak,
Âletsiz, işaretsiz ve makassız olarak,
Böylesine muazzam ve yuvarlak,
Böylesine süslü ve sıra sıra,
Varlık sergisine getirmiş,
Seyir sergisine sunmuştur.

Bu hikmetledir ki hepsi iş başında,
Bir kısmı yaya ve bir kısmı süvarî.
Kimi ağır yürüyüştü, kimi de hızlı,
Kimi yardımcıdır, kimi de sağlam.

Kimi yönetir, kimi de yönetilir,
Kimi bize doğru gelir, kimi ölçülür.
Bir kısmı yazıcıdır, bir kısmı öğretici,
Bir kısmı cellâttır, bir kısmı çalgıcı.
Kimi güneşe uyar, kimi de geceyi aydınlatır,
Kimi kederleri dağıtır, kimi gamları toplar.

Bir kısmı Zin gibi güzeldir,
 Bir kısmı Memo gibi alıcı.
 Hepsi parlak ve aydınlatıcı,
 Kimisi padişahdır, kimi de vezir.
 Bir kısmı tabîî hareketten,
 Bahar noktasına gelir.
 Bizim için tazelerler yılı,
 Bilinen yerlerine geldiklerinde.

Yılları eskimiş yaşlı bilgin,
 Bize şöyle anlattı durumu:
 Dedi ki: Eski zamanların geleneği
 Şuydu her yerde ve her zaman.
 Doğu şehsüvarı olan güneş.
 Mart ayında döndüğü vakit,
 Yani yılbaşı burcuna girdiği zaman,
 Hiç kimse kalmazdı evlerde, meskenlerde.
 Hepsi çıkardı evlerden dışarı,
 Yaşlı erkek ve kadınlara varıncaya dek.
 Bayram ve Nevruz günü gelince,
 Gönülleri aydınlatan o ânın saygısı için.
 Halk kırları ve çimenlikleri mesken edinir,
 Ovaları ve tarlaları gülşene çevirirdi.
 Özellikle bekârlar ve bâkire kızlar,
 Kısacası o nâdide cevherler,
 Hepsi süslenmiş ve güzel giyinmiş,
 Hepsi seyretmeye izinli olarak,
 Fakat tölmetle ve minnetle değil,
 Din yolunda ve sünnete uygun olarak,

Çünkü kıra çıkmaktan maksatları,
Ovaya inmekten amaçları,
Şuydu ki: Gerek istiyen, gerekse istenenler,
Yanı sevenler ve sevilenler,
Birbirlerini görsün,
Ve seçsin her biri kendi dengini.

XII

ŞEHİRLİLER YILBAŞINDA KIRLARA ÇIKIYORLAR

Feleğin dönüşü mavî bahttan,
Gösterince yeniden Nevruzu,
 O kutlu geleneğe uygun olarak,
 Şehirlilerin ve askerlerin hepsi,
Terketti şehri, kaleleri ve evleri.
Avcılar ve talancılar gibi,
 Saf saf tepelere ve ovalara yürüdüler,
 Kafile kafile gezmeye ve seyretmeye döküldüler.
Her çeşit insan, küçükler ve büyükler,
Hep gitti, şehirde kalmadı hiç kimsecikler.
 Bir kısmı bağlara gitti, yürüyerek.
 Kimi de dağ eteklerine yöneldi, atlı olarak.
Bir kısmı birlikte ve çoklukça,
Kimisi arkadaşlarla, kimi yalnızca.
 Kalktı hanımlar ve de hatunlar,
 Onlar da güller gibi bahçelere doldular.
Huriler cenneti kendilerine mesken edindi.
Perdesiz, minnetsiz ve üzüntüsüz olarak.

Bâkire kızlar ve delikanlılar,
Zülüfleri, benleri ve şakakları temiz olanlar,
Delikanlılara yaşıt tombul memeli kızlar,
Erginlik çağına yeni gelen güzel, tüysüz delikanlılar,
Yüz güzelliğinin kumaşına sahip olanlar,
Güzellik metanın sahipleri,
Birbirlerine metalarını gösterirlerdi,
Enine ve boyuna gözden geçirirlerdi.
Bunlar aşk pazarındaki sevdalıları,
Güzelliğin hem satıcıları, hem de alıcılarıydı.
Yılbaşılılar, bâkireler, delikanlılar,
Yüz yaşındakiler, gençler, ihtiyarlar ve kocakarılar,
Yılbaşını geleneksel yol ve yöntemle,
Kutladılar, göklere kadar yükselterek seslerini.

XIII

BEY, DELİKANLILARA NEVRUZ EĞLENCELERİNE GİTME İZİNİ VERİYOR

Mavi kubbenin o parlak kandili,
Koç Fenerini aydınlatınca, (1)

Yılbaşı kutlamaları yeniden başlayınca,
Bey de delikanlılara izin verdi.

Hizmetçilere izin çıkınca,
Kalktılar hepsi âşıklar gibi.

Hepsi arttırma sergisine gitti,
Çünkü amaç ve murat peşinde olan âşıklardı.

Yalnız Memo ile Tacdîn.
Kendilerine kızlar gibi süs verdiler.

Yani gün döndüğü zaman,
O iki kardeş değişik kıyafette,
Sırmalı ipek elbiseler içinde,
Birkaç pahalı mücevher başlarında,

(1) Yani Koç Burcuna girince.

Kâkülli her tarafa halka halka yayılmış,
Alın saçlarını zülûf ve örgü yapmışlardı.
Onlar kıyafetlerini değıştirdiler ki,
Hiçbir güçlük gelmesin başlarına.
Dilberler elbisesine bürünüp,
Gittiler ağır ağır yürüyerek.

XIV

MEMO İLE TACDİN ZİN VE SİTİYE RASTLIYOR VE BAYILIYORLAR

O değişik kıyafetli iki genç,
Şehirde dolastıkları zaman,
Birden onlara acayip birşey göründü,
Bir parça olsun kalmadı şuuruları.
Gördüler ki mahalle ve sokaklarda,
Her sokakta, her oda ve pencerede,
Taze selviler gibi yüzlerce genç,
İpekliler, çeşitli değerli elbiseler içinde,
Beşyüz kadar kız, delikanlı ve çocuk,
Yaşlı erkek ve kadınlardan da bir o kadar.
Her çeşit dişi ve erkek,
Bir kısmı çıplak, bir kısmı giyinik,
Bir kısmı büyük ve ekâbir,
Bir kısmı da sıradan ve küçük insan,
Kimi yalınayak, kimi başıkabak,
Ayakları Kaşo, başları top gibi. (1)

(1) Kaşo: Ucu eğri, kılıç biçiminde bir sopadır. Topa vurulur.

Kimisi sarhoş, kimisi sermest,
 Kiminin soluğu tutulmuş, kiminin serbest.
 Bir kısmı konuşur, bir kısmı sessiz,
 Bir kısmı telâşlı, bir kısmı şuursuz,
 Kiminin elbisesi yırtık, kimi sarhoş,
 Kimisi perişan, kiminin aklı uçmuş,
 Bir kısmı figan ve feryadeder.
 Bir kısmı da akıl zincirinden olmuş azad.
 Her biri bir yerde bambaşka olmuş,
 Her birinin ciğeri bir cefayla kan dolmuş.
 İkisi de bir zaman şaşakaldılar,
 Düşünce dalgasına hemen daldılar.
 Derken Tacdin durdu ve sordu,
 Soruşunu yaşlı bir adama yöneltti.
 Dedi ki: «Ey doğru yolun Hızır'ı,
 Söyle, bu ne sonsuz belâdir?»
 İhtiyar dedi ki: «İki güçlü şehlevend,
 Bugün bu halka olmuşlar cellât.
 Kimi görürlerse o iki sarhoş,
 Böyle yapıyorlar perişan»
 Dediler ki görmedin mi sen, niceydi onlar?»
 Dedi ki: «İki delikanlıdır, fazlasıyla taze»
 Dediler ki: «Altı uçlu kılıçlı mıdır onlar?»
 Yoksa oklu ve hançerli midir onlar?»
 Dedi ki: «Hayır gamzeyle, bakışla,
 Halkı öldürüyorlar, okla öldürür gibi»
 Onların, sormaktan maksadı,
 Görüp te mertçe karşı koymaktı.
 İkisi o işi düşünürlerken, aniden
 Baktılar ki sade Allahın kudretinden,
 O iki delikanlı iki mızrak gibi.
 Yıldızların şahı gibi parlayarak
 Geldiler... Şekilleri, elbiseleri ve giyinişleri bir,
 Fakat o şehirde tanınmayan kimselerdir.

Melek huylu ve peri yüzlüydüler,

Ne satıcı, ne de alıcıydılar.

Bu iki kardeş görünce iki karışık halli delikanlıyı,

Gönlü ve canı bahşış verdiler.

Öylesine deliye ve şaşkına döndüler ki.

Şuurlarından haberleri bile kalmadı.

Ne duyu, ne şuur, ne akıl, ne hafıza kaldı.

Yuvarlandılar toprak üzerinde sersem olarak.

Cana ve akla doydular hepten,

Yuvarlanıverdiler daha uzaktayken.

O iki büyük melek,

Baktılar ki çok sevimli iki melek,

Ay parçası, fakat güneştirler,

Sevimli, ama yanık ciğerlidirler.

Tıpkı yarım besmeleli av gibi, (1)

Şüphesiz perişan bir duruma düştüler.

İki yiğit avlarının üzerine koştular hemen,

Baktılar o dilberlerin yüzüne,

Anladılar ki başıboş av değil onlar.

Güzellik ordusunun öncüsü onlar.

Durdular ve baktılar, kesilerek dikkat,

Gönüllerine geldi yumuşaklık ve de merhamet.

Kısacası: Bu ceylânların güzelliğinden,

O delikanlıların gönlüne düştü bir acıma

Bağlandı birbirine sırrı gönüllerinin,

Sevdi birbirini yüzlerinin nuru.

Sevmenin yolu açıktır, bu yüzden,

Ayrılmaı hiç ruhları, birbirinden

(1) Yarım mesmeleli: Boynunun yarısı kesilip öbür yarısı kesilmeden bırakılan ve çırpınıp duran hayvandır. Yarım kesildiği için ona böyle denir. Sanki kesicisi, boynunu keserken yarım besmele getirmiş gibi.

Görünmeyen âlemin bir rengi

Açığa çıkarıyordu muhakkak birleşmeyi.

Sevgi öylesine bağladı ki onları birbirine.

Güzellik öylesine istekli kıldı ki onları.

Sanırdın hepsi ruh ve cisimdir,

Dördü de birbirini hem ister, hem de istenir.

Şüphesiz birdir ruhlar ve tenler,

Birleşiktir ruhlarla cisimler.

Gerek gönüllerdeki sevgi, gerek şirinlik,

Gerek gönüllerdeki öfke, gerek düşmanlık,

Bizim gibi onlar da fanî yaratıklardır.

Fakat ezelin gerçeklerindendir.

Çünkü ruhlar ordusu toplanmış olarak,

Allahın ilminde yaratılmış ölümsüz olarak.

Kimisi bağlanır, kimi de karşıdır birbirine,

Kimisi çeşitlidir, kimileri bağlı birbirine.

İşte o bağlananlar, birbirleriyle öyle ısındılar ki,

Artık kalmadı onlar için bir zorluk.

Yani o hunhar delikanlılar,

O iki yaralıyı bu halde gördükleri ân,

Yüz gönülle sevdiler ikisini,

Oturup çevirdiler ikisinin de yüzünü.

Bir süre boylarını, boslarını seyrettiler,

Bir süre zülûflerine ve benlerine hayran kaldılar.

Dediler ki :«Acep bunlar kimin kızları?

Yoksa ikisi de Tanrı meleği midir?

Hangi yerde yetişmiş bu meyveler?

Hangi güllükte gelişmiş bu güller?

Bunlar hangi derenin selvileri,

Hangi çimenliğin kuşları bunlar?»

Gülrengi gözyaşlarından gülsuyu

Döktüler kanlı yanaklarının üzerine.

Aşk öylesine şuursuz kılmaştı ki onları,

Aslâ kendilerinden yoktu haberleri.

Sonunda aşk kalemiyle yazınca,
 Yüzlerinin güzelliğini gönül tablosuna,
 İstediler ki anlasınlar hangi soydan olduklarını;
 Çünkü bilmiyorlardı hangi nesilden geldiklerini.
 Bunun için gençlerin yüzüklerini,
 Çektiler sahiplerinin parmaklarından;
 Kendi parmaklarından da çekip kendi yüzüklerini,
 Nişan için taktılar yerlerine.
 Yakutlarını boncuklarla,
 Elmaslarını billûr şişelerle değiştirdiler.
 Yılbaşını ve sevincini bıraktılar elden,
 Eğlencelerini değiştirdiler dertlerle.
 Aniden bazı yabancılar göründü,
 İstemiyerek veda edip kalktılar.
 Kaldı iki kardeş iki av gibi,
 Ayakları zincirli ve pırangalı olarak.
 Ayılınca baktılar ki, karanlık bir gece,
 Güneş ve ay uzaklaşmışlar çoktan.
 Yola düştüler yarım besmeleli kuşlar gibi.
 Gücsüz, takatsız ve gönülsüzce.
 Sersem, hayvanlar ve sar'ahlılar gibi, gönülleri çekilmiş,
 Sevdalı, perişan ve sarhoş olarak.
 Yüzlerce defa bahçelere, avlulara düştüler.
 Tâ ki yuvalarına varıncaya dek.
 Gerçi vardılar yerlerine,
 Fakat o acı muratlılara,
 Gündüz, gece, sabah, akşam ve her zaman
 Hep ayı şekilde görünürdü karanlık artık.

XV

MEMO VE TACDİN MESELEYİ ANLIYORLAR

O kız gözlü iki şahin,
O iki yanık, Memo ve Tacdin,
 Sevinerek gitmişlerdi keklik ve kaz avına,
 Aniden şahin gibi, üzerlerine
Bir ıfık dönmüştü âniden,
Artık kalmamıştı haberleri hiçbir şeyden.
 Koç Burcu haftası süresince,
 Çok perişan ve habersizdiler.
O hafta geçince üzerlerinden,
Kendilerini aşka atan iki genç birbirine ısındı.
 Bir gün beraber kalktılar,
 Birbirilerinin yüzüne, rengine baktılar.
Aşk öyle değiştirmişti ki onları,
Önce tanımadılar birbirlerini.
 Önce birbirlerine yabancılaştılar,
 Sonra birbirlerine yakınlık gösterince,

Buldular kendilerini pırangalı ve zilli
Uçmak, uçmaya kalkmak müşkül ve imkânsızdı.

Karanlık bir örtü başlarındaydı sanki,
Ülfet seli de önlerindeydi sanki
Gıdasız, susuz ve gözsüzdüler,
Amaçsız, arzusuz ve takatsızdılar.

Dilberlerin gözleri gibi mesttiler,
Hasta, sarhoş ve karanlıktaydılar.
Sevgililerin ağızları gibi dardı gönülleri,
Gönül damarından inlediler Çeng gibi

Dediler ki: «Acep nerede hastalandık biz?

Ya da hangi savaşta yaralandık biz?

Yoksa biz neden böyle güçsüzüz?

Yaralı, zayıf ve ürkek gönüllüüz?»

Böylece onlar araştırıyorlardı,

Hallerinin ne idiğini anlamak için.

Tacdin baktı ki kardeşinin elinde,

Bir mücevher parlıyor çıra gibi

Bir yakut ki nar tanesi gibi

Karanlık gecede yakılan meşale gibi,

Ve de mum gibi parlıyor,

Hakkak «Zin» adını yazmış üzerine.

Elini uzattı ki getirip,

İyice bakıp görsün diye,

Memo da baktı ki Tacdin'in elinde,

Pahacıılmaz bir elmas var.

Üzerine «Siti» adını yazmış

Meharet sahibi bir üstad.

Hipokrates sarraf olsa eğer,

Tartıyla ve kıratla tahmin etse,

Eflâtun için pazarlık yapsa,

Karun'un bütün hazineleri,

O yüzük taşlarının pahasının sekizde birini,

Karşılamazdı, uzak görüşlülerin bilgisiyle.

Kaldılar şaşkın ve hayretler içinde,
 Daldılar ve uzun uzun düşündüler.
 Anladılar ki kendilerine ne yapmışsa
 Yüzük sahipleri Siti ve Zin yapmış.
 Bayram ve gündönümü olduğu gün,
 Onlar da kıyafet değiştirmişler.
 Bunlar nasıl kız gibi süslendilerse,
 Onlar da delikanlı kıyafetine girmişler.
 Onlardı ki, dedik biz: Nevruz gününde,
 Ay ve güneş gibi âlemi aydınlattılar.
 O ikisiydi ki kolları sıvamış,
 O ikisiydi ki halkı öldürüyorlardı.
 Onlardı ki şehirde olmuş iki cellâd,
 Onlardı ki halk ellerinden ederdi feryad.
 Onlardı ki bunları gönülden sevdiler.
 Onlardı ki bunların ciğerlerini yaktılar.
 Böylece o iki kardeş düşünce ve tahminle,
 Şüphesiz kaatillerini bildiler.
 Tacdin'de vardı azıcık suur,
 Aşk onda bırakmıştı bir parça kusur.
 Dedi ki: «Kalk kardeş! Yatağın içinden,
 Yeter ah çektiğin yaraların elinden.
 Bizler arslanız, onlarsa ceylân,
 Onların elinden inlememiz çok ayıp».
 Memo aşkla pişmişti tamamiyle,
 Dedi ki: «Kardeş! Meğer sen çiğsin.
 Sanma ki sağlamım ben,
 Baştan ayağa kadar parçalanmışım ben,
 Benim bu vücudum dilim dilim olmuş.
 O dilimlerin hepsi de nokta nokta olmuş.
 Aşkın ve sevdanın üzerimdeki etkisi öyledir ki,
 Uzunlamasına, enine, boyuna ve derinliğine,
 Hiç bir nokta boş kalmamış dertten
 Hâlâ diyorsun ki: Niye inliyorsun sen?

Gönül, içine dolan aşkın yeri olmuş,
O dolan, bu boş yerin içindedir.

Bu doluşun, bana heyûlâ şeklinden (1)
Kaldığını söylersem şaşma.

Aşk şehinşahı garazsız geldi,
Cevher gizlendi, araz gelince (2)

Gönlüme giren bu aşk, onun yeri olan gönlüm, cisim
ve cevher, (3)

Hepsini kendine ram etti aşk.

Can, ciğer, yürek ve bütün iç varlığım,
El, baş, ayak, sırt ve gözlerim,
Vallahi hiç birinin kalmamış rahatı,
Billahi hiç birinin kalmamış takatı.

Koparmış onlar bütün ilgilerimi,
Hep birden diyorlar ki: Âşıkız biz.

Hey zalim! Halimi sormuyorsun sen
Hâlâ bana inleme diyorsun sen»

Bu şekilde tazallum edince Memo,
Tacdin için kalmadı artık konuşma.

Onlar kaldılar bu yaralarla,
Biz gelelim Sîti ve Zin bahsine.

(1) Heyûla: Bazı bilginlerce evrenin ilk maddesi olarak kabul edilen madde.

(2) Cevher, kendi başına varlığını gösterebilen madde, taş gibi. Araz ise kendi başına varlığını gösteremiyen, bu hususta cevhere muhtaç olan varlık, renk gibi.

(3) Cisim ve cevherden kendi vücudunu ve maddesini kasdediyor.

XVI

ZİN İLE SİTİ EĞLENCEDEN DÖNÜP MACERALARINI DADILARINA ANLATIYORLAR

Onlar da o elbiseyle döndüler,
Kimse tanınmasın diye derhal soyundular.

Gerçi elbiselerini değıştirdiler,
Ama değıştiremediler hallerini.

Aşk öylesine değıştirmişti ki onları,
Artık dönemezlerdi önceki durumlarına.

Kimse inanmıyordu Sıtı ve Zin olduklarına
Herkes onları yabancı sanıyordu.

Onların bir dadısı vardı, zamanın kocakarısı,
Öyle yamandı ki, tıpkı göklerin belâsı.

Aksaçlı yaşlı felek bile önünde zebundu,
O kocakarının adı Hayzebûn'du.

Aniden geldi Sıtı ve Zin'in yanına
Baktı ki elbiseleri üzerlerindedir.

Yemeksiz, içmeksiz oturmuşlar,
Çenelerini gerdanlarının içine gömmüşler.

Yani şaşkın ve üzgün duruyorlar.

O ay parçaları ıstırap içinde kıvranıyorlar.

Taze yüzleri bembeyaz kesilmiş,

Yasemin rengi almış al renklerinin yerini.

Kırmızı şakakları Kâfur gibi sararmış.

Kırmızı gülleri Zaferana dönmüş.

Bazı insanların sevgisiyle sevilmişler.

Anladı ki sevinçsizdir o periler

Dedi ki: «Ey gönlümün ve içimin hevesleri!

Her biriniz iki gözümün nurusunuz.

Koruyucunuz Allah olsun sizin,

Benim canım feda olsun size.

Siz bunca kayıtlarda bağışsınız,

Yalnız bugün ava çıktınız.

Neden bir kenara ittiniz yılbaşı eğlencesini erkenden?

Doğru söyleyin bana ne oldu haliniz?

Anlatın bana nasıl oldu başlangıç?

Bu şaşkınlık mıdır, yoksa sevda hayali mi?

Siz neden üzgünsünüz böyle, inceboylularım!

Hiçbir sonuç meselesiz olmaz.

Söyleyin bana, nasıl oldu mesele?

Gizli şeyler bizden gizli kalabilir mi?

Ben şimdi bir remil dökeceğim,

Adı ve niyeti söyleyeceğim.

Ya da şişemi ve mendilimi koyacağım,

Durumun iç yüzünü anlıyacağım.»

Onlar gizlice dadiya dediler ki:

«Biz sabahleyin evden çıkarken,

Bize rastlayan ve bizi gören herkes,

Derhal deliye ve divaneye döndü.

Sonunda çevremiz sınırı aşınca,
 O cevir nihayet bize de döndü.
 Bizler de üzgüne ve serseme döndük,
 Delirmiş olarak hemen geri döndük.»
 Dadı yavaşça ve yaklaşarak,
 Onlara doğru gitti, ve teselli vererek
 Dedi ki: «Siz padişahlık güzelliğine sahipsiniz,
 Her biriniz bir şah, bir hünkârsınız.
 Size boyun eğmeyen ve muhtaç olmayan kim var ki?
 Size, istemeksizin de bağ vermeyen kim var ki?
 Ey perizadeler! Sizin sevdiklerinizi,
 Güzelliğiniz size boyun eğer hale getirecektir.
 Özellikle bu şehirdeyse gönül bağladıklarımız,
 Ben onları şimdi alıcı kılarım.
 Söyleyin, kimdir onlar? Gidip göreyim,
 Hazırlıyayım onları da size getireyim.»
 Dediler ki sihirbaz Hayzebûn'a:
 «Ey mahir Tabip! Derdimizin
 Dermanı gelir şüphesiz senin elinden,
 Eğer gelebilirse ikrar dilimizden.
 Fakat ikrar ve anlatmak imkânsızdır,
 Tedbir ve tedavi de faydasızdır.
 Botan'da ne kadar kız ve delikanlı varsa,
 Hatta Botandaki bütün boy ve boslardan,
 İyilik ve güzellikle ün salmış kimse yoktur ki,
 Defterimize yazılı olmasın.
 Yani hepsini yüzyüze görmüşüzdür,
 Bu şehirde ne kadar insanoğlu varsa.
 Bugün güzelliğe boğulmuş iki kız,
 Baştan ayağa kadar yeşilli ve ipekli elbiseler içinde,
 Doğu şahı gibi güzeldi onlar (1)
 Parlak ay gibi parlardı onlar,

(1) Doğu şahı: Güneş.

Âniden görününce ve rastlayınca bize
Yuvarlandılar uzaktan o iki pahabiçilmez.
Gittik üzerlerine, bakalım kimlerdir diye,
Baktık ki bizim gibi insan oğlu değiller.
Mutlaka melek ya da periydi onlar,
Çünkü sudan ve topraktan değildi onlar.
O perizadeleri gördüğümüz zaman
Biz de şuurdan kurtulduk onlar gibi.
Onlar Cemşit'in Kadehi gibiydi,
Biz ikimiz de ay ve güneş gibiydik.
Hep birlikte birbirlerinin karşısına gelince,
Çıra ve fener birbirine denk gelince,
Fener yıldızdan yankı aldı,
Bizim de gönlümüze bir nur parçası girdi,
Gerçi kandil ve fitil onlardandı,
Ama ateş biz ikimizin yüzündendi,
Yine bizim yağımız ve ateşimizdi ki,
Önümüzde yandı ve gönlümüz onunla parladı.
Biz kendi kendimizi yaktık, bilmiyoruz ne haldir,
Uyanık mıyız, rüya mıdır gördüğümüz, yoksa hayal mi
dir?

XVII

DADI MEMO VE TACDİN'İN YÜZÜKLERİNİ GÖRÜYOR

Dadı maceraya şaşakaldı,
Dedi ki: «Ey dadının ruhu ve canı!
Siz delikanlıları seyretmeye gittiniz,
Ceylanların sevgisinden boş olarak.
Sizin gördüğünüz şekil anlamsızdır,
Kadın kısmına meyletmeniz imkânsızdır.
Beşerin meyli beşer ister,
Fakat siz kızlar için oğlanlar ister.
Hiç kızlar kızlara alıcı olur mu?
Oğlan parası olmadan imkânsızdır pazarlık.
Oğlanlar zatın güzelliğinin aynalarıdır
Kızlar da sıfat ışığının mazharlarıdır,
Zatsız ve sıfatsız olarak araz imkânsızdır,
Cevher olmayınca araz olamaz.
Araz cevherle kaim olur,
Ay, güneş olmaksızın aydınlanır mı hiç?

Oğlanların yüzünden uzak olan sevgi,

Yüz defa huri ve peri de olsa,

Sizi nasıl meftun eder o sevgi?

Sizi nasıl delirtir o karanlık gece?

Mecnun Leylâ'nın karşısında olmayınca,

Leylâ karanlık geceye nasıl meyil verir?

Gül hiç güle olur mu âşık?

Azra kendi kendine olur mu Vamık?

Husrev, Şebdiz'e binmeseydi eğer,

Şirin Perviz'e şeker olur muydu?

Ferhat kanlı gözyaşlarının oluşunu,

Akıtmasaydı görmezdi gülrengi athıy

Bunca erkekler âleminden,

Beyzadeler, sade insanlar ve oğlanlardan,

Gönlünüz hiç kimseye meyletmezse eğer,

Sersemsiniz, alçak ve rezillersiniz demek.

Gönlünüzün kapıldığı kimseler,

Adsız, nişansız ve tanımadık kimselerdir ha?

Bu iş bence tamamen imkânsızdır,

Bu gördüğünüz rüyadır, ya da hayaldir»

Zin bu şarkıyı dinleyince,

Perdeden şu nağmeyi çıkardı;

Şöyle dedi yaşlı dadıya:

«Galiba aklın ve tedbirin kalmamış senin.

Diyordun ki sen: Çağrıyla, büyüyle,

Gizli olan halleri bilirim ben.

Bizim gördüğümüz şekil anlamsız değildir,

Şüphesiz ne rüyadır o, ne de hayaldir.

Onlar ister melek, ister beşer olsun,

İster kadın kısmından, ister oğlan olsun.

İşte yüzükleri şuradadır,

Getirdik nişan için biz onları.

Eğer gerçekten remil biliyorsan,

İşte yüzükler, haydi bil sahiplerini».

O elâ gözlü hilekâr cadı,
 «Getir bana yüzükleri çabuk» dedi.
 «Bu gece bir remil döktüreyim ben,
 Sabaha kadar sahiplerini söyliyeyim ben»
 Sıti hemen yüzüğü çıkardı,
 Zamanın kocakarisının eline verdi.
 Zin ise şöyle dedi Hayzebûn'a:
 «Benim gönlüm bir kan bataklığına dönmüş,
 O bataklık coştığı zaman,
 Taşmak üzere olduğu zaman,
 Bu yüzük zayıf gönlümü yatıştırır,
 Bazı bazı kanlı gözlerimin önüne getirdiğim zaman.
 Yüzüğü götürecekse eğer,
 Biz üzgün kalpliye çabuk getir geri.
 Çünkü onunladır sabrımız, sâ mânımız
 O benim için Süleyman yüzüğüdür.

XVIII

DADI FALCININ YANINA GİDİYOR

O ölçsüz çapkın ve hilekâr kocakarı,
Sabahleyin kendini falcının önüne attı.
İhtiyar falcı için elinde bir-iki altın götürmüştü,
Şöylece gönlünün niyetini ikrar eyledi:
Dedi ki: «İki masum oğlancığım var benim,
Babasız, yetim zayıf ve yoksundur.
Bayram ve yılbaşı olduğu gün,
Onlar da çocuk huyunun yoluna uyarak,
Kalkıp ikisi de gezmeye gittiler,
Cadılar onları ovada şaşırttı.
Bugün çıkageldikleri zaman, gördüm ki
Delidirler, sersem, sevdalı ve sarhoşturlar.
Geri döndüler elbisesiz, çıplak olarak,
Bazı bazı feryadediyorlar bağırarak.
Şuursuz düşüp çokça kalıyorlar,
Kalktıkları zaman da delidirler.
Şu yüzükler vardı ellerinde,
Sanırsın ki bunlarla olmuşlar mest.

Ey işaretleri bilen, sırları çıkaran!

Çaresizim ben, sen çare bulucusun.

İyilik yap da meseleden iyi konuş

Acep yavrularımın nedir dertleri?

Delilik midir, sar'a mıdır, yoksa aşk mı?

Nasıl hastalıktır bu, nedir ilâcı?

Ey geleceği bilen mürşit ve önder!

Düğümlerin ve meselelerin çözümleyicisi!

Bu yüzüklerde vardır bir sır,

O da, siz uzağı görenlerce bilinir.

Yüzük sahipleri, söyle kimlerdir?

Cinler mi, periler mi, yoksa insanlar mıdır?

XIX

FALCI FALA BAKIYOR VE DADI TABİP KILIĞINA GİRİP TACDİN'LE MEMO'YU ARIYOR

O Danyal ilminin varisi (1),
Falın şekline baktığı zaman,
Derhal anaların rahminde,
Kızların doğuşundan önce
Tarafları ve temizliği birlikte gördü
Tacdîn ile Sîti'yi birlikte gördü.
Sevinç şeklini gamla beraber gördü,
Perdesiz olarak Zin'i Memo'yla beraber gördü.
O zaman şöyle dedi kocakarı elçiye:
Amacı hile, yalan ve tezvîr olan o elçiye:
«Senin için mümkün olur mu hiç,
Doğruluk olmadan, menzile erişmek?.. İmkânsız bu..»
Sen çocuklarının deli olduklarını söylüyordun,
Zin ve Sîti olduklarını söylemiyordun.

(1) Danyal bir İsrail Peygamberidir.

Onlar seyre ve gezmeye gittikleri gün,
 Yolda gördüler iki hayran gözlüyü.
 Yani selvi boylu iki oğlan gördüler,
 Başlarına da kıyamet koptu.
 Derhal bu iki güneşin,
 Gönlü gitmiş o iki mehtaba.
 Onlar bunların aşkından şoursuz olmuşlar,
 Bunlar onların güzelliğinden dehşete düşmüşler.
 Bunlar aşk belâsının hastalarıdır,
 Onlar da aşk Kerbelâsının susuzlarıdır.
 Bu yüzükler o oğlanların,
 Bunların da iki yüzüğü onların elinde.
 Nasıl bunlar delikanlı gibi süslenmişlerse,
 Onlar da kız kıyafetine girmişler.»
 Kocakarı Remilci şeyhe dedi ki:
 «Durumun aydınlanmasında şüphem kalmadı.
 Fakat de ki sen, onlar hangi soydandır?
 İyice keşfet ki onlar hangi nesilden?»
 Şeyh dedi ki: «Aşk dininde,
 Bir alış-veriş var ki «Karşılıklı kabul» derler ona.
 Denk olmak şartı yerine gelmese de caizdir,
 Alıcının ve satıcının şartı kabuldür.
 Özellikle bunların seçtiği delikanlılar,
 Biri dürdanedir, öbürü de inci.
 Biri beyzadedir, bey soyundandır,
 Öteki de soyca kâtip çocuğu.»
 O sihirbaz kocakarı, denemek için,
 Yine bir söz bahane ederek,
 Dedi ki: «Âşıklar, tutkunlar, deliler,
 Zin ve Sıti için meftun olanlar,
 Sayılmaya ve hesaplanmaya gelmez
 Sığmazlar defterlere ve de kitaplara.
 Şeyhim! Bilirsin ki burası Cizre'dir,
 Hepsi büyükler ve Kürt beyleridir.

İyilik yap da perdeyi kaldır,
O iki melek, söyle kimlerdir?

Söz olsun ki, onları bir görsem,
Gidip sana kırk altın getiririm.»

Şeyh dedi ki: «Git sen bul uşakları
Araştır yerleri ve otakları.

Hasta dedikleri kimseleri gör
O hastalık senin için delil olur.

Kendini tabip kıyafetinde göster,
Perdesiz olarak görürsün o sevgilileri.

Gördüğün zaman o melek huyluları
Kumaştan da anlaşılır alıcıları

Bilhassa ki parmaklarında yüzük var,
Yazılmış yüzüklere Siti ve Zin'in adları»

Kocakarı kalktı, Lokman kıyafetine girerek,
Baştan ayağa kadar ilâçlarla donattı kendini,

Şişeler, hokka, neşter ve kese
Aldı o şaşırtıcı habise.

Koynuna koydu birkaç kitap,
Görünüyordu acayip bir hekimlikle.

Derhal baş uşaklara kendini yetiştirdi,
Hemen nedimlerin dostu oluverdi.

Dediler ki: «Nereden geliyorsun, ne kocakarısın sen?
Herhalde bir ilimde mahirsin sen.»

Dedi ki: «Gerçi görünüşte hekimim ben,
Daha çok iki hastalığı iyi bilirim ben

İki hastalığı ben iyi gideririm;
Bedenlerin ve ruhların derdini.»

Dediler ki: «Anlat bizlere,
Ruhlardaki dert hangi derttir?»

Dedi ki: «İnşallah görmiyesiniz onu siz,
O derdin alâmetleri gizlidir.

O çok mecalsiz bir derttir,
O dertten sağlığa kavuşmak imkânsızdır.

Uzak olsun o sizlerden, delikanlılar!

Güzellerin yüzündeki o yıldırım,

Parladığı zaman şimşek gibidir,

Alevsiz, ışıksız ve kıvılcımsızdır.

Yarasız, çibansız ve yarıksızdır o,

O derdin adı yalnızca sevgidir.

Ama öylesine yakar ki adamın içini,

İki gözden akar yüreğin kanı»

Onlar dediler ki: «Hoş geldin sen,

Halen hastadır iki arkadaş bizden.

İyilik yap da tedavi et ikisini,

İlâç ver, bir çare bul da kaldır onları.

Her ne desen öyle yapalım biz,

Her ne istersen ödiyelim biz.»

Kocakarı kendini yetiştirdi hastaların yanına,

Baktığı zaman o azizlerin durumuna,

Dedi ki arkadaşlara ve kılavuzlara:

«Yalnız bırakın bizi, hastalarla.

Önce ben bu derdi teşhis edeyim,

Sonra tedavi çaresini size özetliyeyim»

Arkadaşların hepsi çıktı yanlarından,

Kocakarı kaldı delikanlılarla başbaşa.

XX

DADI TACDİN VE MEMO'YLA KONUŞUYOR

Aşk derdiyle fena hale düşmüş hastalar,
Aniden baktılar ki gitmiş arkadaşlar.

Önlerinde oturmuş bir kocakarı,
Boyu iki büklüm, rengi bir hilâl misali.

Aheste aheste bir şeyler söylüyor,
Ağlıyor ve gözyaşları döküyor.

Dediler ki: «Kimsin sen ey gönül rahatlığı!?

Niçin ağlıyorsun böyle muratsızca?»

Dedi ki: «Siti ve Zin'in başları hakkı için,
Ağlıyorum ben yalnız sizler için.

Özel olarak Siti ve Zin'in yanından,
Geldim ki iyileştireyim yaralarınızı.

İşte şunlardır yüzükleriniz,
Getirdik onları nişan için biz.

Alın da verin sizdeki yüzükleri,
Kötüye çıkarmayın Siti ve Zin'in adını.

Ben elçiyim, sizleri arıyordum,
Ey muratlar! Eliboş çevirmeyin beni»

Onlar işittikleri zaman bu müjdeyi,
 Sevinçten büsbütün gitti şuurları.
 Uyandıkları zaman bir an durmadılar,
 Derhal koşarak ellerine ve ayaklarına kapandılar.
 Tekrar tekrar ellerine, ayaklarına ve eteklerine,
 Yüzlerce öpücük kondurdu iki delikanlı.
 Dadı bu sevgiden hayrete düştü,
 Ayrılıklarından dolayı ağlamaya başladı.
 Dedi ki: «Gam yemeyin, ey muratlar, maksudlar!
 Müjde sizlere, Allah hakkı için,
 Allahtan başarı yar olursa eğer,
 Ben öyle yapacağım ki sihirbazlıkla,
 Hepiniz bir yerde toplanırsınız,
 Her dördünüz de muradınıza erersiniz.
 Adlarınızı ve soylarınızı açıklayın siz,
 Gönlünüzün sırrını bize açıklayın siz.
 Ben bu yüzüklerle geri döneyim,
 Sıti ve Zin'i sizlere ram edeyim.
 Sevap kazanmak için acele edeyim,
 Cevapla birlikte çabucak döneyim».
 Tacdin parmağından yüzüğü çıkardı,
 Zamanın kocakarısının eline verdi.
 Memo baktı ki yüzük olmaksızın,
 Nasıl idare edebilir, yaşayabilir?
 Dedi ki: «Dadı! sen beni mazur gör,
 Kim canını elinden izinli bırakır?
 Bu yüzük ister isim olsun, ister tılsım,
 Odur benim canım, vücudum sadece cisim.
 Dadı! Sen yarin elçisisin
 Şüphesiz derdimin de hekimisin.
 Güzel Zin'in başının sadakası olarak,
 Alma elimden bu yüzüğü benim.
 Geri döndüğün zaman, ey vefalı
 Benden yare şöyle de:

O şaktır gerçi, ben de dilenci,
Şahların iyilikleri umumîdir.

Ben köle, kavuşmaya lâayık değilim,
Şeklinin hayalinden gıda alıyorum.

O kadar güzellikten razıyım ben,
Beni hayalinin halvetine getirmesine.

Her an dadından umut bekliyerek.
Halimi sorsun bazı bazı»

XXI

DADI SİTİ VE ZİN'İN YANINA DÖNÜYOR

O taze Ardıcın iki dalları,
Oturmuşlardı gonca gibi dar gönüllü,
İki büklüm, efkârlı, başları eğik olarak,
Her an dadıdan umut bekliyerek.
Akşam şarabından son derece sarhoştular,
Sabah şarabını sonsuzca arzuluyorlardı.
Baktılar ki aniden bir tabip,
Çıkageldi, kılığı da pek acaip
Aşktan sersem olan Zin ve Siti,
Koşarak kucakladılar gelen Dadiyı.
Dediler ki: «Allah için söyle, ey gönül rahatlığı!
Acep ram ettin mi sen o melekleri?
Falm ne dedi, perileri bildin mi?
Yoksa şişeye koyup ikisini getirdin mi?
Kalplerimizi delen okları,
Acep açıklamadın mı kim vurdu?»
Dedi ki o: «Sizin mübarek başlarınıza,
Yüz defa andıçerim, değil bir defa;

Şimdi geldim ben yanlarından,
 Fakat acıyorum ben oğlanlara.
 Her an «Siti» ve «Zin» dedikçe,
 Yüz çeşit kanlı gözyaşı döküyorlar.
 Kurban olayım sizlere, bu ergenlikle,
 O iki insanı o güzellikle,
 Nasıl seçtiniz o iki seçkini?
 Kavuşmanın süsüdür o iki mutlu.
 Vallahi, Allaha andıçerim ki,
 Seçtiğiniz o iki inci,
 Bulunmazlar hiçbir kara, deniz ve madende,
 Öyle melek de yoktur göklerde:
 Onlar sizlere tam da lâyıktır,
 İster beyzade olsunlar, ister dilenci».
 O çapkın, öyle candan tallallık yaptı ki,
 O dilberler, bir süre önünde dilsiz kaldılar.
 Zin ve Siti'nin kalbinde kalmadı şuur,
 Bu haberleri dinledikleri zaman.
 Kısacası: Maceranın içyüzünden,
 Dadı onlara verdikçe uyanıklık,
 Sanardın ki ateşi yağa tuttu,
 Alevleri yükselirdi yedinci göğe.
 Aşk ateştir, ten Tur dağıdır,
 Gönül ise, o ateşli ve ışıklı ağaçtır (1)
 Göğüs fenerdir, çıra közdür,
 Vücut yağdır, fitili gizlidir.
 Gönül fenardır, o çıra içinde,
 Sır cüz'dür, kül'de dağılmış.
 Zin ve Siti tüm olarak baştan ayağa kadar,
 Gönül ilâcı olan o ateşle yandılar.
 Dediler ki: «Sen gönlümüzü şenlendiriyorsun,
 Dadı! Sen bizim için çare bulucusun.

(1) Hz. Musa'nın gördüğü ağaç.

Sensin bahçıvan, bizler fidan gibiyiz.

Sensin dilimiz, biz kendimiz dilsiziz.

Bir an sen söz söylemezsen eğer,

Bir saat derdimizi paylaşmazsan eğer,

Bizler çer-çöp gibi heba oluruz,

Bizler yaprak gibi berhava oluruz.

Ey geçmiş olayları bilen dadımız!

Senden başka mahrem kimselere sahip değiliz biz.

Dedin ki sen: Tacdin ile Memo

Pervane olmuşlar, kanatlarını da biz yakmışız.

Onlar da şimdi bol yolu gözlüyor,

Belki de bizden çok daha çaresiz.

Kalk da çabuk git, söyle Tacdin'e:

Eğer sen Sıti'ye talipsen, Memo da Zin'e

Müjde sizlere, bizler de sizleri kabulleniyoruz,

Bizler sizlerden fazla dert çekiyoruz.

Aşkınız yuları kaçırılmış bizden,

Utanma perdesidir, bizlere engel olan.

Yoktur o perde sizler için,

Perdesizlik eski gelenektir sizler için.

Dünür, aracı ve vesile olarak,

Kim gelirse sizlerden makbuldür.

Böylece söyle o sevgililere,

Bütün dostların ve dünürlerin,

Bir kısmı sizler için olsun ricacı,

Bir kısmı da bizler için olsun duacı,

Belki Allah ta kılmış mukadder,

Bizlerle sizlerin kavuşması kolaylaşır.

XXII

B Y SITI'YI TACDİN'E VERİYOR

Arzulu hastalar için güzel bir zamandır ki,
Özellikle  şıklar Çin güzel bir zamandır ki,
Sağlık ve  ifa Çin bir derman,
Vefa Çin bir müjde, bir haber,
Aniden yetişsin onlara inci tanelerinden
Kurtarsın onları dertlerinden.

.*

Hace-i Evvel kılığına giren o Dadı,
Baştan ayağa kadar şaşırtıcı
Yine tabip kıyafetine girdi,
Derhal kendini âşıkların yanına yetiştirdi.
O müjdeyi anlattığımız gibi anlattı,
O yanıkları, hiç yanmamış gibi yaktı, yeniden
Fakat o ateşle öyle  enlendiler
Ki, sanırdın hiç hasta değillermiş, öyle iyile tiler.
Onlar sanki Eflâtun'un elinden,
Aldılar il   ve macun gerçekten.

Kalkıp gittiler arkadaşlarının yanına,
 Bazı yakınlarını ve bazı delikanlıları,
 Maceradan haberdar eylediler,
 Hamiyetle hepsi beraber kalktılar.
 İşitince onlar bu müjdeyi,
 Hep birlikte halka ve dünürlere haber verdiler.
 Bazı âlimler, bazı adliyeciler,
 Bazı beyler ve bazı cahiller,
 Kalkıp hep birlikte Beyin huzuruna çıktılar,
 Şu şekilde meseleyi ona arzetttiler:
 «Ey yurdun, malın ve milletin sahibi!
 Ey adaletin, dinin ve devletin koruyucusu!
 Sen Allahın lûtfunun gölgesisin,
 Bugün başımızda şahsın, hünkârsın.
 Şahsın sen, bakışın kimyadır,
 Aysın sen, çevren bol ışıktır.
 Hizmetine aldığın herkes azizdir,
 Yüz vermediğin kimseler de değersiz
 Hizmetine aldığın kimseleri çıra gibi şenlendirdin,
 Halleri fena da olsa sen iyiye çevirdin.
 Tacdin gerçi bir beyzadedir,
 Fakat sana kıyasla hizmetçi, dilencidir.
 Geldik ki gönülden edelim dua,
 Hepimiz ediyoruz senden rica:
 Tacdin senden Sıti'yi istiyor,
 O kulun hizmetçilikle nazlanıyor.
 Kulundur o, et onu azad,
 Yakışıklıdır o, kıl onu damad»
 Bey dedi ki: «Sizin lâıyk gördüğünüz,
 Elbette bizim için üstündür.

Vekil kimse gelip otursun,
 Hoca kimse duayı okusun.
 Sıti'yi biz nikâhladık Tacdin'e,
 Budur benim cevabım», «Kabul», «Amin» (1)
 Çeko derhal koşarak Beyin ayağını,
 Öptü ve kabullendiğini ikrar eyledi.
 Bütün hocalar, şeyhler ve beyler,
 Ağalar, ileri gelenler ve de yoksullar,
 Hep birden ağızlarıyla teşekkür ettiler,
 Hep birlikte gönülden dua ettiler.
 Bey dedi ki: «Çalın davulları rubabları,
 Getirin bütün şerbetleri ve şarapları.
 Sevinçli bir düğün kuralım bugün,
 Çünkü bilmiyoruz nasıl olacak yarın.
 Şimdiki gibi yaşıyacak mıyız?
 Yoksa ölecek, ya da hastalanacak mıyız?
 Gebedir geceler dostlar!
 Bakalım devamlı ne doğururlar.
 Bu matemler ve şenlikler ikizdir,
 Bu çark ve felek amansız.
 Bazan ışık gösterirler, bazan karanlık,
 Bazan matem gösterirler, bazan da şenlik.
 Bulduğun vakit eğlence zamanını,
 Elden kaçırmayasın fırsatı.
 Çünkü zaman kılıç gibidir,
 Demek ki bu hocadır, ya da beydir.
 Bugün Tacdin'in hatırı için,
 Beni de kendinizden dünür sayın.
 Bunca zamandır o hep hizmetçidir,
 Hizmetçilikte de daima tamdır.

(1) «Kabul» Tacdin'in vekilinin sözüdür, «Amin» de hazır olanların.

O kadar kaldı ki hizmetimizde
 Ömrü tükendi bizim yolumuzda
 Vefa şeriatinde şarttır ki,
 Biz de onun için cefa çekelim,
 Bugün onun hizmetinde çalışalım,
 Bizzat onun hizmetinde olalım.
 Böyle olan bir erkeğe hangi can,
 Kendini bahşetmez sevinçle?
 Eğer olsa benim bin bir başım,
 Onların hepsini belli bir günde,
 Bir defada feda etmezsem eğer,
 Beylik bana kutlu olmasın.»
 Tacdin hep Beyin hizmetinde olduğu için,
 Onun sevinci de Beyin elindeydi, hep sevinç yaratırdı
 Kısacası: Bütün şevketiyle o Bey,
 Kalktı ve bizzat eğlence işiyle ilgilendi.
 Mecliste öyle bir sofra çekti ki,
 Sanki bir gök tabakasını serdi.
 Göklerdeki güneş ve ay yuvarlaklarını,
 Sanırdın ki ekmek yerine getirdiler.
 Bu altın ve gümüş tabaklar,
 Alt ve üst felekler gibiydi.
 Birer burç gibi olan o sahanlar,
 Kapakları birer mücevher kutusu gibiydi.
 Her tepsi ve fağfûr kâse,
 Bol ışıklı parlak birer yıldız gibiydi.
 Gök yüzündeki oğlak ve koç (1),
 Misafirlik kebabı ve büryanı olmuştu.
 Her kâse ve tepsi bir anbar gibiydi,
 İştahlı nefis gibi başı örtülüydü.
 Yağlı ve tatlı yemek çeşitleri,
 Her renkten gıda, renkli badem ve fıstık şekerleri,

(1) Oğlak ve Koç burçlarını kastediyor.

Bu çini maşrapalar ve ayağlar (1)

Nazenince dolaşip dururlardı.

Bunlar yıldızlar gibi gezip dolaştıkça,

Onları her gören kalırdı hayran.

Turunçlar, narenciyeler, nar ve limonlar,

Cennet ağaçlarının dallarında yetişmiş.

Faniz, nebat, kand ve şeker (2)

Gülsuyu, zübad, misk ve anber (3)

Kimisi mideyi al eylerdi,

Kimi de dimağı tazelerdi.

Buhardanlık üd ve anberle döndüler,

Ruhların bütün koku alma duyuları neş'elendi.

Oyuncular, terennüm edip türkü söyliyener,

Lâyık ve güzel kumaşlılar, güzel renkler.

Kiminin sesi sazların sesine olmuştı arkadaş,

Kimi de övünmelere ve nazlanmalara olmuştı eş.

Türkücü, keman, ud ve tanbur,

Çeng, davul, zurna ve santur

Âşıklar, incesesliler ve felek,

Hepsi gerçekten karıştılar birbirlerine.

Sesler, çalgı çeşitleri ve makamları,

Perdesiz olarak mucizeler ve kerametler gibi,

Dönüp dolaşan Ney'den çıktıkça,

Aklı, dini ve imanı talan ederdi.

Sakiler üzüm suyuyla seğirttiler,

Çalgıcılar Santur sesiyle sallandılar.

Maskaralar, türkücüler, gazel okuyucuları,

Sarhoş, siyah, sersem ve mesttiler.

Kısacası: Gaddar olan yedi feleğin inadına,

O şekilde kurdular düğünün temelini.

(1) Türkçe olan bu kelime bir kap çeşidi olsa gerek.

(2) Faniz bir içki çeşidi olsa gerek.

(3) Zübad güzel kokulardandır.

Feleğin yazıcısının elinden kalem düştü,
 Cellâd neredeyse kellesini uçuracaktı.
 Zühre yıldızı yerde seğırtti,
 Ay gidip gizlendi Yengeç burcunda.
 Zühre yıldızı Kova burcunda kayboldu,
 Müşteri Balık burcuna girip iz bile bırakmadı.
 Bütün dünya oldu sevinç ve eğlence,
 Kocakarı felek kederden ve üzüntüden,
 Elinden birşey gelmeyip âciz kaldığı için,
 Çaresizlikten saman hırsızı oldu.
 Gök renginden olan kocakarı çark,
 Halayın halkası gibi koyuldu dönmeğe.
 Bütün dünya eğlenceyle şenlendi.
 Şehirliler, köylüler, köleler ve özgürler,
 Nimetlere ve eğlenceye boğuldular,
 Şenliğin ve oyunların toplandığı yer oldular. (1)
 Sofra, ilerigelenlerin önünden kalkınca,
 Sakiler kadehler ve kâselerle döndü.
 Bey huzura çağırttı Memo ve Tacdin'i,
 Dedi ki: «Memo, geç şöyle, sen ol 'sağdıçı»
 O ikisini baştan ayağa giydirdi,
 Kalktılar ve saygıyla etek öptüler.
 Oturdular ve hep beraber içtiler,
 O günü birlikte ve böyle geçirdiler.

(1) Yani o kadar eğlendiler ki sanki eğlence ve oyunlar onlarda toplanmıştı.

XXIII

SİTİ İLE TACDİN'İN DÜĞÜNÜ

Yeni gelin gibi parlayan güneş,
Dokuz kubbeyi Cemşit kadehi gibi,
Hepsini yüzüyle aydınlattığı zaman,
Sanki altınla yaldızlamış gibi parlatınca,
Süsleyici kadın, dadı ve nedimeler,
—Hepsini aşk coşkunu hale getirmişti—
Siti ve Zin'i süslemeye gittiler,
O iki nazenini nazlı kılmaya gittiler.
Önce gözden geçirdiler benleri ve zülüfleri,
Baktılar ki talan ediyorlar gönülleri.
Kaş yaylarına baktıkları zaman,
Rastık için utandılar, onun gibi karardılar (1)
Taze yüzlerini seyrettiler,
Kırmızı renk yerine kendileri utandılar. (2)

(1) Yani kaşları rastıktan daha siyah olduğu için, bunlar rastık hesabına utandılar ve yüzleri rastık gibi karardı.

(2) Yani yüzleri kırmızı renkten daha kırmızı olduğu için, bunlar kırmızı renk hesabına utandılar.

Hatın ceylânlarının gözlerine benzeyen gözleri,
 Siyah sürmeyle bozmaya yetmedi güçleri.
 Baştan ayağa kadar tarak gibi,
 Taradılar ve bahane için yüz çaba harcadılar.
 Fakat iki ceylândan bir tek kusur bile
 Bulamadılar, bir kıl ucu kadar olsun ,
 Hele beller, birer kıl ucu kadar inceydi,
 O da ne tene, ne de cana benzerdi,
 Kırılır korkusuyla asla,
 O ince bellere hiçbir kemer bağlanamadı.
 Hiç kimsenin gönlünden, orada kemeri görmek
 gelmiyordu,
 Çünkü nazikliğinden, belki kırılır diye.
 Elllerine ve parmaklarına zoraki olarak,
 Kına yakmalarına var mıydı hiç olanak?
 Allahın seçmiş olduğu nakışları,
 Kimin değiştirmeye gücü yeterdi?
 Sonunda ümitsizlerin durumuna düştüler,
 Kınalarıyla, renkleriyle başieğik kaldılar.
 O sevgililerin boylarından,
 Yerlere yaldız ve aydınlık bahşedilmişti.
 Onların başıyla taçları mutlu kıldılar,
 Mücevherleri taçla aydınlattılar.
 Tacın süslü ön tarafı,
 Mücevherlerle süslenmişti,

Güzelliğin saçtığı aydınlıktan çıkan süs,
 Hilâl kaşlarının çevresinde hale gibi oldu.
 Elmaslar, zümrütler, inciler,
 Benler, şakaklar ve karanlık gibi siyah saç halkaları,
 Şairlerin kitabı gibiydi,
 Yerli yerine öylece düzgün konulmuştu.
 Aslında mevcut olanla onlara takılan bu güzelliğin rengi,
 Oldu sihrin ve mucizenin bir nüshası.
 Beyitler toplanıp bir divan oldu,
 Âyetler sanatla derlenip kur'an oldu.
 O, mutlak üstadın sanatıydı,
 Kim görürse «Allah haktır» derdi.
 Gelinlerin süslenmesi tamamlanınca,
 Çarşılara ve pazarlara törenler girdi.
 Çeşitli güzellikler ve elbiseler
 Renk renk değerli mücevherler,
 Yüz nedime ve iki yüz hizmetçi gitti,
 Hepsi altın iplikli ve sırmalı elbiseyle gitti.
 Develer sıra sıra, inciler kantarlarlaydı,
 Yakutlar yüklerle, altınlar çuvalarlaydı.
 Hesapların ve sayımların dışına çıkmıştı,
 Kitapların kayıtlarını aşmıştı.
 Akla ve düşünmeye gelmezdi bu çeyizler,
 Artık taşıyamıyordu develer.
 Bu debdebe öyle coşturdu ki halkı,
 Deprem olmuş gibi ayağa kaldırdı.
 Şehirliler, kadınlar ve erkekler,
 Hepsi de süslenmiş ve giymiş güzel elbiseler,
 Çok dalgali bir deniz gibi,
 Dalgalanıyorlardı, seyretmekti amaçları.

Aniden Cûdî dağında açıldı,
 Nuh gemisinin önünde cömertlik kapısı.
 Yani Sıti'nin bulunduğu köşkten,
 O gerçek perinin bulunduğu köşkten,
 Sandal ağacından olan bütün tahtlardan,
 Pervazları abanostan olan bir taht,
 Mücevherlerle donatılmış bir taht,
 Üzerinde oturmuştu Belkis,
 Önünde el bağlamış hizmetçiler,
 İnci kemerli, mücevher küpeli hizmetçiler,
 Yüzlerce Berhiya oğlu Asaf (1) rüzgâr gibi,
 Gönül hoşluğuyla o tahta hammallık ederdi.
 Başlarının üstüne kaldırırdılar o beşiği,
 Elden ele yüz çabayla kaçırırlardı birbirinden.
 O tahtaraval bir gemi gibiydi,
 Üzerinde yüzdüğü deniz ise insan denizi.
 Sevgiden bir deniz coştugu zaman,
 Çaresiz gönülde taşar.
 Yaratıldı bütün âşıkların yeri,
 Pervaneler de, mumlar da içindeydi.
 Sofular, hocalar, yoksullar ve paşalar,
 Hepsi temaşaya ve seyre dalmıştı.
 Gamların elinden feryad eden insanlardan,
 Kalmadı bir ferd, şen gönüllü olmayan.
 Her kapının önünde bir gürültü vardı,
 Her toplulukta bir seyretme vardı.
 Sanırdın ki gelin ruhtur aynen,
 Onun için vücutlar böyle koşardı peşinden.
 Sazlar Sûr gibi, ölüleri diriltti, (2)
 Davul, dümbelek, Kurrena ve Nakûr, (3)

(1) Hz. Süleyman'ın veziri.

(2) Sûr: İsrail Meleğin kıyamette üfliyeceği boru. Ölüleri diriltir.

(3) Kurrena ve Nakûr birer çalgı âletidir.

Bahşış sesleri, sadalar ve uğultular,
Dinleyicileri sazlardan zenginleştirdiler.
Hepsinden ses çıktığı zaman birden,
O ses felek sarayının üstüne çıkardı.
Bu şenlikler, sevinç ve eğlenceleri,
Zaman göstermez bir daha gözlere.
İçinde, o meleğin oturduğu o felek gemisi,
O sıralarda dalgalar tarafından boyuna kaçırılırdı.
Bu tantanalar, bağrışmalar ve törenler,
Bir an geldi ki Tacdin'in önüne vardılar.
Tacdin'in kendisi de olmuştu bir padişah,
Memo da yanında bir ay gibiydi.
Oturmuşlardı yüksek konakta,
İleri gelenlerden bir topluluk vardı çevresinde.
Kalkıp onlar da seyretmeye durdular,
Hepsinin iki ellerinde vardı tabaklar.
Gök tabakları gibiydi bunlar,
Madenden çıkan yakutları ve zümrütleri,
Döktüler o tabaklardan serperek,
Yukarıdan o nigârın tahtı üzerine.
Fakat onların bütün tabakları,
Doluydu altından, inciden, cevher ve gümüşten.
Hazine yağmacıları birbirlerine girdiler,
Yoksulların hepsi bey ve paşa oldular.
Eli sıkı olanların umduklarından yüz kat fazlaydı,
Hasislerin baş eğmelerinin dışındaydı.
Cömertlerin iyiliğinden fazlaydı,
Pintilerin baş eğmelerinden çoktu.

Yoksullar, dilenciler öyle nimet sahibi oldular ki,
 Kadınperestler ve hovardalar iflâs ettiler.
 Yoksul, dilenci, zengin ve paralı,
 Sevinçli, üzüntülü, gamlı ve ferahlı,
 Artık seçilmezlerdi birbirlerinden,
 Sanırdın ki hepsi seçereli beylerdir.
 Hepsi bir birine denk ve emsal,
 Bir birleriyle el sıkışır ve kucaklaşırlardı.
 Kısacası: Kafaları mest eden murattan (1),
 Köşkler, evler ve her yer mest oldu,
 Kimisi mest olmuş kimi de sevdalı,
 Türkücüler, komikler ve Çeng çalgıcıları,
 Botan'ın bütün sevdalıları ve sarhoşları,
 Hepsi oyuna, halaya ve sıçramaya kalktılar.
 Berîte, sema, saz ve halay,
 Şirinler, şeker dudaklılar ve şeker gülüşlüler,
 Genç kızlar, bekârlar, oğlanlar ve tüysüzler,
 Huriler, periler, cennet çocukları ve melekler,
 Gül gömlekliler ve ipek kuşaklılar,
 Şeker ağızlılar ve şeker sözlüler,
 Altın kemerliler ve eğik taçlılar,
 Mehtap yüzlüler, siyah şakaklılar,
 Gümüş bedenliler ve Yasemin şakaklılar,
 Elma çeneliler ve nar memeliler,
 Bu kıl belliler, yılan örgülüler,
 Bu ondört yaşındaki karakaşlılar,
 Tüysüzler, delikanlılar, bıyıksızlar,
 Şakakları zümrüt gibi olan oğlanlar,

(1) Paraları kastediyor.

Kimi güzel sesli, kimi güzel benizli,
Kimi koşardı, kimi de topallıyarak,
Bunların hepsi bu kocakarı feleğin inadına,
Yani hepsi kambur sırtlı feleğin zıddına
Çevik kızlar ve taze delikanlılar,
Ayı yıldızları ve Süreyya yıldızı gibi,
Kimi daire bağlamış, kimi yuvarlanarak,
Kimi zincirleme, kimi de gezerek,
Parlak kümeleri yıldız kümeleri gibi ışıklı,
Tam yedi gün ve yedi gece,
Sıf'nın meclisi ve Tacdin'in çevresini,
Bu şekilde süslediler ve şenlendirdiler.

XXIV

MUM TACDİN'İ SİTİ'NİN YANINA ÇAĞIRIYOR

Pak etekli gelin olan âlem,
Düğünü sevgiyle gülrengine çevirince,
Karanlığı aydınlıkla kaldırınca,
Karanlık gibi gamları da yok etti.
Yedinci günün seher vaktinde,
Sanırdın ki ateş yetiştirdi yağa.
Muradın yaklaşma ateşinin verdiği sıcaklık,
Âşıkların teninden duman kaldırdı.
Ateş ve rüzgârın özel birleşmesi,
Elbette berbat eder adamı.
Bu aşk ve sevgi gönül arkadaşı olunca,
Canı ve gönlü bahşiş verecekler.
Ayrılık sabrı yakmıştı,
İkisi de o yangından ve kavuşma hasretinden yanmıştı.

Aşk deryası dolup taşı,
 Rahatlığı, sabrı ve oturmayı yok etti.
 Sevilen ve seven, aşk ateşinin yükselmesinden,
 Az daha şevkle ölürlerdİ.
 Süsleyici kadın, nine, dadı,
 Sağdıç ve Tacdin'in yakınları,
 Kavuşma zamanı gereğince,
 Geleneklerin icabı ve gereğince,
 Buhurların ve güzel kokuların topluluğunu,
 Ferahlatıcı ve sarhoş edicilerin karışımını,
 Kadeh, kâse, ayağ ve şarap kaplarını,
 Misk, zübad, üd ve buhurluğu,
 Gülsuyunu ve düğünlere mahsus güzel kokuları,
 Kısacası mehtaptan mehtaba kadar (1),
 Eğlence, işaret ve keyif vasıtalarını,
 Safa, zevk ve sohbet âletlerini,
 O kadar hazırladılar ki,
 Ölü bile dirildi onlarla.
 Süslendi bunlarla gelin odası,
 Duvarlar, kapılar, tahtlar ve bütün oda.
 Hasekiler ve hizmetçiler kalktılar,
 Birkaç da yakın ve akraba
 Tamamen yaldızlı olan bir mum,
 Güzellikle aydınlanan bir güneş gibi,
 Koydular başlarının üstüne, oynayarak
 Getirdiler has odanın içine.
 Mum, konuşmaksızın, hal diliyle
 Durumu şöylece açıkladı Tacdin'e:
 «Ey bitab ve kararsız âşık!
 Eğer benim gibi sıtmal ve ateşliysen,
 Kalk gelinin odasına git,
 Ayak öpmekle ayaklarını bağla.

(1) Yani herşeyi.

Senin mumun da senin gibi bekliyor,
 Senin sevgin onun tenine ve canına ateştir.
 Mumlar gibi bunca yandığın yeter,
 Benim gibi gözyaşları döktüğün yeter.
 Aşıksan eğer, kalk pervane gibi,
 Canını ver dökülen paralar ve bahşiş gibi.
 Ey amacı tavaf olan hacı!
 Ey tavaf yolunun yolcusu!
 Sana amaç olan kible ve Kâbe,
 Allahın emriyle sana yakın olmuştur.
 Kâbeyi, taşı, makamı, hücreyi, (1)
 Sa'yı tavafı, dua ve umreyi (2),
 Allah sana mukadder kıldı,
 İşte hepsi sana nasib oldu.
 Eğer su isen yürü selvinin önüne,
 Eğer aslansan hemen kerem eyle halvete»
 Tacdin mumun şeklinden,
 O güzelin aşkının anlamını,
 Anladı düşünce ve idrakla,
 Kalktı yerinden hemen çabucak,
 Gamların ve sevinçlerin dostu olan zavallı Memo,
 Onunla arkadaş oldu silâhlı olarak.
 Eli elinde, gönlü gönlündeydi,
 Kapıda nöbetçi oldu, kılıç belindeydi.
 Tacdin bu tarzla gitti saraya,
 Memo bekledi kapıda, başladı duaya.
 Çünkü korkuluydu o karşılaşma,
 Aşıklardan ayrılmıyor düşmanlıklar.

(1) Taş: Kâbenin duvarındaki taş. Makam: Kâbenin karşısındaki Hz. İbrahim yeri. Hücre: Kâbenin yanındaki Hz. İsmail yeri.

(2) Sa'y ve umre: Hacda iki vazife.

Gerek sevenler, gerekse sevilenlerin,
Elbette vardır düşman ve rakipleri
Düşmanların kimi dev, kimi de peridir,
Bir kısmı da münafık insanlardır.

XXV

GELİN İLE GÜVEYİ BİRBİRİNE KAVUŞUYOR

Damad edeble kapıdan içeri girince,
Perdelerin ve örtülerin arkasındaki o mum,
Kalktı ve eda ile salınarak ona doğru gitti,
Eteklerini nazla yerlerde sürüdü.
Zülûflerini yüzüne serpiştirmişti,
Ellerini perdeden çıkarmıştı.

Aydınlık yönünden Beytül'aksa idi yanağı (1),
Felek kandili onun sayesinde parlıyordu.
Dünkü hicran derdinin şarabından sarhoş olan âşık,
Yare kavuşmak şarabına hasret çeken âşık,
Önce helâl âdet gereğince,
Elini surahiye uzattı.
İçti şeker dudaklı surahiden,
Dudak dudağa içtiler bir kadeh şarap
O berrak şarap, mahmurluğu giderince,
Kokladı bol sulanmış gülleri ve sünbülleri.

(1) Beytül'aksa: Kudüs'teki cami, eskiden kibleydi.

Kâh nergis ve lâle, kâh kırmızı gül,
Kâh reyhan ve menekşe, kâh sümbül,

Birbirine karıştırdı... ve kucaklaşırlardı,

Kâh öpüşürlerdi, kâh ısırılırdı.

O kapar öperlerdi ki birbirlerini,

Öpme sırası vermezlerdi birbirlerine.

Elmaslar, mücevherler, alınlar ve dişler,

Hepsi değişip la'l ve mercan oldular.

Sevgi deryası o kadar coşturdu ki onları,

Elleri birbirlerinin boynunda, dudak dudağa ve kucak
kucağa oldular.

O şarabı çok içince sarhoş düştüler,

Ve şuursuz olarak ayaktan düştüler.

Artık oturmaya da güçleri yetmiyordu,

Yuvarlandılar birlikte secde için.

Yeniden secdeden kalktıkları zaman,

O kadar seviştiler ki birbirleriyle...

Birbirlerinin dudaklarından şeker kaçırdılar,

Birbirlerinin yanaklarından kırmızı gül derdiler.

Evlenip gönüllerini birbirlerine bağlayınca,

Kendileri için gül şerbeti karışımını yaptılar.

Üç gün ve üç gece ard arda gönülden,

O susuz dudaklılar içtiler o şarabı.

Berrak şarabın şerbetini içenler,

Sonunda içmeye kanmayınca,

Şarabın neş'esinin verdiği keyif,

İstirabın son haddine çekti onları.

Parlak çeneli ve şeffaf tenli gelin,

Zıfayı arzuladı ve ona meyletti.

Sarhoş ve elele olarak sarıldılar birbirlerine

Oldu bir itişme ve birlikte yere düştüler.

Bazan birbirlerine sarıldılar, bazan da ayrıldılar,

Kâh birlikte sallandılar, kâh titrediler.

Kâh birdi onlar, kâh ikiydiler,
 Kâh tekti onlar, kâh yapışık ve çifttiler.
 Fil dışından olan ok, hedefe yöneldi,
 Hedef ise sedef berraklığındaydı.
 Hedef oktan isabet alınca,
 İnci tanesini mercana çevirdiler.
 Ok geri döndü izi kaldı orada,
 Soyunu canı gönülden verdi ona.
 Her zaman, gerek gündüz, gerekse gece,
 Sevgiden önleri birbirine dönüktü.
 O iki serkeş sarhoş, iki arkadaş,
 Birbirine karşı boşaltırlardı ok torbalarını.
 Gerek gündüzleri, gerek karanlık gecelerde,
 O iki melek öylece sevdiler birbirlerini.
 Sanırdım ki iki kimyager,
 Sanki mücevherleri ipliğe takmaya uğraşmaktadır.
 O ruh ve cesed birbiriyle yapışık,
 İki vücut birbirinde kayboldu.
 Leğen ve ibrikten akıtılanı
 Yükselttiler iterek ve saplayarak.
 Karışım, süt ve şeker gibi oldu,
 Hayat suyu ve kevser gibi karıştı.
 Onlara yoktu asla, ne yemek ne de uyumak,
 Hatırlarına gelmezdi su ya da ekmek.
 O hafta tamamen oldu gerdek,
 Durumdan haberdar olmadı bir tek ferd bile.
 Nihayet mutluluk derde gelip geldi,
 Kavuşmanın derdinden, gamlar gidip gizlendi.

Nihayet sekizinci günün seher vaktinde,
Rıdvan cennetin içinden çıktı (1).

Memo hâlâ öylece kapının önündeydi,
Onun başı da hep taşın üstündeydi.
Hâlâ onun meskeni avlu idi,
Geceleri ve gündüzleri öyle nöbetçiydi.
Tacdın gerdekten çıktığı zaman,
Sanırdın ki Memo'nun üzerine bir güneş doğdu.
Derhal öyle sevinç duydu ki,
Başı gök kubbelerine yükseldi sanki.

••

Bir dostun olursa eğer, böyle olsun,
Böyle olmazsa eğer, hiç olmasın.
Seninle birlik olan bir dosta,
Yüz hain ve münafık akrabayı,
Kurban et de hiç deme yazık,
Yakınları ne yapacaksın vefasız olduktan sonra?
Kurban et de hiç deme kimlerdir,
İster becerikli olsunlar, ister beceriksiz, kardeşim!
Senin dostun senin için kardeşir,
Hem gözdür senin için, hem de çıradır.

(1) Rıdvan cennetteki meleklerin başıdır, burada maksat Tacdın'dır.

XXVI

BEKİR TACDİN VE MEMO'YU BEYE GAMMAZLIYOR

Allah yokluktan var edince,
Bu evreni, yerleri yeni yaratınca,
 Âlemdeki bütün varlıkları,
 Kısacası: İnsan cinsine varıncaya dek,
Varlıkları sıfat ve fiillerine göre,
Çeşitli hallerle yarattı.
 Varlıkları birbirleriyle belli etti,
 Zıtları zıtlarla açıklığa kavuşturdu.
Bu ağır yürüyüşlü ve yuvarlanan yerlerle gökler,
Bu topraklar, duran ve yürüyenler ve de melekler,
 Bu aydınlık, karanlık, küfür ve iman,
 Bu cennet, cehennem, bahçe ve ateş,
Bu soğuk, sıcak, yaş ve kurular,
Bu beyler, dilenciler, zengin ve yoksullar,
 Bu toprak, hava, su ve ateş,
 Bu gece, gündüz, gölge ve güneş,
Bu ayrılıklar, kavuşmalar, sevinç ve gamlar,
Bu ölüm, diriliş, şenlik ve matemler,

—Ki kimi nur gibidir, kimi ateş gibi,
 Kimi uysaldır kimi de yaman—
 Bu doğru olan, doğru söyliyen iyilikseverler,
 Bu yalancılar, eğriler ve siyah yüzlüler,
 Bu cehenneme ve azaba müstahak olanlar,
 Bu cennet ve sevaba lâıyk olanlar;
 Görmüyor musun ki hepsi zıttır birbirlerine?
 Hikmet nedir, neden karşıdır birbirlerine?
 Çünkü olmazsa eğer karşıtlık,
 Ayırdetmek imkânsızlaşır, hem de tanışmak.

Kısacası: Yaradılışın gereği olarak,
 Kemal, izzet sahibi olan o yüce Bey,
 Kendine bir kapıcı tutmuştu,
 Zamanın fitnecisi bir it oğlu itti.
 Her zaman Beyin kapısında kapıcıydı,
 Kaleci, kurnaz ve kavukçuydu.
 Fakat soyca Botan'lı değildi,
 O bühtandan doğan biriydi (1)
 Aslen dediklerine göre Mergever'dendi,
 Sırf şirret ve fitneci bir insandı.
 O münafıkın adı Bekir'di,
 Belki Belukîya'dan beterdi (2)
 İyiliğe karşı, ikiyezlü bir iblisti o,
 Aldatıcı, söz götürücü ve şaşırtıcıydı o.
 Şeytan onun uğursuzluğunun çömeziydi,
 Botan onun sözünün mahcubuydu.
 Kâbus dev gibi çirkin yüzlüydü,
 Çirkef işli, kavga körkleyici ve ikiyezlüydü.

(1) Yani piçti.

(2) Belûkiya İsrailoğullarındandı.

Tacdin derdi ki Beye açıkça:
 «Beyim! Kov bu kapıcıyı,
 Bu senin kapına lâıyk değildir,
 Bu köpeğin dışı içindedir, kincidir o.
 Gerçi köpeklerle kapıcılar kardeşirler,
 Ama köpeklerin çoğu sevimli ve vefalıdır!»
 Bey ise şöyle derdi Tacdin'e:
 «Bekir'in yaptıklarını sanki bilmiyor muyuz?
 Biz beyler kısmı değirmene benzeriz,
 Çok dönüşlü ve dolambaçlıyız, ileri ve geriyiz.
 Zorunludur bizim için bir değirmenci,
 Şarttır bizim için bir kapıcı.
 Hükûmet işlerini o kadar yönetiyoruz ki,
 Bazan adalettir işimiz, bazan da zulüm.
 Gerçi Bekir zina çocuğudur,
 Ama değirmenimiz onunla dönüp yelleniyor.
 Zalim olan bu avene zümresi
 Subaşılar, kâhyalar, kapıcılar,
 Biz zalimlerin değirmenini döndörüyorlar,
 Zulüm tahılını öğütüyorlar.
 Değirmenimiz gerçi kamunun vakfıdır,
 Boğazı haram darıyla doludur. (1)
 O darıyı bir çiftçi ekiyor,
 O çiftçi bizim için kaldıracak da onu.
 Bu âdet yalnız beylere özgü değildir,
 Görmüyor musun, fakirlerin kapısında da var?
 Onların da nöbetçileri hep köpeklerdir,
 Onlar da kapıcı kısmındandır.
 Hiç ihtiyacı olmayan tahtın sultanı da, (2)
 Görmüyor musun, işlerin yürütülmesi için,

(1) Boğaz «Gewrî»nin karşılığı olarak yazılmıştır ki, taneler değirmen deposundan düşerken onun içinden geçip değirmen taşının deliğine girerler, oluk biçimindedir.

(2) Allahı kastediyor.

Ne kadar yaratmışsa sultan,
 On misli de yaratmıştır şeytan!»
 Hulasa: Bey köpeğinden vazgeçmezdi
 Her zarurinin karşısına bir sebep çıkarırdı.
 Bazı beyler var ki tazı köpekleri,
 Arap atlarına değışmezler
 O kinci, habis ve hilekâr,
 Yani gönülden tezvirci olan Bekir,
 İçinden korkuyordu Tacdin'den,
 Her zaman gönlünde vardı ona karşı kin.
 Bu düşün geleneksel törenlerle,
 Devlet ve mutlulukla yapıldıktan sonra,
 İnsanlardan gizli olarak şeytan gibi,
 —Maksadı sadece yalan ve aldatmaydı—
 Gizlice ve tenha yerde şöyle dedi Beye:
 «Beyim! Sen Sıtı'yi çok telef verdin.
 O, tacın mücevheri ve mücevherin tacıydı,
 O, Tacın güzelliğı ve güzelliğın tacıydı.
 Tahta o kadar lâyıık ve o kadar,
 Akıllı, bilğili ve güzeldir ki,
 Kisra onu görmek için mer kiçindeydi,
 Fağfur onu sevmeyi candan isterdi.
 Kayser isteseydi onu oğlu için,
 Hâkan önünde el bağlasaydı,
 Yine de böylesine ucuz ve
 Böylesine çarçabuk vermezdin onlara»
 Bey dedi ki: «Hiç değışir miyim, ey bedbaht!
 Tacdin ve Memo'yu Kayser'in tahtına?
 Cenk ve savaş olduğı gün,
 Tacdin ve Memo iki yüz düşman,

Hepsini zırhları, bileklikleri ve kalkanlarıyla
Altılıkları ve kılıçlarıyla getirdiler bize.

Hâkan kimdir? Ne yapayım ben Fağfur'u?

Tacdin ve Memo'yu dünyanın dörtte birine değişmem».

Mel'un baktı ki hiçbir etki yapmadı sözleri,

O meseleyi bu sefer çevirdi tezvire.

Dedi ki: «Himmet sahiplerinin mahiyyeti iyidir,

Hizmetçilerin de bağlılığı onun karşılığında olmalı.

Tecrübe şarabını içtikleri gün,

Bal ve kebabı yedikleri an,

Sevinç ve şenlikte nasıllarsa,

Darlık ve cefada da öylesine,

Onlarda değişiklik peyda olmamalı,

Onlardan dönüş hiç görünmemeli.

Özellikle hizmette kusur etmemeliler,

Asla himmette fütur etmemeliler.

Bu sevinç ve cefa karşılıklı olmalı,

O doğruluk ve vefa eşit olmalı.

Fakat boşa gider iyilik sahiplerinin himmeti,

Lâyık olmayan nankörlere yapılırsa.

Ehil olmayanlar mal ve hazinelere lââyık değiller,

Yeni türediler büyütmeğe münasip değiller.

Yeni görmüşleri görme ölçüsü şaraptır,

Sarhoşların mahmurluğu fenadır.

Yeni görmüşlerin şarapla değişmemeleri için,

Çok akıl ister ve çok tahammül.

Beyim! Görmedin mi sen İskender'in oğlunu?

Sen ona yakınlık gösterdin, aştı haddini

Sen Sıtı'yi Tacdin'e verdiğin gün,

O da kendi yönünden Memo'ya vermiş Zin'i».

Bey dedi ki: «Neden bana sormadı acaba?

Yoksa benden kalmamış mı korkusu?»

Bekir dedi ki: «Bilmiyor musun ki orası öyledir?

Yiğittir o, gençtir, beyzadedir.

Meydan bulmuş, yuları kaçırmış o,
 O ne yaparsa hep revâdır.
 Korkarım ki kin ve kibirle,
 Zin'in de ötesine gidip isyan etsin,
 Halid'in soyundan geldiğini iddia etsin,
 Fazlasıyla asalete gözünü diksin».
 Bey dedi ki: «Gönlümde vardı gerçekten,
 Ki Zin'i Memo'yla şereflendireyim ben,
 Halit ceddime varıncaya kadar,
 Pederin ve ataların ruhlarına andıçerim ki:
 Âdem soyundan olan erkek cinsine,
 Zin'i karı olarak asla vermiyeceğim.
 Başından bezmiş olan varsa,
 İşte Zin... Olsun bakalım istekli.
 Başına ve canına doymuş olan kimse,
 Korkusuzca istesin onu erkekse»

Beyler içleriyle ve dışlarıyla
 Şüphesiz ateşe benzerler.
 Görünüşte güzel yüzlü ve nurludurlar,
 Aslında ise idare etmekten uzaktırlar.
 Merhamet edince güneşe benzerler,
 Kahredince de dünyayı yakarlar.
 Sakın ha, inanmayasın onlara sen!
 Baba, evlât ve kardeş bile olsa.
 Özellikle bedhah yakınlar,
 Onlara yaklaşırlarsa... Allahâ sığınırız.

XXVII

ZİN AŞK ATEŞİYLE YANIYOR

Tacdin'le Sıti birbirlerine kavuşunca,
Kavuşma, onları hicrandan kurtarınca,
Memo yalnızlık köşesinde yalnız kaldı,
Ne yârı, ne arkadaşı, ne de dert ortağı vardı.
Güzel vakitler için arkadaş olmayınca,
Dertler için ortak bulunmayınca,
Dertliler neyle tahammül ederler?
Sevinçliler neyle tevessül ederler?
Sevinçler ve dertler için arkadaş gerek,
Gamlar ve güzel vakitler için arkadaş gerek.
Âşıkların ünsiyeti sükûnettir,
Yalnızlığın sermayesi ise deliliktir.
Birbiriyle konuşanlar, birbiriyle dinlenirler,
Özellikle birbirinin sırdası olurlarsa.
Zin'le Sıti, Memo'yla Tacdin,
Birbirleriyle geçinirler, sükûnet bulurlardı.
Zin dertlerden feryad ettiği zaman,
Sıti'nin sesi olurdu kendisine derman.

Memo da gönülden inlediği anda,
 Tacdin olurdu tabib yanında.
 Bu ikisi o ikisinden ayrıldılar,
 Gidip ikisi muratlarına kavuştular.
 Kaldı Zin ile Memo sonuçsuz,
 Mutsuz, muratsız ve amaçsız.
 Kırk gün Zin'in ne yemek yediği, ne de uyuduğu vardı,
 Ağlamanın üstünden başı kalkmazdı.
 Gönlünün kanı oldu gıda ve yiyecek,
 Gözyaşları da oldu şerbet ve içecek.
 Gerek gündüzleri, gerekse geceleri,
 Ayrılıktan hep buydu hali.
 Gündüzleri ağlar, geceleri ah çekerdi,
 O kadar zayıfladı ki o mehtap,
 Yüzünün dolunayı oldu bir hilâl gibi,
 Siması görünürdü bir hayal gibi.
 Yemek ve oturma arkadaşları, nedimleri,
 Bütün nazenin sırdaşları ve güvendikleri,
 Her an derlerdi ki ona acıyarak:
 «Ey iffet bahçesinin selvisi!
 Ey su kanalındaki yeşil sebze ve yaprakcık!
 Neden bu kadar gözyaşları döküyorsun ?
 Ablan gerçi senden ayrıldı,
 Gidip te o eşine kavuştu.
 O tutmuş kendine yer ve edinmiş sabır,
 O sevinçlidir orada, sen burada üzgün.
 Artık gönlünden çıkar bu gamları,
 Zülfün gibi havaya savur onları.
 Gece renginden olan saç halkalarını kıvrım kıvrım yap,
 Gül gibi ağ, gül renginden olan yanaklarını.

Zülûflerini aç zincir olsunlar,
 Alnında süslü taç gibi dursunlar.
 Zülûflerini örgülerinden ayır,
 Zülûfleri tara, hepsini havaya savur
 Sünbüllerle kırmızı güller aşına olsunlar
 Reyhanlar ve menekşeler tel tel olsunlar.
 Zülûfleri hilâllerin üzerine serpiştir,
 Sevdalı kıl Mekke'de Bîfâlleri.
 Yine örgülerinle sarhoş et halkı,
 Örgülerini göz de kâbe olsun siyah örtülü.
 İnsanlar batıdan, güneyden, tâ Şam'dan,
 Hacılar gibi giysinler ihramları.
 Zülûflerini ve benlerini birlikte süsle,
 Güzellik Kur'anını şiraze eyle.
 Yanağının resmi olsun altın yaldızlı,
 Allahın âyetleri olsun düzenli.
 Gâvur ve müslüman toplulukları,
 Kur'an metnini tasdik etsinler.
 Bu hunhar gamzeler ve bakışlara,
 Bu yaman hançerler ve de oklara,
 Sakın verme izin ve ruhsat,
 Yoktur çünkü onlarda kimseye acıma ve merhamet.
 Gönülleri kapan saç halkalarına izin ver,
 Hükmetsinler şahlara ve hünkârlara.
 Güllerinin önünden kaldır perdeleri,
 Gör bülbüllerin sabırsızlığını.
 Ağzının goncasını gülümset,
 Onunla binlerce destanı inlet.

Sarhoş et, gerdana saldırt küpeleri
 Sersem eyle delileri ve kudurmuşları.
 Cilveler ve nazlarla şarap içir hocalara,
 Domuz gütmeye gönder şeyhleri.

Zülüflere ve benlere izin ver,
 Âşıklara da gönder bir haber,
 Yolunu bulamamış amaçsız mürşit,
 Hayvanlar gibi başıboş olmasın,
 Mutlak dalâleti inkâr eylesin,
 Doğruluğun şeklini itiraf etsin,
 İlâhî tecelliden boş olarak,
 Güzellik tasavvuruna inanarak,
 Fani etsin o vücudu,
 Bakî olsun bu görüşle.»

Onlar bu kadar öğüt verirlerdi,
 Fakat Zin bunlarla teselli olmazdı, gıda almazdı.
 Bilâkis öğütleri ve nasihatlerle,
 Büsbütün düşerdi belâlara ve zincirlere.
 Aşk ateştir, öğüt ise ona üfürmektir.
 Perde altındaki bir sırdır o, serzeniştir onu açığa vuran.
 Onlar ne kadar serzeniş ederlerse,
 Onun da onlardan bıkkınlığı o kadar artardı.

Gözyaşları vermezdi gözlere fırsat,
 «Ah»lar ağzına vermezdi mühlet,
 Ki birkaç söz söylesin,
 Ya da bir yere bakabilsin.
 Öğütçüler baktılar ki vaazlar ve sözler,
 Hiçbir şekilde fayda ve etki yapmaz.
 Şaşıp kaldılar ki o mehtap,
 Bu kadar neden çekiyor ah.

Onlar hep öyle sanırlardı ki Zin,
 Ağlayıp sızlıyor, hep Sıti için.
 Baktılar ki sözleri hep heba oldu,
 Çaresiz sükût ettiler ve kalktılar.

XXVIII

ZİN GAMLARA SESLENİYOR

Zin yalnız gamlarla çift kaldı,
Gamlar üşüştüler başına, o da gamlara seslendi:
«Ey çaresizlerin soluk arkadaşları!
Cefakeşlerin feryadına koşanlar!
Dertlilerin gönlüne dert ortağı olan gamlar!
Zavallıların sırlarının perde arkadaşları!
Gönlü yaralı olanların sırdaşları!
Üzgün hatırların yatak arkadaşları!
Yiyeceksizlerin sofrasında kadeh arkadaşları!
Acı muratlıların şarap arkadaşları!
Âşıklar sizlerle güzelliğe kavuşur,
Yolcular sizlerle tanıya kavuşur.
Virane gönül öylesine boş kalmış ki,
Sizlerden başka yok etrafında kimsecikler.
Onu nasıl edinirseniz kendinize yuva,
Mutlak izin vermişiz biz sizlere.
Dari dünyada devlet sizlerledir,
Ahret köşkünün yüksekliği sizlerdendir.

Biz gamları severiz, çünkü vefalıdır onlar,
«Bu acıklıdır, şu cefalıdır» demezler onlar.

Kara günlerin candan dostlarıdır,
Sevinçli günlerin sevinçli yarılarıdır.

Her iki âlem; gerek şimdiki, gerek sonraki,
Gam yemeksizin, nasıl elde edilirler?

Kısacası: Sizlerle hoş olur benim gönlüm,
Gam hazinesi olmazsa, gönülden ne elde edilir?»

XXIX

ZİN SİTİ'YE SİTEM EDİYOR

Bazı bazı da Sıti'yi muhatap alırdı,
Şöylece o meleğe serzenişler ederdi:

«Ey Zin'in gönlünün ruhu ve canı!

Görüşün, görmenin ve gözün nuru!

Sevinç ve cefa arkadaşım!

Etim, kemiğim, cildim ve kanım!

Bacım, kanatlarım ve de başım

Kanatlarım, rahim ve yuva arkadaşım!

Ey huyu huyuma uygun olan bacım!

Bahtı bahtıma zıt olan bacım!

Yüzlerce şükür ki bahtın yaver oldu senin,

Nasıl istediysen öyle verdi sana Allah.

Yüzlerce şükür ki bahtın elverdi senin,

Talihin iyice yükseldi senin.

Benim bahtım gerçi çok kara geldi,

Fakat bu taksim bizi çok sevindirdi.

Gamların taksimi benim için oldu,

Ezelin takdiri herhalde böyle oldu.

Sevinçler senin, gamlar benim olsun,
Tacdın senin, Memo da benim olsun.
Gamlar Memo'nun yüzünde toplanmışlar,
Bundandır ki gamlarımız gam üstünedir.»

XXX

ZİN MUMA SESLENİYOR

Bazan mumu ederdı kendine muhatap:

«Ey sır ve oturma arkadaşım, baş arkadaşım!

Gerçi yanmak yönünden benim gibisin sen,

Fakat konuşmak yönünden benim gibi değilsin.

Eğer sen de benim gibi söyleseydin,

Benim de gönlüm fazla yanmazdı.

Benimle senin derdin farklıdır,

O fark doğudan batıya kadardır.

Sen doğusun, ateşin görünüştedir,

Batı da benim, içim ateştir.

Her zaman yanıyor canımızın damarı,

Senin ise bazı vakitlerden başka yanmaz.

Benim başımda alevler, gönlümde köz var,

Canım o közle savaşa tutuşmuş..

Senin başının tepesinde bir ışık var,

Ondan serseri bir sevda yağıyor.

O ışık senin için dildir,

Benim başımdaki alev ise bana zararlı.

Benim gönlümden başıma vuran alev,
Şiddetli rüzgâra hükmeder.

Gerçi geceleri uyanık kalırsın sen,
Fakat sabahtan akşama kadar da uyursun sen.

Ben ise hep yanarım devamlı olarak,
Akşam, sabah gündüz ve gece».

XXXI

ZİN PERVANEYE SESLENİYOR

Bazan de yaralı gönlün elinden,
Çaresiz kalır, bezerdi candan.
 Gam ateşinden etmezdi perva,
 Pervaneyi ederdi kendine arkadaş:
«Ey ayrılık yuvasının kuşu!
Ey yanma bahçesinin bülbülü!
 Ey gerçek âşıkların delili!
 Ey yalancı iddiaların çürütücüsü!
Erkekçe canını ucuz verirsin,
Yazık ki ölümle titrek olursun.
 Durmazsın bir an aşkın önünde,
 Çiğken yok olmayı arzu edersin.
Bu acelecilik senin için çok kusurdur,
O titreme senin için zaaftır.
 Sabırsızsın, sükûnetsiz ve bitabsın.
 Bundandır ki kendini çabucak yorarsın.

Çiğ kalmak büyük bir ayıptır,
Pişkinler ona derler ki «Hamdır».

Pişkinler de yanarlar, fakat hiç bir zaman
Yok olurlar mı ışıkla ve ateşle?

Bakî kalırlar kertenkele gibi,
Onların cismi aydın bir ruh olur».

O nur cisimli, melek ruhlu Zin,

Güneşin karşısındaki ayın mehtabı Zin,

Yerlerden ve göklerden bir tek zerre,

Kalmazdı ki kendisine seslenmesin.

Yalnız bu garaz sahibi insanlardan,

Özellikle sakınırdı ve yüz çevirirdi.

İnsanlardan ve cinlerden çekinirdi o,

Sırrını dilsiz yaratıklara söylerdi o.

Baştan ayaklara kadar gamlara dalmıştı,

Gönlünün ve ruhunun nakşı hep Memo'nun hayaliydi.

XXXII

MEMO'NUN PERİŞANLIĞI

Memo da sevgilinin yüzünün hayalinden,
Yani onu görmek arzusundan,

Tamamen deliye döndü, sevdalı oldu,
Emsalsiz bir deliye döndü sersem oldu.

Dehşet onun şuuruna galip geldi,
Yalnızlık onun kalbinin dostu oldu.

Ne dağlamaların derdini yüklenmeye kabiliyeti vardı,
Ne de güller bahçesini seyretmekte nasibi vardı.

Zin'e kavuşması hasıl olmadığı için,
Bu yaradan rahatı da yoktu.

Çünkü dudakları kurumuş iki kişi aniden,
Bir yudum su için bitab düşerlerse,

Aniden göklerden dökülüverirse,
Hayat suyunun baş pınarı;

Ve susayanlardan biri gönlünün muradına erer de,
Öbür bağı yanık hep öyle kalırsa,

Biri ebedî hayat kazanırsa,
Öbürü de sonsuz bir ölüme gider.

İşte Tacdin muradına erince,
Memo da bu şekilde dertlere düştü.

Gamların elinden aslâ dinlenemezdi,
İnsanlarla asla hemdert olamazdı.

Hiçbir yerde yoktu onun için karar,

Hiçbir kimseyle geçinemezdi o.

Beyin huzuruna da gittiği zamanlarda,
Sanırdın ki iki bacağı zincirdedir.

Her an dertlerden ah-vah edince,

Ateş yayardı odalarda.

Tacdin'in yanına gittiği zaman,

O zavallı yaralı gönlüyle,

Geçinemezdi, sohbet etmeye gücü yetmezdi,

Karar kılmak, ülfet edinmek yoktu onun için.

XXXIII

MEMO DİCLE'YE SESLENİYOR

Çaresiz kalıp insanlardan uzağa giderdi,
Derin nehirle hemdert olurdu:

«Ey benim gözyaşlarım gibi dökülen nehir!

Ey âşıklar gibi sabırsız ve sükûnetsiz nehir!

Sabırsız, kararsız ve sükûnetsizsin,

Yoksa benim gibi sen de deli misin?

Senin için hiç bir karar kılmak yok,

Galiba senin gönlünde de bir yar var.

Her an senin de hatırına ne gelir?

Ki böyle Cizrenin yanbaşında coşuyorsun?

Eğer bu şehirse senin sevgilin,

İşte elde etmişsin sen arzunu.

Her zaman koynundadır bu konaklar,

Kolların çapraz şekilde onların gerdanına dolanmıştır.

Hâlâ Allahtan korkmuyorsun da,

Her gün binlerce şükretmiyorsun da,

Bunca feryad ve figan ediyorsun,
Artık ne murad istiyorsun?

Beyhude yere niye feryad ediyorsun?

Avare avare Bağdat diyarına gidiyorsun?

Ben ağlarsam ve inlersem eğer,

Ben ölürsem ve sızlarsam eğer,

Her ne yaparsam ben revadır,

Benim için en makul yol, yok olmaktır.

Benim gönlümün içinden de geç bir kez

Gözlerimin baş pınarına bak bir kez.

Gönlümün derdi neden dermansızdır

Yaş gözlerimin macerası nedir?

Divane oldum ben, periyi elden kaçırdım,

Dicle'yim, ben, zenbereği bıraktım.

Vastani, Nergizî ve Saklan,

Dervaze, Ömeri ve Meydan, (1)

Sen bu güzergâhlarda dolaşıyorsun,

Ben kaldım tek başıma bu yerlerde ve ovalarda.

(1) Bu iki mısra'daki kelimeler hep yer adlarıdır.

XXXIV

MEMO RÜZGÂRA SESLENİYOR

Bazan Saba yeline seslenirdi
Gönlündeki dertlerin şerhini rüzgâra söylerdi:
«Ey ruh gibi lâtif cisim!
Beden kapısı senin önünde açıktır.
Rica ediyorum: Hiç durmadan,
Tekellüfsüz, ayaklarını yormadan,
Bir defa mutluluk eşiğine git (1),
Bir an son sidreye git (2),
Önce eşiği öperek ziyaret et,
Sonra gönlümü kapam yarın huzuruna git,
Fakat tevazu ile ve tazim ile,
Yüz mertebe hürmetle, edeple.
Aheste aheste kendisine dua et,
Hakkında methiyeler söyle.
Lâyıkıyla kendisine saygı göster,
El bağlayıp dur ve selâm ver.

(1) Mutluluk eşiğinden maksat Zin'in köşkünün eşiğidir.

(2) Son sidre Peygamberin miraca giderken Allahla konuştuğu yerdir. Maksat Zin'in odasıdır.

Sonra ona doğru çabucak git,

O nazik yaradılışına ağırlık vermeden.

Mürekkebi gönül kanı olan bu mektubu,

Bir siyah göz bebeği olan şu sayfayı,

Cemalinin önündeki perdeyi titretmeden,

Bir arzuhal gibi تنها olarak ver eline.

Sakın ha! Perdeyi yellendirmeyesin,

Yar mektubu okuduğu zaman.

Bizden ona de ki: «Ey padişahım!»,

Benden ona söyle: «Kıblegâhım! (1)

Sen ilâhi nurun doğuş ufku olduğun için,

Sen duru Kevser'in kaynağı olduğun için,

Sen ilâhi görünüşün ufku olduğun için,

Biz dilenci olmuşuz, sen de padişahsın.

Bizim için hakkaniyetle vasıflanasın,

Bizim hakkımızda âdil ve insafî olasın,

Gözlerinin önüne, dostluk gözüyle,

Bazı bazı gönlüme görünesin.

Bu, padişahların eski geleneğidir,

Onların günahkârlara bakışları umumîdir.

Vallahi ben günahımı bilmiyorum,

Fakat bir gönlümüz vardı, onu biliyorum.

O gönlü, periler benden kaçırdı,

Bir süredir o benden ayırdır.

Benimle birlikte olduğu zaman,

Heves ve sevgi sahibiydi o.

Belki hata ve günah işlemiştir,

—Zaten insanlar eksik ve unutkan yaratılmışlar—

Gerçi yüz defadan da çok günahkârdır,

Fakat dayanağı, senin zülfünün gölgesidir.

(1) Ozan bu mısraı Türkçe olarak yazmıştır.

Eğer ona kahretsen bu cezadır,
Yok affetsen onu, büyük bir iyiliktir.»
Böylece söyle ey keskin Saba!
Zemini o anda öp ve kalk.
Ey saba yeli! Allah aşkına,
Yarin huzurundan döndüğün zaman,
Onun dergâhının toprağından,
Bize beraberinde getir, sakın unutma.
Tutiya gibi olan o tozu, (1)
Beraberinde getir, çünkü kimyadır o»

(1) Tutiya: Gözleri aydınlatmak için kullanılan bir ilâçtır.

XXXV

MEMO GÖNLÜNE SİTEM EDİYOR

Bazan zavallı gönlüyle savaşırdı;

«Ey gaddar, utandırıcı, hain!

Hani sözün, kararın, ahdin ve andın?

Hani yeminin, sözlerin ve bahtın?

Derdin ki: Sana sadakatle bağhyım ben,

Derdin ki: Seninle beraberim ben.

Derdin ki: Gönlüm seninle beraberdir,

Derdin ki: Tahammül sahibiyim ben.

Yazık ki fazlasıyla vefasızmışsın,

Eyvah ki cefa çekmeye kabiliyetli değilmişsin.

Sahte kalpmışsın meğer, candan düşmanmışsın,

Çok döneke, insafsız, kötü ve eğriymişsin.

Ey Tûtfi gibi nazla büyütülen kalp!

Ey nazenin, asalak çocuk!

Sevinçli günlerin dostuymuşsun meğer

Dar günlerde kalpmışsın.

Ey gönül! Bu vücudun içini böyle
Yalnız başına bırakman insaf hakkı mıdır?

Şu can bülbülü ten hapishanesinde,
Kalmış yalnız, kalbur gibi delik deşik.

İnsafa sığar mı, cana veda etmen,
Ve vücut kapısını kitleyip kapaman?

Sendeki sır, canın feyzindendir,
Yerdeki ışık göklerdenidir.

Ey gönül! Canın çırası olmadan gitme,
Karanlıktır, sen de körsün, yolu bilmezsin.

Eğer amacın canansa senin,
Canan canında saklıdır senin

Çünkü sen zatın örneğisin,
Sıfatların suretinin aynasısın.

Sakin aşkın peşinde gitme,
Ki can senden teberri etmesin.

Gidişin, isyancılık olur,
Canı terketmen, başkaldırmak olur.

İsyancı olma ki dahil olasın,
Terketme ki muradına erişesin.

Terketme, gönülden sünni ol,
Sana ne oldu, yazıklar olsun, sen benim bir parçamsın.

Metin ol ki, geride kalmıyasın,
Ve «Kim tanır» sırrını öğrenesin. (1)

Gerçi sen dost kapısının önüne gitmişsin,
Ama dost benim yanımdadır, orada post vardır.

(1) «Kim tanır» sözü bir hadisin başıdır, hepsi şöyledir:
«Kim nefsinı tanır» Tanrısını da tanır».

Senin sevdiğin yarın boyu, senin için darağacıdır,
 Seni kanburlaştıran zülûf, etin asıldığı çengeldir.
 Seni benden kaçırın cezbenin yanında can vardır,
 Senin feda olduğun sır, ev sahibidir.
 Sakın zülüflere ve benlere inanmıyasın,
 Malını Hindulara talan ettirmeyesin.
 Saç örgüsünün halkasına ayağını bağlama,
 Kaş yayı ile sergeşte olma.
 Gerçi sen de İbrahim'sin ey cefakeş!
 Fakat sana gül bahçesi olur ateş.
 Senin gibi yüz bin tane bülbül,
 Yüzlerce defa figan ve uğultu etse,
 Güllerin önünde pervane gibi,
 Her an yanarlar dağlamalardan ve dertlerden.
 Ey gönül! Sen kendini sevgiye vermişsin,
 Senin amacın safa sürmektir.
 Fakat gerçek aşkın tabibinden,
 Senin için uygun ilâcı öğrendim ben:
 Gönlü çekenlerden sakınmaktır,
 Lezzet verenlerden de kaçınmaktır.
 Senin arzuna uymayan ne varsa,
 O aynen senin için şifadır.
 Lokmaların ve şerbetlerin özelliğini,
 Lokman'a sormuşum ben, buna inan.
 Tatlı olanlar aynen hastalıktır,
 Acı olan şeyler ise ilâçtır»
 Memo gönlüne o kadar söyledi ki,
 Çaresiz gönlün gönlü ona yandı.
 Kalbinin ateşinden kaynar bir duman
 Yükseldi, hep sevda yeri ydi o.
 Gönülden yükseldi kara bir duman,
 Başındaki dimağı da kararttı.

Hafızasının aynası bulanık oldu,
 Şuurunun aynası da dumanlandı.
 Sanırdın ki yerden bir bulut kalktı,
 Ve yükselerek göklerde toplandı.
 O bulut Memo'nun içinden, ta içinden,
 Yağdırdığı kanları dökerdi iki gözünden.
 Ciğerinin seli öylesine şiddetli geldi ki,
 Sanırdın Aras, üzerine şiddetle geldi.
 Kısacası: Gönlündeki hastalıktan,
 Memo'nun omuzundan öyle bir sel akıyordu ki,
 Şattül-Arap, Fırat ve Ceyhun,
 Sanırdın ki üç birden taşılar.
 Gerçi Zavallı Memo'nun gözyaşlarından,
 Nehrin kenarında kavaklar yeşerdi,
 Fakat sahra tamamen bostana döndü,
 Sahil de güllük ve gülistan oldu.
 O gönülsüz hep orayı mekân edindi,
 O bülbül orayı kendine yuva edindi.
 O bülbül gerçi çok hevesliydi,
 Fakat bedeninin zindanı ona kafes olmuştu.
 Kolları ve kanatları hep birlikte serildiler,
 Şakakları ve benleri de hep döküldü.
 Çam ağacına benzeyen boyu,
 Ardıç gibi yamuldu, iki büklüm oldu.
 Yüzü gerçi her zaman taze idi
 Lâle gibi, fakat sararmıştı.
 Aynasına pas oturunca,
 Erjeng nakşını andıran yüzünde hiç berraklık kalmadı (1)
 Aşk o cefakeşi öylesine hastalandırdı ki,
 Sevgi o zayıfı öylesine sersemletti ki,

(1) Erjeng ünlü Çin Ressamı Mani'nin tablosunun adıdır.

Yanağında kalmadı hiçbir tazelik ve de renk,
Konuşmasında kalmadı hiçbir cevap ve de ses.
Önce nehrin kenarında hastalandı,
Kırk gün tamamen, ölü gibi düştü.
İnsanlık akıl, şuuru ve hafızasından,
Yaşama hareketinden, gücünden ve duygusundan,
Bunlardan asla kalmadı hiçbir eser,
Yaralı Memo'nun yanında bir tek parça.

XXXVI

BEY AVA GİDİYOR

Güzel haberlerin avının avcısı, (1)

Macerayı bize şu şekilde açıkladı:

Dedi ki: Güzel mevsimin güzel bir gününde,

Kötü maceralı feleğin dönüşü,

Kaderin sergicisi kudret sanatıyla,

Yeri cennet misâli yapmıştı.

Süsleyici kadın gibi, köhne cihanı,

Bir gelin gibi süslemişti.

Her dere, her tepe ve her ova,

Cennetin birer köşesi gibi olmuştu.

Her bahçe, ebedi büyük cennetin bir bahçesi,

Her çeşme aynen Kevser suyu gibi olmuştu.

Her tepe Musa'nın Turu gibi,

Tecellinin ışığından parılıyordu.

Her nehir bir ejderha gibiydi,

Her yeşil ot, Musa'nın asası gibi mucizeliydi.

İlkbaharın feyzinden, her ağaç,

Allahın nurundan hep parlıyordu.

(1) Bu hikâyeyi rivayet eden şahsı kastediyor.

Her gül Tur ateşi misâli,
 Kusursuz, çok ışıklı bir meşale gibiydi.
 Her seher kuşu aynen birer Musa'ydı,
 Her Tuti ve Kumru birer nedime gibiydi.
 Ses çıkaran her ağaç her an,
 Musa'nın ağacı gibi «Ben Allahım» derdi.
 Tavşanlar, ceylânlar, kurtlar ve âhular,
 Bu kazlar, turnalar, keklikler ve tihular,
 Sürü sürü otluyorlardı tepelerde, ovalarda,
 Sürü sürü uçuşuyorlardı cennet gibi bahçelerde
 Hulâsa: Zamanın iktizası gereğince,
 Eğlenmenin ve mutluluğun fırsatı doğdu.
 Gezmenin ve seyretmenin mevsimiydi,
 Canavarları ve kuşları avlamanın zamanıydı.

Feleğin, emrine boyun eğdiği Bey,
 Dedi ki: «Sabah oldu mu, Botan halkı,
 Alsın silâhlarını, gürz ve kılıçlarını,
 Hep birlikte bizimle gelsinler ava.
 Avda hazır olmayan kimse olursa,
 O zincirde ve pırangada ölecektir»
 İlk fecre kadar azık ve elbise
 Hazırlamış olan o halk,
 Fecir onlara nişan gösterince,
 O şehirde bir kıyamet koptu.
 Beyler şahinleri ve kartalları çözdüler,
 Aslanları, kaplanları ve tazıları götürdüler.
 Yırtıcı av kuşlarından, insanlardan ve hayvanlardan,
 Bir tek ferd kalmadı o şehirde,

Faklar, av hayvanları, insanlar ve hayvanlar,
 Çocuklar, yavrular, değirmenciler ve bahçıvanlar,
 Hulâsa: Erkeklerin hepsi,
 Çıktılar, kimse kalmadı evlerde.

Av yerlerinde oldu bir mahşer,
 Günahsızlara hiç şefkat etmediler.
 O kadar canavar öldürdüler ki,
 Sanırdın hiç canavar bırakmadılar.

Uçan kuşları, yabanî kuşları ve kaçan hayvanların
 Bir kısmını ölü olarak tutarlardı, bir kısmını faka
 düşürürlerdi.

Çevik hareketliler, gencecik delikanlılar,
 O kahraman ve pehlivan gibi athılar,
 Yırtıcı kuşları kılıçlarla yırtarlardı,
 Uçan kuşları oklarla parçalarlardı
 Şehlevend misâli olan o sevimliler,
 Arap atlarına binen o kemendçiler,
 Elleriindeki bastonları ve değnekleri,
 Ceylânların gerdanlarına atarlardı.

O aslan gibi athılar kolları ve kementleriyle
 Alacalı kaplanları kana boyadılar.

Onlar o kadar ceylân avladılar ki,
 Onlar o kadar kaplan tuttular ki,
 Artık beraberlerinde getiremiyorlardı,
 Hatta yerinden dahi kaldıramıyorlardı.
 Ölülerini fakirler kendilerine götürdüler,
 Tutukluları da Beyler beraberlerinde götürdüler.

XXXVII

BEYİN BAHÇESİ

Zeydin Beyin öyle bir bahçesi vardı ki,
İrem bağı onun müjdesine verilirdi.

Onun her bir ağacı ve her bir kuşu,
Cennetin birer köşkü ve hurisi gibiydi.

El, ayak ve yüz yıkaması için,
Rıdvan, Kevser suyunu sebil etmişti.

Her selvinin ucu Sidre makamına kadar yükselmişti,
(1)

Bir melek gibiydi her sülün.

Çam ağaçlarının gönlü Memo gibiydi,
Ardıçların boyu aşktan yüz parça olmuştu.

Narenciyeler ve turunçlar Zin gibi,
Aşk hastalığından sararmışlardı.

Elmalar, hurmalar, narlar ve kavun-karpuzlar,
Dudaklar, çeneler yanaklar ve memeler gibiydi.

Çınar ve şimşir ağaçları bir boydaydı,
Güzel gölgeleri vardı, yüksek himmetliydi.

(1) Sidre makamı Peygamberin miraçta Allahla konuştuğu yer.

Reyhanlar ve menekşelerin hepsi yeni açmışlardı,
Sanırdın ki bunlar altın kadehlerdi dolmuş ve taşmıştı.

Bütün yeşillikler ve çiçekler,

Nehirlerin ve durgun suların şirazelerydi.

Bağın ortası derli bir kitaptı sanki,

Her parçası ve tarhi, kitabın birer bölümü.

Sanki Necim ilminin edebiyatçısı edeple,

Bağın üst tarafını bir resim gibi,

Gümüş suyunu eriterek cedvelle çizmişti;

Bolca sulanmış her gül bir zincifre gibiydi.

Her taraf, sünbüllerden ve reyhanlardan,

Siyah ve beyaz hatlardan meydana gelmiş renkler,

Her biri sanki hükmü açıklardı

Bu da kara bahtı ve mutluluğu açıklamaktı.

XXXVIII

ZİN BAHÇEYE GİDİYOR

Avlanma yerinde yalnız kalan o ceylan,
O ülfet sarayının güzel hatunu,
Ovalardaki ceylanların baştacı,
Gül bahçesinin sergeşte fidanı,
Hunhar aşkın zinciriyle ayağı bağlanan,
Memo'yu yaralıyan o av,
Baktı ki şehir ve mahallelerin hepsi boş,
Boşalmıştır sokaklar ve çevre.
Bağlar ve bahçeler boştur ve tenhadır,
Meydanlar ve salonlar insansız ve perisizdir.
Biliyordu ki zaman amansızdır,
Dedi ki: «Kalk gönül! iyi bir zamandır bu.
Güzel bir fırsattır, seyrana gidelim,
Yabanî hayvanları ve kuşları seyredelim.
Bakalım var mı onlardan bir dert ortağı?
Çünkü bu insanlar dertsizdirler.

Duymuşuz ki bağlarda bir kuş varmış,
Bahtı kargalar gibi karaymış,

Fakat cılızmış, zayıfmış ve mecalsizmiş,

Kırmızı gülün yüzünden perişanmış.

Gündüzleri figan eder, ağlarmış,

Karanlık gecelerde de kanını içermiş.

Her zaman figan ve uğultu edermiş,

O benim ses arkadaşımıdır, adı bülbülmüş,

O aşk adamıdır, iyi bir dert ortağıdır,

Gönlümün dermanı onun yanındadır.

Gönül! Gel gizlice gidelim,

Henüz vücudumuzda hayat varken.

Belki o kuş öğütler ve nasihatlerle,

Bizi zincirden ve kayıttan kurtarır.»

Zin böyle dedi ve durmaksızın,

Tekellüfsüzce bahçeye geldi.

Hiç kimse ondan haberdar olmadı,

Ne hizmetçi, ne nedime, ne de dadı.

Onun gayesi eğlenmek değildi,

Arzusu, sadece yalnız kalmaktı.

O perizade bahçeye geldi ki,

Gamların elinden doyasıya feryad etsin.

Bahçedeki her lâle onun göğsünde oldu bir dağlama,

Her gonca bir çıra gibi onu yakmaya başladı.

Her ağaç vücudu üzerinde bir yük oldu,

Nar çiçekleri gönlünde birer ateş oldu.

Kendini yalnız bulunca eline bir taş aldı,

O taş zilin dili gibi oldu.

O taş zaman zaman mermer davula öylesine vururdu ki

(1)

Taşların gönlü parça parça olurdu.

(1) Mermer davuldan maksat göğsüdür.

Sulara baktığı zaman,
 Kanlı gözyaşları her iki gözünden akardı,
 Bahçenin alanı bülbülün aşkına döndü,
 Gül suyuyla gülleri sulardı. (1)

Gerçekten bir çam ağacına benzeyen boyunu,
 Parlak güneş gibi ışıkl olan yanağını,
 Öylesine yerlere sürterdi ki,
 Toprakları ve tarhları sıkardı.

Toprak onun için «Ah» ederdi, taşlar inlerdi,
 Ağaçlar onun için «vah» ederdi, yapraklar sızlardı.
 Dertlerin elinden «Yahu» çektiği zaman,
 Feleğin aynasının yüzünü karartırdı.

Kendi rengiyle güllerin rengini soldurdu,
 Kendi sesiyle bülbülü mahzun kıldı.
 Bülbül onunla sas ortağı olamazdı,
 Kırmızı gül de onunla renk ortağı olamazdı.

Bütün bahçeye ne kadar baktıysa da,
 Derdini sarı güllere anlatmaya başladı:
 «Ey âşıklar gibi başka renkli olan güller,
 Ey benim gibi zavallı ve sarı renkli güller!
 Yapraklarımız yüzlerce değil, binlercedir,
 Sizler neden sararmışsınız, zayıf ve perişansınız?
 Yoksa sizler de benim gibi Memo'suz musunuz?
 Bunun için mi benim gibi çok gamlısiniz?

Bülbül kırmızı güllerle meşguldür,
 Sizler de benim gibi yalnız kalmışsınız.
 Bunun için hastalısınız, dertlisiniz,
 Bunun için mahzunsunuz, göğsü yaralısınız.
 Sizler benim için iyi delillersiniz,
 Sizler aşkta bana denksiniz.

(1) Gül suyundan maksat kanlı gözyaşlarıdır.

Bir kızkardeşim vardı, kırmızı gül gibi,
Onu kendisine almış bir bülbül.

İşte bırakmış benim için bir andelip
Bir mahrum, bir zavallı, bir nasipsiz.

Ben de nasipsizlikten, perişanlıktan,
O andelibin hicranından sararmışım.

Nar çiçeği gibi kırmızı olan yanağım,
Sizler gibi sararmış, zaferan rengine girmiş.

Ben onu gönlümce bir görseydim,
Vallahi bir daha «Ah» çekmezdim.»

XXXIX

MEMO DA BAHÇEYE GİDİYOR

Olan her iş ister iyi, ister kötü,
Sebepsiz olarak meydana gelmez.

İster kavuşmak, ister görmek olsun,

Sebepsiz olarak hiçbir pazarlık olmaz.

O sebep hep sırlardır, işaretlerdir,

Belki de Allahtandır onlar.

Gönlün sana der ki: «Kalk,

Tam bu, kapının açılacağı saattir».

İşte o ağırbaşlı dağ ve sakın deniz,

Aşk tarafından hafifletilmiş, delirtilmişti,

Yani hasta ve fena halde olan Memo,

Zayıflık tarafından çok perişan olmuştu.

Halk şehirden çıktığı gün,

Zin hayalinin sevdası onun başına vurdu.

Aşk derdinden sarhoş ve hasta olan Memo,

Hastalık olgunlaşmadan buhran geçirdi.

Üzgün kalbinde bir ısırap doğdu,

Asla evde sükûnet bulamazdı.

Çaresiz evden dışarı çıktı,

O sebep, sanki Hızır'dı da önüne düştü.

O Hızır neydi? Gönlünün arzusu,
O arzu neydi? Gönlünün aşka gelmesi.

Gönlü ona baş kaldırmıştı,

Sürükleye sürükleye onu bahçeye yetiştirdi.

Zin ki kara ve karanlık gecelerde,
Her an feryadla, ah ve ağlamakla,

Her zaman Allahtan dilerdi ki:

Memo kalksın ve yalnızca yanına gelsin.

İşte o Zin aniden baktı ki Memo kapıdan girdi,
Sanki hasta, Mesih'in, üzerine geldiğini gördü.

Zin sevgiden ve sevinçten,

Derhal şuurunu kaybetti,

Bir gül gibi, baygın olarak çimenin üstüne düştü,
Ciğeri bülbülün aşkından yüz parça olmuştu.

Memo geldi ve gülleri seyretti,

Reyhanlara ve sümbüllere bir göz attı.

Dedi ki: «Ey gül! Gerçi sen de nazeninsin,
Ama sen nerde, Zin'in yüzünün rengi nerde?

Ey sümbül! Gerçi senin güzel kokun var,

Reyhan senin için karayüzlü olmuş,

Fakat siz yarimin zülfüne benzemezsini,
İkiniz de arsız ve herzecisiniz.

Ey bülbül! Gerçi sen de aşk adamısın,

Kırmızı gül mumunun pervanesisin,

Benim Zin'im senin kırmızı gülünden daha sendir,
Benim bahtım da senin talihinden daha karadır.

Ey sonucu iyi olan bülbül! Asıl bülbül benim,

Boşuna kendini niçin kötü adlı yapıyorsun?

İlk baharlarda gül bahçeleri,

Bir değil, yüz binlerce gül verirler.

Benzerleri çok olan yarlar,
 Huri ve melek bile olsalar,
 Sebep olmaz onlar hiçbir derde
 Çünkü bulunurlar her yerde.

Bir tane olsa, eşsiz ve emsâlsiz olsa,
 O da Zin gibi, Anka gibi perde arkasında olsa,
 Âşık o zaman neyle teselli bulur?
 Sabretmeden, ölmeden, çaresi nedir onun?»

Memo böyle söylüyordu, durumdan habersiz olarak,
 Aniden baktı ki önünde,
 İki yüz perinin nedimeliğini yaptığı Zin,
 Memo'nun tutkun olduğu o huri,
 Bir sebze gibi yerlerdedir,
 Aşk dermanı onu bayıltmıştır.

Ciğeri kanlı olan Memo görünce,
 Sadef içindeki bir inciye benzeyen Zin'i,
 Derhal takattan düşerek ayaklarının önüne yığıldı.
 Selvinin ayaklarına su değince, (1)

Gonca seher uykusundan açıldı,
 Ve bülbülüyle eş oldu.

Dedi ki: «Bu rüya mıdır, yoksa hayâl mi?

Bu rüya gerçek midir, yoksa asılsız mı?»

Hulâsa: Yüzlerce hayâlden sonra,
 Zülüflerin ve benlerin kokusunun özelliğini,
 Memonun koku duyusunun önüne götürünce Zin,
 Ölü avı tuzakla diriltti.

Memo uyandı, gördü ki Zin'in önündedir,
 Baktı ki iki eli Zin'in avuçları içindedir.

İkisi kaldılar birbirinin önünde dilsiz,

Ne konuşma, ne söyleşme, ne de sesleri vardı.

(1) Selviden maksat Zin, sudan maksat da Memo'dur.

Önce ellerle işaret ederlerdi,
 Sonra dilleri gözülünce,
 O kadar birbiriyle konuştular ki,
 O öadar birbirine yandılar ki...
 O kadar birbirine şeker döktüler ki,
 O kadar birbirinin dudaklarını emdiler ki...
 O kadar kadeh birbiriyle içtiler ki.
 O kadar kaza yeniden eda ettiler ki...
 Gözleri, dudakları, göğüsleri, gerdanları, döşleri,
 Yüzleri, çeneleri, göğüsleri ve kulakaltılarını,
 Teker teker birbirinden istiyorlardı,
 Kâh öpüşürlerdi, kâh birbirini ısırırlardı.
 Birbirinin hasretinden susamış ve o kuru dudaklılar,
 Birbirinin gerdanını koklarlardı.
 Zin'in yüzü bir mum misâliydi,
 Çok ıııklı, nurlu, şimşekliydi.
 Memo da görünüşte pervane gibiydi,
 Vücudunu ve canını ateşe atardı.
 Bazan aşk ateşi alevlenirdi,
 Zin için hiç perva kalmazdı.
 İkisi o durumda gözler önündeydi,
 Perdesiz, çadırsız ve örtüsüzdüler.
 Sonra o bahçede gördüler bir saray,
 Cemşid'in kadehi gibi dünyayı gösteren bir saray.
 Kalktılar ve salonlara doğru yürüdüler,
 Ve oturdular o iki nazenin.
 Hicranı baştan beri şikâyet ettiler,
 Bir birini gördüklerini yeniden anlattılar,
 Bazan bulutlar gibi üzgün ve ağlamaklıydılar,
 Bazan da goncalar gibi lâtif ve güler yüzlüydüler.
 Her an kaza ve sünnet kırlarlardı
 Öpüşmekten ibaret olan farzlarm ne minneti vardı?

Gerçi onların zerinden mükellefiyet kalkmıştı,
Ama ihtiyatı da esirgemişlerdi.

Gerçi birbirinden ümitliydi,
Fakat fazla uçuruma gitmezlerdi.
Gönüllerindeki sevgi haddinden fazlaydı,
Zarafetin sınırı ise kemerdi. (1)

Kemal sınırının üzerinde bulunan bir aşk,
Kaynaktan temiz ve duru olan su,
Elbette kendi kendini koruyacaktır,
Hiçbir pisliği kabul etmeyecektir.

Gençlik, bahar, bahçe ve sevgililer...
Artık dünyada murat edilen ne kaldı?
Bilhassa aşk da galip olursa,
Her iki tarafın da dudakları aştan kurumuş olursa...
Artık ne diyeyim ben, bilmem ki?
Bilmez ki ne söyleye zebanım. (2)

(1) Kemerden aşağıya dokunmazlardı demek istiyor.

(2) Bu mısra ozan tarafından Türkçe olarak yazılmıştır. Zeban Farsçada dil demektir.

XL

BEY AVDAN DÖNÜYOR VE MEMO İLE ZİN'İN ÜZERİNE GELİYOR

Sakî! Beni tut, çünkü yıkılıyorum ben,
Sarhoşum ve şarap içmeden mest olmuşum ben.

Memo ve Zin aşk şarabı içtiklerinde,
Derinleşti benim yaramın yeri.

Biz âşıklar gerçi meyperestiz,
Ama «Elest» şarabından mestiz. (1)

O şarap senin şarabın gibi kırmızı değildir,
O şarap Allahın cemalindendir.

O, zatı pâk olan sevgilinin sevgisidir,
O, sıfatlar bahçesinin salkımıdır.

Sakî! Ver bana Allah aşkına,
Dün dolaştırdığın şaraptan bir kadeh.

Ondan tadacağım her yudumun,
Bana vereceği bir tek neş'e ölünceye kadar yeter.

(1) «Elest», Allahın ruhlara «Ben sizin tanrınız değil miyim?» diye sorduğu ve onların da «Evet» diye cevap verdikleri gündür.

O sade bir keyiftir, keyfiyet ve kemmiyetsizdir,
 Hayâlsiz ve düşsüz bir sırdır o.
 Dün geceki sarhoşluğu onunla def'edeyim,
 Tath uykudan onun sayesinde uyanalım.
 Benim halim de Memo'nunki gibi olmasın
 Ki aniden ecel Beyi üzerime çabucak gelip de,
 Ömrümün güneşi akşama varmış olup ta,
 Hâlâ kendimden haberdar olmamış duruma düşmiyeyim,
 Aşk gönlümün arzusu olan Zin'i,
 Abamın içine koymuş olmayayım.

Bey geldi, yanında bunca asker,
 Zurna, bunca insan, davul ve mehter.
 Çalıyorlardı davulları, sazları,
 Askerlerin önünde yürüyenlerin sesleri, uğultuları.
 Aşk zinciriyle ayakları bağlı olan iki komşu (1)
 Kalmışlardı hâlâ birbirlerine hayran.
 Hiç duymadılar ki bu olanlar ne,
 Hiç işitmediler ki bu sesler ne.
 Bey dedi ki: «Çözün bu ceylânları,
 Bu sevimlilerin ayaklarını bağlamayın.
 Onların hepsini kuşlar gibi bahçeye salın,
 Ki hergün onları seyredelim biz.»
 Ceylânları, kurtları, tavşanları,
 Omuzlarında ve kucaklarında taşıyan halk,
 Getirdiler hepsini Beyin bağına doldurdular,
 Çoban ağıla koyunları doldurunca,

(1) Memo ile Zin'i kastediyor.

Bey ileri gelenlere ve büyüklere dedi ki:

«Tanıdıklara ve nedimlere tenbih edin,
Gidelim biraz bahçede oturalım,
Çünkü yorgunluktan halsiz düştük»

Onlar geldiler büyük sarayın kapısı önüne,
Baktılar ki saray ve her taraf boştur.

Fakat küçük kapıların hepsi açıktır,
Murad tahtalarının kur'aları gibidirler.

Derhal Beyin kalbine bir şüphe düştü,
Anladı ki bu, bir durumdan hali değildir.

Ağırbaşlı, akıllı ve bilgili olan Beyin,
Koltukları altına girdiler Bekir ve Tacdin.

Getirdiler Zin ile Memo'nun oturduğu saraya,
Kulak verdiler ki, bir fısıltı geliyor.

Bey, Zavallı Memo'nun üzerine geldi,
Baktı ki altın renkli ipliklerle dikilmiş yastıklara
yaslanmış.

Başına çekmiş bir aba,
Akşamdır, ne bir mum, ne de bir çıra var.

Bey dedi ki: «Kimdir bu zamanda,
Benden izinsiz olarak bu mekânda?

Zin sesini işitince tanıdı,
Derhal Memo'nun abasına büründü.

Memo hiç yerinden kalkmadı ve dedi ki:
«Senin avın benim gönlümü ve ciğerimi yaktı.

Beyim! Biliyordun ki ben hastaydım,
Düne kadar da tamamen baygındım.

Bugün duyduk ki halk Beyle birlikte,
Hep birlikte ava gitmişler.

Yatakların içinde sabrımız kalmadı,
Kalktım bu yaralarla beraber,
Çaresiz evden dışarı çıktım,
Birden kendimi bu mekânda buldum.»

Bey dedi ki: «Hastalar için kayıt yoktur,
Bari bahçede ne avladın bakalım?»

Dedi ki: «Ben söylersem sen de inan ki,
Allah bana öylesine yardım etti ki,
Ben bu bahçede bir ceylan buldum,
Ama ceylân değildi, bir güzeldi o.

Beyaz bir ceylandı, gözleri karaydı,
Zülüfleri siyah, kokusu güzeldi.
Her an Tatar ülkesinin miskinden,
Yüzlerce yük onun saç halkalarından yağıyordu.
Haten sahrası misk ile dolu olsa,
Ancak değer zülfünün bir teline.

Gerçi beyazdı, gözlerinin rengi kara ve aktı,
Fakat benim ölçümle o bir melekti.

Sen geldiğin için o gizlendi,
Sen gelmeden önce o açıktaydı»
Tacdin onun konuşmasından anladı ki,
Zin gizli olarak Memo'nun yanına gelmiş.

Dedi ki: «Memo'ya kulak asmayın, çünkü delidir,
Başında akıl yoktur, o sar'alıdır»
Bunun üzerine o sözden vazgeçtiler,
İlerigelenlerin hepsi mecliste toplandılar.
Sakî, şarap ve mum istediler,
Şahane bir dîvan kurdular.

XLI

TACDİN MEMO İLE ZİN'İ KURTARMAK İÇİN EVİNİ YAKIYOR

Tacdin baktı ki meclis karışıktır,
Çok zevkli, safalı, eğlenceli ve içkilidir.
Memo fazlasıyla kederli ve üzgündür,
Ona doğru gitti ve dedi ki: «Kardeş! ne haldir?».
Fakat işaret ve muammayla
Sordu, Memo da işaret ve imayla,
Elini abanın yeninden
Çekti ve ona acayip birşey gösterdi:
Tacdin, Tatar miskinden iki saç örgüsü gördü,
İki boncuklu yılan başı gibiydiler.
Büzülmüştü Memo'nun koynunda,
Memo kalmış heybet ve gam içinde.
Tacdin, durumun çok fena olduğunu anladı
Kalktı çabucak ve koşarak eve yollandı.

Aniden hışımla kapıdan içeri girince,
 Siti durumunu anladı ve kendisiyle konuştu.
 Dedi ki: «Halin nedir senin, ey kahraman!
 Nedir telâşın, kimdir sana düşman?»
 Dedi ki: «Kalk Siti! Geç oldu benim için,
 Bugün bu evle savaşım var benim.
 Çocuğunu kurtar, ev gidecektir,
 Ev benim olsun, al sana çocuk.
 Hayatımın, ömrümün sermayesi,
 Yani Memo ile Zin, ağır bir durumda,
 Belânın bataklığında kalmışlar,
 Benim amacım onları kurtarmaktır.
 Başkası ateşi suyla öldürür,
 Ben ise ateşle suyu öldüreceğim.»
 Sonra, Zerdüşt kavmi gibi evini,
 Ateşe verdi ve yükseltti feryadını
 Ateş han-ü manları sarınca,
 O da feryada ve figana başladı.
 Kabileler, aşiretler ve herkes,
 Hep birlikte ateşi söndürmeye koştular.
 Bey ve hizmetçiler de haberdar olunca,
 Boşalttılar o sarayı ve de bahçeyi.
 Onlar da o feryada koşunca,
 O sanık şöyle dedi yare: (1)
 «Gördün mü, Tacdin nasıl def'etti?
 Musa, önümüzde gam denizini kuruttu.
 Kalk sen harem sarayına git,
 Ben de ateşe ve feryada gideyim»
 Kalkıp özel dairesine gitti Zin,
 Kalmadı ne bir elbisesi, ne de bir kilimi Tacdin'in,
 Elbiseleri, güzellikleri, hazineleri,
 Mülkü, mücevherleri ve defineleri,

(1) Sanık Memo'dur, «Müttehem» karşılığı olarak yazılmıştır.

Hep kardeşinin uğrunda yaktı,
 Bunun içindir ki adı iyi söylenir.
 Ey iyi isimli kimse! Malı sevme,
 Onun sevgisi insanı kötü isimli yapar.
 Sakın ha, mal için ihtirash olma,
 Çünkü senin elinden alacak varisler.
 Onu toplamak senin için zahmetli bir yükür,
 Onu bırakmak da senin için hasret ateşidir.
 Allahın huzuruna gideceğin gün,
 Elin hazineden ve maldan boş olacak.
 Bu cennet, bu güzel kumaşlar,
 Ey ahret müsterisi müflis!
 Senin eline ne zaman geçer?
 Sana diyecekler ki: «Ey müflis! çık dışarı»
 Bu fâni cihan gibidir orası da,
 Bedava olarak bir lokma ekmek bile vermezler.
 Malını bedavadan varislere verme,
 Eğer canının rahatını istiyorsan.
 Varisler sana kefen parasını da,
 Henüz almadan hisseleri paylaşırlar.
 Henüz sağ iken malını harca,
 Hepsini iyi işlerde harca.
 Ya da Tacdin gibi sarfet,
 Onunla kendine ebedî bir isim al.
 Ya da onunla al iyi bir dost,
 O senin için yüz hazineden iyidir.

XLII

BEKİR MEMO İLE ZİN'İ BEYE ŞİKÂyet EDİYOR.

Sevgi ilinin sultanı,
Aşk memleketinin baş atlısı,
Saflığın ve sadeliğin pususundan çıkıp,
Gönül tahtına oturarak kendini gösterdiği an,
Nasıl perdelenmeyi kabul eder,
Bayrağını açığa vurmaksızın?
O da yıldızların padişahı gibidir,
Dördüncü gökten ışık saçan güneş gibidir.
Bunca gök tabakasından,
Bunca mesafeden ve yerden,
Bunca unsurdan ve buluttan,
Bunca engellerden ve perdeden,
İster istemez her gün nüfuz eder,
Elbette dünya da aydınlık olur.

Adı aşk olan bu padişaha da,
 Güneş tam bir örnektir.
 O da hiçbir zaman gizlenmez,
 Perdeleri yırtar, ister istemez.

Memo ve Zin'in gönlündeki sırlar,
 Aşk perdesindeki o sazlar,
 Henüz dillere ulaşmamışken,
 Sahiplerine hiçbir zarar getirmezdi.
 Uygunsuz kimselerin dillerinin mızrabı,
 Perdesiz olarak teraneperdaz olunca,
 Zin'in ne bir günahı, Memo'nun ne bir suçu vardı,
 Fakat haberdar ettiler büyükleri ve küçükleri.
 Memesi çingiraklı deveye bağladılar çanı,
 Parmak uçları da burguluydu sanki
 Âşıklar üzgün ve takatsızdılar,
 Halk ise Kerbelâ Hüseyin'i gibi susamıştı.
 Meclisler fısıltılarla dolmuştu,
 Zin ve Memo'nun aşkından doldu.
 Devenin üzerindeki yük yetmiyormuş gibi
 Gammazlar zil misâliydi.
 Yani dedikoducular, kıskançlar ve hilekârlar
 İki sevgilinin haberlerini,

O kadar meclislerde gezdirdiler ki,
 O kadar yalancılara ulaştırdılar ki,
 Ta ki İblis huyundaki Bekir bile,
 O şaşırtıcı, habis, garaz sahibi bile,
 O da o durumdan haberdar oldu,
 Yerinden kalktı o garaz sahibi,
 Tenha yerde kendini Beyin yanına yetiştirdi,
 Hulâsa o meseleyi kendisine ikrar eyledi.
 Bey hamiyet galeyanına geldi,
 Düşünce ve hayret denizine daldı.
 O riyakâr habise sordu,
 Dedi ki: «Namusa aykırı olan bu haberin,
 Hakikatını nasıl ortaya çıkaralım?
 Suçun ipucunu nasıl meydana çıkaralım?»
 Bekir dedi ki: «Emir ver Memo'yu çağırınsınlar,
 İkiniz halvette oturunca,
 —Memo gerçek âşıktır, bunu iyi bil—
 Kendisiyle satranç oyna sen,
 Şartını da «Gönül dileği» olarak koş,
 O zaman sırrın hakikatı meydana çıkacaktır.
 Sen onu yendiğin zaman,
 De ki: Doğru söyle, sevgilin kimdir?
 Memo kahramandır, yiğittir, safkalplidir,
 Bilhassa seninle zaten ihtilâfsızdır.
 Gönlündeki sevgiyi etmez o inkâr,
 Sırrını sana eyler ikrar.
 O bu aşkta sabit ayaklıdır,
 «Ben Zin'e âşıkım» diyecektir.
 Sonra akıl ve zekâ sahibi sensin,
 Bak ona lâıyk siyaset nedir.»

Beyler yılanların şahının soyundandılar,
 Zehir sahibi ve mühür sahibidirler.

Mühürleri bastıkları zaman, bil ki zehirdir,
Sevgi gösterdikleri zaman da, bil ki hışımdır.

Akıllı adamlar, yılanlardan sakınırlar,

Gafil insanlar onlara dost ve ahbap olurlar.

Onların yanında ne kadar kadirli ve nazlı da olsan,

Onlarla her ne kadar oyasan, lâubali de olsan,

Azıcık senden değişiklik göründü mü,

Tamamiyle sana sırt çevirirler.

Bilhassa yanlarında habıs ve şeytan gibi kimseler olursa,

Onlar da bedhah ve hasıs insanlardan olursa...

Şüphesiz şeytandan da kötüdürler,

Allahım! Onları sultanlara yakın kılma.

XLIII

BEY MEMO İLE SATRAŇ OYNUYOR, SONRA DA ONU ZİNDANA ATIYOR

Yıldızların kafilesinin baş komutanı,
Doğın ve batanların serdarı,
Dördüncü çarkın tahtının sultanı,
Doğudan doğduğu zaman,
Satranç oynayan ayı ve yıldızlar ordusunun
Hepsini yeşil sergi üzerinde,
Işık paytakı ile mat eyledi,
Sanırdın ki hepsini kendi ağında gizledi.

Hamiyetten gönlü efkârlı olan Beyin
Onurdan yaralanmış olan o arslanın,

Sabaha kadar uyku girmemişti gözlerine,
 Hiç sükûnet bulmamıştı, sular gibi.
 Güneş doğudan ılık gösterince,
 Ufukları karanlıktan uzaklaştırmıca,
 Bey kalktı ve selâmlığa geldi,
 Orası nazenin Zin'in köşküne yakındı.
 Oturdu ve hizmetçilere şöyle dedi:
 «Çağırın siz nedimleri ve dostları.
 Gizliden bana Memo'yu çağırın,
 Tacdin ve kardeşlerini çağırmayın.
 Bugün Memo'ya gazap edeceğim ben,
 Bir suçu var onun, terbiye edeceğim ben.
 Benden gafil olmayasmız,
 Hepiniz emrimi çabuk yerine getirin.»
 Sonra Memo'ya haber gönderip çağırttı,
 Gülsuyu ve gül şerbeti hazırlatmıştı.
 Hayli şarap, şerbet ve şeker,
 Hayli gülsuyu, misk ve anber,
 Getirdiler ve mecliste gezdirdiler,
 Keyiflerini baştan başa yaptılar.
 Konuşmaların, söyleşmelerin sonu,
 Satrançlara ve tavlaya gelince,
 Bey kin ve öfkeyle Memo'ya dedi ki:
 «Bugün bizim sizinle savaşıımız vardır,
 Kalk da benim karşıma gel,
 Şüphesiz sizinle savaşıacak olan benim.
 Ey dikbaşlı sizinle şartımız:
 Sen ne istersen, bizim için de gönül dileği».

Fakat Beyin genç bir oğlu vardı,
Zamanın sevimlisiydi, nüktedandı.

Yusuf onun güzelliğinden utanırdı,
Rüstem onun yiğitliğine yenilirdi.

Memo'nun arkadaşıydı, sohbet arkadaşı,
Memo'nun sevinç ve gam ortağıydı.

Delikanlıların şahıydı, adı Gırgın'dı,
Derhal haberi Tacdin'e ulaştırdı.

O yiğit durumdan haberdar olunca,
Kendisiyle beraber Çeko ve Arif de kalktılar.

Arsıanlar kopardılar kayıt ve zincirleri,
Her üçü birlikte Beyin yanına gittiler.

Tacdin kardeşleriyle birlikte koşarak gelince,
İki aşık kemiği Memo için düşüş geldi.

Fil, Rüh ve Kerkedan gelince, (1)

Beyin ve öğreticisinin mat olduklarını gördüler.

Memo'nun yaman bir oyuncu olduğunu biliyorlardı,

Bey, Memo'ya dedi ki: «Yeniden iki el daha»

Üç el tamamiyle Bey Memo'ya yenildi,

Müfsit adam, oradan baktı. (2)

Gördü ki Zin yukarıdaki pencerededir,

Sanki bir güneştir, ayı seyrediyor.

O kötü niyetli bak ne hile çıkardı,

Şöyle bir bahane ileri sürdü:

Dedi ki: «Oyunlar, kurallar ve yerler sırayladır,

İkiniz yerlerinizi değiştirin.

Bu sefer Memo yenilecektir,

Senin isteğin de yerine gelecektir».

(1) Fil, Rüh, Kerkedan satranç taşlarının adlarıdır, mecazi anlamda Tacdin ve kardeşleri için kullanılmıştır.

(2) Müfsit adam Bekir'dir.

Bey kalktı, zavallı Memo'nun yerine gitti,
 Memo da yarının karşısındaki yere geçti.
 Memo'nun gözleri Zin'in yüzünü görünce,
 Fil ve Ferzini elinden bedava çıkardı. (1)
 Gönüli pencerelere takılıp kalmıştı,
 Atını yayaların yerine sürerdi. (2)
 Bey tam altı el Memo'yu yendi,
 Memo, karşısındaki şaraptan sarhoş olmuştu.
 Bey Memo'ya dedi ki: «Şartımız gönül dileğiymiş»
 O da dedi ki: «Söyle, gönül dileğin nedir?»
 Bey dedi ki: «Gayemiz bizim mal kazanmak değildir,
 Meseleyi örtmekten maksat durumun açıklanmasıdır.
 Oyunlardan, oynamaktan ve satrançtan maksat,
 Sırların açıklanmasından başka birşey değildir.
 Benim şartım odur ki ikrar edesin,
 Dünyada senin sevgilin kimdir?
 Gönülünün, yanında bulunduğu peri,
 Huri gibi, melek misâli de olsa,
 Onu sana lâıyk görürsem eğer,
 Malımı verip sana getireyim.»
 Garaz sahibi, fırsat zamanında, (3)
 Töhmaleti def'eder şekilde darbesini vurdu.
 Dedi ki: «Memo'nun sevdiğini görmüşüm ben,
 Bir Arap kıızıdır, dudakları benekli.
 Baştan ayaklara kadar siyahtır, katran gibi,
 Beyin söylemesine ve istemesine lâıyk değildir».
 Darbe Memo'ya o kadar etki yaptı ki,
 Birden guurdan habersiz kıldı onu.

(1) Fil ve Ferzin satranç taşlarıdır.

(2) At ve yayalar satranç taşlarıdır.

(3) Garaz sahibi Bekir'dir.

Gönlündeki perdeli deniz coşa geldi,
 Henüz olgunlaşmadan haykırarak taşıtı.
 Dedi ki: «Aslâ onun söylediği gibi değildir,
 Beyim! Benim gönlümü yakan peri,
 Padişah kızıdır, yeri saraydır,
 Ankadır, yuvası yüksektir.
 Beylerdendir o, temiz soydandır,
 Su ve topraktan değil o, nurdandır.
 Hurilerin ve nazeninlerin baştacıdır,
 Gerçi melektir ama adı Zin'dir».
 Bey heybetine aykırı düşen bu sözü
 İşittiği anda hamiiyete geldi.
 Hizmetçiler topluluğuna dedi ki o:
 «Ey nankörler! Sizler niçin,
 Bu namerdi zilletle yakalamıyorsunuz
 Ki ben onu ibret için öldüreyim?»
 Memo'nun karşısına ikiyüz arslan dikildi,
 Memo da eli hançerli olarak ayağa kalktı.
 Tacdin, Çeko ve öbür kardeşleri,
 Hamiiyetle kalktılar birlikte.
 Dediler ki: «Yiğitler! Geri durun,
 Siz hepiniz ne sarhoş, ne de mestsiniz.
 Sizler bizim kim olduğumuzu iyi bilirsiniz,
 Hüner sahibi pehlivanlar olduğumuzu bilirsiniz.
 Beşyüzünüz bile öfkeyle saldırırsa,
 Hiçbir vuruşun sırasını sizlere vermeyiz biz.
 Gerçi eceliniz bizim elimizde değil,
 Ama elimizden çok çekmişsinizdir.
 Sizler Memo'yu tutuklayıncaya kadar,
 Sizlerden üçyüz kişi yaralanacaktır.
 Biz üçümüzü parçalamadıkça,
 Memo'ya öylece bakacaksınız.
 Hükümdarımız her ne ferman ederse,
 Biz hiçbir hükme engel olmayacağız.

Elimiz Beyin önünde bağlıdır,

İşte boğaz, işte el, ayak ve işte zincir!»

Bey kalktı, Memo'nun el ve ayaklarını bağladı,

Tacdin o anda ölümünü istedi.

Fakat ne yapsın? Bu ona ar değil ki,

Cellâddır, Bey ve hünkâr değil ki.

Bey Memo'yu tutup Komutanın yanına gönderdi,

«Onu dar delikte hapsedin» dedi.

Aldılar ve gardiyanın yanına götürdüler,

Karanlık delikte kendisini hapsedtiler.

Divan ve meclistekiler dağıldılar,

Hepsi Memo için üzgündüler.

Divaneler gibi «Ah» lar ve feryadlarla,

Hepsi Memo için ağlar, figan ederdi.

XLIV

MEMO'NUN ZİNDANDAKİ DURUMU

Feleğin sevgisi ezelden beri yoktur,
Feleğin kini ezeli ve ebedidir.

Onun yerden çıkardığı her şeyi,
Elbette yere gömecektir o.

Yükselmeyi kendisi için açıkça istiyor,
Alçalmayı da bizler için gizliden istiyor.

Görmüyor musun, her gün güneşi,
Toprağın mağarasına atıveriyor?

Bilhassa âşıklar topluluğu hakkında,
Hem hain, hem eğri, hem de münafıktır o.

Mutlaka biz âşıkların gönlünü,
Önce nazlarla ve edalarla götürür,

Sonunda bizi üzgün ve ümitsiz bırakır,
Memo gibi zelil kılar ve hapse atar,

Murada ermeden hapse atar,
En sonra da mezara gömer.

Adı Memo olan o bahtıkarayı,
Arkadaşsız, kimsesiz ve dostsuz olarak,

Ağlamaklı bir halde öyle bir çukura attılar ki,
 Mezar gibi dar ve karanlıktı.
 Ejderha ağzı gibi iğrençti,
 Nekir ve Münker gibi korkunçtu. (1)
 Memo oturdu orada âbidler gibi,
 Zindan ona oldu çile yeri.
 O yer kendisine oldu Nehşeb ırmağı
 O ay bir gecelik hilâle döndü.
 O sofı halvet hücreğine ulaştınca,
 Şeyhliği birlik mertebesine erişti. (2)
 Kâh âşıklar gibi gönül arzusıyla,
 Kâh âbidler gibi umutla,
 Her an ağlamaklı bir sesle,
 Şöylece Zin'e seslenirdi o:
 «Ey kalpteki yakıcı ateş!
 Sen bugün gönül Mısır'ında padişahsın.
 Günde yüzlerce defa dertli gönlümün,
 Sabır gömleğini sen paramparça ettin.
 Ne olur bazı bazı Züleyha gibi,
 Ey şeker dudaklı, beni sorsan?
 Leylâ sensin, ben sana Mecnun,
 Gültrengi istersen, işte sana kanlı gözyaşlarım.
 Ferhad benim, sen de benim Şirin'imsin,
 Gözyaşlarımın seli tatlı su arkına döndü.
 Gerçi dünya bana zindan olmuş,
 Fakat ben yalnız bugün müslümanım.
 Çünkü Peygamberin ağzından,
 Şu haber doğru olarak rivayet edilmiş ki:

(1) Nekir ve Münker, ölüleri sorguya çeken iki meleğin adıdır.

(2) Birlik mertebesi herhalde ermişlerin bir mertebesidir, ya da «Vahdeti vücud» denilen felsefedir.

Dünya gâvurların cennetidir,
Müminlerin belâlarının yeridir.

Gerçi çok fazla sersemim ben,
Fakat o kadar da sersemlikten memnunum ben.

Yüz sene de beni hapsedersen,
Hiç kavuşmaktan ümidimi keser miyim ben?

Nur suresine andıgerim ki, (1)

Yazılmış kitap olan yanağına andıgerim ki,
On kerre senin boyun ve bosunun hakkı için,
Kırk kerre senin zülfün ve beninin hakkı için,
Yüzünün güneşiyle andımı pekiştiririm ki,
Simanın mehtabıyla andımı pekiştiririm ki,
Kaşlarının kiblegâhıyla andımı tekid ederim ki,
Örgülerinin secdegâhıyla andımı büyütürüm ki,
Her iki «nûn» a yüz kerre yemin ederim ki, (2)
Gözlerine karşı ahdim şudur ki:

Canımda bir ramak kalıncaya kadar,
Cananım! Sen benim canımda saklısın.

Ne kadar hicrandan ıstırap çekiyorsam,
O kadar da senden ümitliyim ben.

Gerçi Bey bana hışım etti,
Ama bu hışımı sebepsiz yere etmedi bana.

Gerçi o Bekir'in sözüne kulak verdi,
Ama bana verdiği bu ceza da yerindedir.

Çünkü sen Şahsın, ben ise dilenciydim,
Ben sana emsal ve kavuşmana lâayık değildim.

Senin cemalin güneş, alnın mehtaptır,
Bu kadar lâtif ve nazeninsin.

(1) Nur suresi kadın - erkek münasebetleri hakkındadır.

(2) Nûn «N» harfi demektir, Arapça yazılışı şöyledir:
burada maksat kaştır.

Ben ise dikenim, zelilim, topraktanım,
 Bu kadar zayıf ve gönlü korkağım.
 Pervaneyim ben, tenimi ateşe vermişimdir,
 İçten de, dıştan da yanmışımdır.
 Gönül nilüferdir, sen de güneşsin,
 Ten keten gibidir, sen de mehtapsın.
 Ten çürüse de, yırtılsa da,
 Gönül gam deryasında boğulsa da,
 Bu benim hakkımdır, adalettir, zulüm değildir,
 Bu, aşk ateşinin özelliğidir.
 Bu çukur gerçi fazlasıyla derindir,
 Fakat adaletten de uzak değildir.
 Ben âbidim ve manastırda otururum,
 Zin'in yüzünün nurunu arıyorum.»
 Hulâsa: «Ölün» mertebesi hasıl oldu,
 «Siz ölmeden önce» sözü gereğince. (1)
 Nefsin temizliği mükemmel oldu,
 Kalbin parlatılması hasıl oldu.
 Ruh aynası parlatıldı,
 Nefis, kalp ve can birbirleriyle temizlendiler.
 O âbidin halindeki değişiklik.
 Henüz bir senesi bile dolmadan,
 Hatta kırk günü bile dolmadan,
 Kalbindeki zan, inanca dönüştü.

(1) Bu ve bundan önceki mısra' bir hadise işarettir. Hadis şöyledir: «Siz ölmeden önce ölünüz». Yani nefsinizi öyle islâh ediniz ki, daha ölmeden nefsiniz yokmuş gibi, ölmüş gibi bir duruma girsin. Memo da nefsini öyle öldürdü ve hadisin emrettiği mertebeye ulaştı.

Nurlar kalbine görünmeye başladılar,
Sırlar önünde çözülmeye başladılar.
Gönlünün aynası öylesine parladı ki,
Şekil öylesine mânayla değişti ki,
Mecazî arzunun yeri olan o heykel,
Gerçek aşk yavrusunun oyun yeri oldu.
Bütün bu yaratıklar ve Allahtan başka herşey,
Baştan başa ona göründüler.
Bu ağaçlar, meyveler ve insanlar,
Bu madenler, bitkiler ve hayvanlar,
Her neye gönülden baktıysa o,
Hayâliyle her neyin yanından geçtiyse o,
Her biri ona bir Zin görünürdü,
Her birinden ona bir inanç görünürdü.
Sanki kendisi rasatta oturmuştu,
O çukur kendisi için dürbün olmuştu.

XLV

ZİN ÜMİTSİZLİĞE DÜŞÜYOR VE FELEĞE SİTEM EDİYOR

Hicran derdiyle üzgün olan Zin,
Sabırsız, sükûnetsiz, kararsız ve temkinsizdi.
Memo henüz zindana girmeden önce,
Kavuşmaktan ümidini kesmemiştii.
Memo çukura düşünce,
Onun da kavuşmaya ümidi kalmadı.
Gezi yerleri, salonlar ve köşkler,
Kendisine hisar, hapis ve zindan oldular.
Ne kadar yiyecek ve içecekler varsa,
Sanki kendisi için hepsi haramdı.
Canı hiçbir uyku ve dinlenme görmezdi,
Vücudu hiçbir güç ve takat bulamazdı.
Öylesine zayıflamıştı ve incelmışti ki,
Sanki vücudu bir kıl teliydi.
O tel zaferana döndü,
Hânî'nin yüzünün rengi gibi oldu. (1)

(1) Şair kendi yüzünün rengini kastediyor.

Akşamdan sehere, seherden akşama kadar,
«Yarab» zikrinden boş kalmazdı.

Her an dönen çarka şöyle seslenirdi:

«Ey amansız, hunhar zalim!

Benim sana karşı bir kastım, bir garazım yoktur,
Senin bana karşı bu kinin nedir acaba?

Bir defa benim için bir devir yapmadın sen,

Bana bir Memo'yu da çok gördün üstelik sen.

Benim yüzümde bir nur peydah ettin,

Onunla Memo'nun gönlünü yaktın.

Memo'nun yüzünde de bir ışıık çıkardın sen,

Onunla gönlümü yaktın ve yaraladın sen.

Acaba benden ne fayda gördün sen?

Bana yakışıklı bir delikanlı gösterdin,

Önce bana öylece gösterdin onu,

Sonra neden benden sakladın onu?

Ayrılık ateşiyle beni yaktın sen,

Kavuşmak hasretiyle beni öldürdün sen.

Âlem tamamen sevinçli ve neşeliyken,

Yalnız bana ve Memo'ya matem verdin sen.

Derdini söyle bana,

Gönlündeki zehiri dök,

Yusuf gibi güzel Memo'mu çukura gönderdin,

Beni de bu viran evde bıraktın.

Yakup gibi üzgün ve iniltiyle,

Canımın ve gönlümün sabrını talan ettin sen.

Ben Züleyha gibi kaldım,

Yusuf'suz, muratsız ve yuvasız.»

Bazan da zavallı Memo'ya yanardı:

«Ey Yusuf gibi günahsız olan tutuklu!

Benim rahat olduğumu düşünmiyesin,
 Benim takatlı olduğumu sanmıyasın.
 Vallahi, Allaha yemin ederim ki,
 Ak günlerde ve karanlık gecelerde,
 Yoktur benim için uyku ve yemek,
 Sadece iki gözümünden kan yağıyor.
 Her iki gözün işi uyanık kalmaktır,
 İçimin gıdası da kan içmektir.

Ey gönlümün kiblesi! Gönlümüzün muradına andiçerim ki,

Ey canımın kâbesi! Allahın kâbesine andiçerim ki,
 Her an senin ayrılığının derdinden,
 Her zaman senin hasretinin derdinden,
 Yüz «ah», ikiyez inilti ve figan,
 Zamansız olarak geliyor canımın ve gönlümün içinden.
 İşte budur benim halim gece ve gündüz,
 Senin halin nedir, ey aydın gönüllü!

Benim zindanlım! Oturma arkadaşın kim senin?

Benim sevdalım! Yakın dostun kim senin?

Ey gönül! Benim kalbimden çık sen,
 Ey can! Sen de gönül için onunla birlikte git.
 Fakat biriniz bana haberini getirin.

Ey gönül! Sen kendisini selâmlayınca,

İkiniz gidin, Memo'yu görün,
 Çabuk haberini geri getir bana.

Bakalım hali nedir o tutuklunun?

Hayaline ne koymuş o gönlü efkârlı?

Bakalım bize barışık mıdır, yoksa dargın mı?

Bakalım bahçesinde bahar mı var, yoksa güz mü?

Bakalım kırmızı gül gibi güzel renkli ve lâtif midir?

Yoksa bülbül gibi perişan ve zayıf mıdır?

Salon bize mihnet evi olmuş,
 Zindan da bize cennet bahçesi olmuş.

Keşke Bey, bana da hışım etseydi
Memo gibi zincirle, prangayla,
Beni de o çukura gönderseydi,
Senede bir gün bana görünseydi.
Bir defa görseydim o tutukluyu,
Derman etseydim o yaralıyı,
Ömrüm bir ramak da olsa,
Gerçekten ölüm bana hak olurdu.

XLVI

TACDİN VE KARDEŞLERİ MEMO'NUN KURTARILMASI İÇİN KONUŞUYORLAR

Aşk kitabının bölümlerinin,
Mecazî ciltlerin ciltçisi,
Düzenli ve nizamlı olarak,
Şu şekilde birleştirdi, bağladı ve şiraze eyledi:
Dedi ki: Nazlı olarak büyütülen Zin ile Memo'ya,
Dertlerin kapısı bu şekilde açıldığı zaman,
O dertler öylesine bir ateş deryasına döndüler ki,
O dert öylesine serkeş oldu ki,
Aşktan bir işaret almış olan herkese,
O ateş öylesine bir etki yaptı ki,
Hepsi dertlerle hastalıklı oldular,
Tamamiyle perdelerden çıktılar.
Özellikle onların eski dert ortakları,
Ve arkadaşları olan Siti ve Tacdin'e,

Dertler yeniden onlara baş gösterdiler,
 Artık konuşmak da gelmiyordu gönüllerinden.
 Gerçi onlar bunlardan ayırdılar,
 Yine de o dertle mübtelâydılar.
 Sıtı'nın derdi Zin'in hayaliydi,
 Tacdin ise Memo'nun derdinden deliye döndü.
 Her an kardeşleriyle kavgahydı,
 Gönlünün maksadı şuydu:
 «Kalkıp hışunla Beyin huzuruna çıkalım,
 Kusurlu olarak Memo'yu istiyelim.
 Bir defa gidelim Memo'yu rica edelim,
 Memo'nun suç ve günahlarını affettirelim.
 Bey sizin için kardeşi serbest bıraksın,
 Yahut bu başı ve malı o yolda feda edelim.»
 Arif şöyle dedi: «Ey Zaloğlu Rüstem!
 Bu iş bence imkânsızdır, hiç konuşmayalım.
 Savaşsız, mücadelesiz ve şahlanışsız,
 Asla bu işi düşünmeyin siz.
 Bu savaş divanla olmaz,
 Biz kaldık ve yarın savaş meydanı.
 En iyisi şudur ki, yarın binelim,
 Her üçümüz de silâhlı, hazırlıklı olarak.
 Yüzlükleri ve zırhları üstümüze giyelim,
 Bileklikleri takalım, miğferleri başımıza koyalım.
 Gürzleri sallayalım, mızrakları oynatalım,
 Bu şekilde Memo'yu Beyden istiyelim.
 Ya bir hamlede Memo'muzu bıraktırırsın,
 Yahut da hepimiz erkekçe başımızı veririz.
 Eğer Bey bu şekilde Memo'yu bırakırsa,
 Gönlümüzün derdini derman etmiş olur.
 Yok eğer inat üzerinde ısrar ederse,
 Biz de öyle bir savaş yapacağız ki...

Baştan gidelim Bekir'i parçalıyalım,
 O iki yüzlüyü kapının önünden atalım.
 Her bir kapının önünde bir kurt durursa,
 İyiliğin düşmanlığı baştan başa olur.
 Eğer Bey Bekir için taassup gösterir de,
 Kalkıp bize galip gelmek isterse,
 Ecel değirmenini öylesine döndürelim ki,
 Taneler gibi kelleleri öğütelim.
 Botan'ı raksa ve halaya kaldıralım,
 Şeker gülüşlü dilberler seyretmeye gelsinler,
 Savaşa başlayacağımız zaman,
 Sevgililer darbelerimizi seyretsinler.
 Her an desin o perizadeler,
 Elinize sağlık gençler, beyzadeler!
 Kimisi ağlasın, kimi övsün,
 Kimisi gülsün, kimi dua etsin,
 Dilberler köşklerden seyretsinler,
 Dürdaneler mücevher kutnlarından çıksınlar.
 Şehzadeler pencerelerden baksınlar,
 Gül rengi gömleklerini üzerlerinde yırtsınlar.
 Her an nazeninlerden işitelim,
 Yüzlerce övgü, binlerce aferin.»
 Tacdin kardeşinin sözlerine kulak verdi,
 Sağlamca gönlünde yerleştirdi.

XLVII

TACDİN BEYE HABER GÖNDERİP MEMO'NUN BIRAKILMASINI İSTİYOR

Sabahleyin sabahın şehsuvarı, (1)
Boz atı alacalının yerine çekince, (2)
Siyah atı tavlada sakladı, (3)
Boz atı kendisi için yeniden eğerledi.
Ateşten olan gürzünü çıkardı,
Sarı renk saçan kılıcını da çekince,
Dünyayı heybetinden sararttı,
Dağların kılıçlarını ve kemerlerini paramparça etti.

O zaman Tacdin ve kardeşleri taraftarlarından,
Can ve gönülden helâllik istediler.
Oynayarak, rakederek kapıya çektiler,
Arap soyu atı ve çıplak rahvanı.

(1) Sabahın şehsuvarı güneştir.

(2) Boz attan maksat gündüz, alacalıdan maksat da gecedir.

(3) Siyah attan maksat gecedir.

Aniden kılıç ve mızraklarını çıkardılar,
Heybetleriyle düşmanlarını uyardılar.

Meydanı tozla inlettiler, ellerinde gürzler,
Sanki düşmanların mezarını kazıyorlardı.

Tacdin yakmlarından bir yaşlıyı,
Tayin etti ve Beyin huzuruna gönderdi.

Dedi ki: Git söyle «Beyler, ağalar!

İleriyi görenler hizmetçilerini öldürmezler.

Gerçi Beyimiz ileriye görüyor,
Ama bugün gözünde ışık yoktur.

Biz dört kardeş vardık ona sadık,

Dördümüz de onun hizmetine olmuştuk âşık.

İnsafa sığar mı ki bir seneden fazla,

Memo sahipsiz olarak zindanda kalmış?

Düşmanlarımız bize seviniyorlar, dostlarımız üzgün,

Çeko'nun ve Tacdin'in ölümü farz oldu artık.

Gerçi Memo fazlasıyla günahkârdır,

Fakat âşıktır, aşk ise padişaktır.

Sen padişahlara hükmetme,

Suçsuz kimselere de zulmetme.

Biz Memo'yu bırakmasını rica ediyoruz,

Memo'nun gönlünün derdini deva etmesini diliyoruz.

Biz dört kardeşiz dört duvar gibi,

Onun mutluluğunun köşeleriyiz dördümüz.

Dördümüzün de başı top gibidir,

Onun iradesi ise sopa gibidir.

Ya bizim için iyisini yapsın,

Yahut da bize Bekir'i yollasın.

Ki biz ona birkaç söz söyleyelim,

Derdimizi ona dökelim.

Halk arasında kalmadı yüzümüz,

Artık nakledip Şam'a gideriz biz.»

XLVIII

BEKİR KORKUYOR VE YENİ BİR OYUNA BAŞ VURUYOR

Elçi sözlerin hepsini nakledince,
Kıskanç adam durumdan haberdar oldu. (1)
Durumun kendisi için kötü olacağını anladı,
Dedi ki: «Memo için af isabetli olur.
Beyim! Ben demedim mi baştan,
Tacdin'i ve kardeşlerini incitme diye?
Onlara Zin'i ver, ya da beni öldür,
Yoksa onlar sana hasım ve düşman olurlar.
En iyisi odur ki hiç konuşmayasın,
Tacdin senden çekinmemektedir.
De ki: «Biz Memo ve Zin'i feda ettik,
Nikâhladık biz onları ve Tacdin'e verdik.
Sen bu inadını açığa vurma,
Bir defa fesat ateşini söndür sen.
Sonra fırsat gelince yeniden yak,
Sakın ha, o zaman aman ve mehil vermeyesin.

(1) Kıskanç adam Bekir'dir.

Karşısına çıkamıyacağın hasmın,
İlacı nedir? Öldürücü bir zehir.

Bunun içindir ki hükümdarlara iki fincan gerekir,

Biri kötü adamlara mahsus, biri de iyi adamlara.

Biri kendisi için hastaları iyileştirsin,

Öbürü de kendisi için sağları hastalandırsın.

Biri düşmanlarının canını çıkarsın,

Öbürü ölüleri yeniden diriltsin.

Öfkeni açığa vurma sen,

En iyisi odur ki idare edelim.

Bazı işler vardır ki öfkeyle halledilmezler,

Çünkü zorla ve vurmakla çözülmezler.

Onlar için ustalık ve düşünmek ister,

Gizlemek, bilmezlikten gelmek ve tahammül ister.

Zamanın vakıtları renk renktirler,

Allah onları bizim için örnek yapmıştır.

Yani gece, gündüz, sabah ve akşamlardır,

Bazıları aydınlıktır, bazıları da karanlıktır.

Biz de geceleri ve gündüzleri,

Kâh gizli gelelim, kâh açıkça diye.

Bazı kimseleri çıkaralım, bazılarını gizliyelim,

Bir kısmını kaldıralım, bir kısmını yok edelim diye.»

O dinsiz, kılıcı o kadar bile di, ki,

Mısır kılıcını kendisi için öyle keskinleştirdi ki...

Öğütleri, yanlış sözleri, aldatmacaları ve yalanları,

Kılıcın halkası, kını ve torbası haline getirdi,

O kadar şenf şeyleri süsledi ki,

Hepsini nakışlar gibi kılıca bağladı,

O kılıcı da başucuna koydu,

Öylesine sakladı ki kimse anlamadı.

Gönlü öfkeyle yanmış olan Bey,

Bekir'in kendisine söylediklerine

İnandı ve elçi adama dedi ki:

«Ey ihtiyar! Yanlış düşünme sen.

Bütün farzları da kaçırısam ben,

Tacdin'i elimden nasıl ucuz kaçırırım?

Benim saltanatım, şevketim onunladır,

Bu şöhetim ve şanım hep ondandır.

Bu namım, nişanım ve makamım,

Onun hatırı olmaksızın bana haramdır.

O, Key'in Rüstem'idir, kahramandır,

Ben hazineyim, o da ejderhadır.

Ona de ki: Ben gönlümden Memo ve Zin'i,

İkisini karı - koca olarak Tacdin'e verdim.

Ona de ki: Sen sebepsiz yere benden kaçırıyorsun,

Sen istedin mi ki ben bahşetmedim?

Tacdin ile Çeko aziz ve nazlıdır,

Onlar nasıl isterse hep öyle olacaktır».

Elçi, Beyin yanından gidince,

Sözlerin hepsini onlara anlatınca,

Savaşta hazırlanmış arslanlar öyle yumuşadılar ki,

Dediler «Devri ve devleti dâim olsun onun».

XLIX

BEKİR, BEYE YOL GÖSTERİYOR

Akşamleyin gök, mangalı koyup, (1)
Onlardan meşaleyi gizleyince, (2)
Yani sarı çırayı söndürüp,
Siyah elbiseyi giyince,
Her zaman sevinçli ve neş'eli olan Bey,
Sanki matem elbisesine bürünmüştü.
O kara yüzlü mel'un kâbus, (3)
Beyi üzgün gördüğü zaman,
Dedi ki: «Gam yeme ey devletin çırası!
Eğer ömür bana mehil verirse,
Bu dertleri ve elemi eğer istemiyorsan,
Zin'i ve Memo'yu kalbinden at.
Onların ikisidir fesadı uyandıran,
Onlardır inada sebep olan.
Eğer Bey bana izin verirse,
Ben Memo'yu bir tedbirle öldüreceğim.

(1) Mangaldan maksat yıldızlardır.

(2) Meşaleden maksat güneştir.

(3) Bekir'i kastediyor.

Tacdin'i ve kardeşlerini bir zehir şerbetiyle,
Bir zaman kahredebilirsin sen.

Kolayca başarılacak olan işten,
Halkı ve insanları haberdar etme.

Beyim! Sen git Zin'e de ki:

Memo aşk ateşiyle yanmıştır.

Memo susuzdur, sen hayat suyusun,
Memo ölüdür, sen ebedî hayatsın.

Ona de ki: Git Memo'yu çıkar,

Ben onu sana verdim, kendine al getir.

Ben biliyorum ki Memo çok perişandır,
Pervanedir o maksadı ateştir.

Zin'e baktığı zaman,

Muhakkak ki yaşyamıyacaktır.

Onu gördüğü an derhal,
Sağ kalacağına inanma.

Memo eğer bu şekilde yok olursa,

Keşmekeş ve çatışma da ortadan kalkacaktır.»

••

Bazı beyler vardır ki akıllı ve azizdirler,
Fakat saf kalplidir ve işleri ayırdedemezler.

Onlar sadece ahmaklıklarından ve eksikliklerinden,
Sözün menşe'ine gönül vermezler.

Onların kalbi kulaklarıdır, kulakları kalplerine bağlı
değildir,

Gözleri karadır, göz bebekleri de beyaz.

Garaz sahiplerinin onlara söyledikleri sözlere,
İnanırlar doğruya eğri olarak.

«Bu iyidir ya da kötüdür» demezler,

«Bu doğrudur ya da yanlış» demezler.

Kısa görüşlü, düşüncesizdirler,
 Çabuk öfkelenirler, tahammülsüzdürler.
 Çoğunluk akıllarıyla mağrur olur onlar,
 Çoğunluk danışmaktan uzak kalır onlar.
 Bedhah, cimri ve kötü niyetli kimseleri,
 Kötü, soylu, akılsız ve kötü huylu kimseleri,
 Getirip kendilerine arkadaş ve kılavuz yaparlar,
 Kötü isimli kimseler onlara vezir ve öncü olur.
 Bu kimselere bırakırlar işleri,
 Onlar da devlete kusur sokarlar.
 Devlet adamı ve zeki olan Beyler,
 Şefkat ve siyaset sahibi olan Beyler,
 Onlar herkesi beslemezler,
 Ta ki imtihan etmeyinceye kadar.
 Kırk kerre birisini denerler,
 Sonra onu kendilerine yakın yaparlar.
 Dünyadaki bu beylik ve vezirlik,
 Zamanın bu beyliği ve kâhyalığı,
 İkisi birbiri gibi oynarlar,
 İkisi de boş ve birbirinden seçilmezler
 Sen «Elhak» demedikçe, (1)
 Nasıl mutlak vezir olursun?

(1) Yani herşeyi kabul edip «Evet efendim» demedikçe.

L

BEY ZİN'E MEMO'YU GÖRMESİ İÇİN İZİN VERİYOR VE ZİN BAYILIYOR

İşin içyüzünü bilen akıllı ihtiyar,
Şöylece bize nakletti macerayı:

Bey istişareyle ve kararla,
Harem sarayına gittiği zaman,
Zin'i çağırıp yanına oturttu,
Ve perdeyi sırrın üzerinden kaldırdı.

Dedi ki: «Memo'nun kalbini kırdığımız yeter,
Ben ona boşuna eziyet ettim.

Benim ona yaptığım haksızlık ve zulümdür,
O zulmü sen ettin, haksızlığı da o yaptı.

Senin aşkın onun aklını kaçırmıştı,
Sersem, deli ve tutkun olmuştun.

Biz bir akıllıdan tedbiri öğrendik,
Divane kimseler zincirle tedavi olurlar diye.

Bunun içindir ki ben onu hışımla zindana gönderdim,
O hapis hayatını bir sene uzattım.

Bunun sebebi aşkın kemale ermesini sağlamaktı,
Kavuşmanın aşkınızı iptal etmemesini sağlamaktı.

Şimdi ise canü gönülden,

Aşkınızın derecesini öğrendim.

Siz ikiniz kemal derecesindesiniz,
Kavuşmaya lââyık ve makbulsünüz.

Şüphesiz Memo gerçek âşıktır,

Kalbimiz onu tasdik ediyor.

O padişahın emriyle memurdur,
Günah olmayan özürle mazurdur.

Ona sitem edecek kimse,

Elbette cezasını görecektir.

Senin güzelliğindir onu tutkun yapan,
Senin sevgindir onu yaralayan.

Onun kalbine isabet eden oku sen vurdun,

O sersemlik ilâcını da ona sen verdin.

O sürmeyi gözüne sen çektin,
O seni görmeden kalbi ağrımadı.

Senin, ellerine ve ayaklarına bağladığın zülüf,

Bir akrep gibi kalbini soktu.

Senin, boynuna geçirdiğin halka,

Onun gönlünün ve ruhunun önüne kurduğun tuzak oldu.

Sen nasıl iki ahûyu çıkardıysan,

Ve zavallıya iki cadı gibi saldırttıysan,

Yine git sen, kendisiyle konuş,

Zincirlerini çöz, kendin için bırak onu.

Ey açılmamış kırmızı gonca gül!

Kırır kafesi, çıkıversin bülbül.

O susamıştır, sen ise Fırat pınarısın,

O hastadır, sen ise hayat pınarısın.

O susuzdur, sen ruh veren susun,

O ölüdür, sen ebedî ruhsun.»

Kalbi aşk dolu olan o örtülü hatun,

Utanma perdesiyle zaptedilmişti.

Kardeşi o perdeyi kaldırıp atınca,
 Ağzından ve burnundan kan fışkırdı.
 Ciğerinde ikiyüz yara bulunan Zin,
 Ölüm haline girdi, ölmeyi diledi.
 Aşkın kaynamasıyla dalgalanan bir deniz,
 Utanmak perdesiyle korunuyordu,
 Rüzgâr aradan duvarı kaçırınca,
 İki deniz arasındaki utanma berzahı kalmadı.
 O gam deryası kaydadı ve taşıtı,
 Taşarak kaydadı ve perdeyi yırttı
 Perdeyi yırttı, ve gönülden kan dalgası
 Fışkırdı Fırat ve Ceyhun misâli.
 Sanki bin meşe ağacı birden sallandı,
 Sanki şaraptı ve şişenin içinden döküldü.
 Bey garazla Zin'e güldü,
 O şekilde ağlamanın kaynamasını savmak istedi.
 Hemen şefkat kebabının tütsüsünden,
 Gözlerinde şefkat gözyaşları topladı.
 Merhamet dalgaları kaydadı,
 Aniden onunla ağlaması geldi.
 O kadar kardeşi Zin'le beraber ağladı ki...
 Sabaha kadar ikisi o halvette öyle kaldılar.
 Zin kırmızı gül gibi kalbinin kanına boğulmuştu,
 Bey üzerinde ağılıyordu bir bülbül misâli.
 Ev halkı hep yanlarında toplandılar,
 Hepsı Beyin el ve eteklerine kapandılar.
 Dediler ki: «Ey haksinas, âdil Husrev!
 Haksız yere niye onun katili oldun sen?

Zin masumluk bahçesinin gül fidanıydı,
 Zin iffet bahçesinin servi fidanıydı
 Sedef kutunun içindeki pâk inciydi,
 Mercana çevirmek sana yakışmazdı.
 Lâtif, mâsum ve nazik bedenini,
 Suçsuz yere ömürden mahrum etmemeliydin.
 Bu şekilde yerlere sürüp kanlara bulamamalıydın,
 Suçsuz yere canını bedeninden ayırmamalıydın.»
 Bey dedi ki: «Yanlış hayaller kurmayın,
 O baygındır, ben onu öldürmüş değilim.
 Ben Zin'i nasıl bile bile öldürürüm?
 O Harem cennetinde Tuba ağacıdır.» (1)
 Harem halkı Zin'in üzerine koştular,
 Kanal sularını servinin üzerine döktüler. (2)
 Hanü manlarda matem ve yas koptu,
 Feryadlar göklere yükseldi.
 Âniden biri dışarıdan gelip,
 «Memo öldü ve canını verdi» dedi.
 Zin'in kulağına Memo'nun ölüm haberi girince,
 Sanki ölmüştü de yeniden dirildi.
 Kalkıp dört tarafa baktı,
 Gördü ki Bey yağmur gibi gözyaşları döküyor.
 Harem halkı, yakın ve uzak herkes,
 Mateme girmişler tamamiyle.
 Dedi ki Beye: «Ey mutluluğumun sebebi!
 Benim düğünümde üzgün olma sakın.
 Şahım! Sen ruhuma izin verdin,
 O, ölümünü kendisi için fırsat buldu.
 Benim ruhum gidip Memo'nun ruhuna kavuştu,
 Benim ruhum onun ruhunda kayboldu.

(1) Tûba cennet ağacının adıdır.

(2) Üzerine gözyaşları döktüler demek istiyor.

Senin ağzından ikrar çıkmadıkça,
 Ruhum ten hapishanesinde tutuklu kalmıştı,
 O da Memo gibi üzgün ve tutuklu kaldı,
 Nâmusu, şerefi ve senin rızanı korumak için.

O, bugüne kadar gitmemiştı, çünkü
 Senin iznini bekliyordu, onun için kalmıştı.

Ruhum! Sen gönülden rıza verdiğin zaman,
 Şahım! Sen ten memleketinde salâ verdiğin zaman,
 Benim takatsız vücudum ağırlaştı,
 Benim güçsüz ruhum yürüyüp gitti,
 Ruhum derhal vücudumdan çıktı,
 Memo'nun ruhundan da ona bir ışıık kavuştu.

Onlar fani sarayları terkettiler,
 Onlar ebedî cihana gittiler.
 Mekânları kabul etmeyenler,
 Lâmekânlarda seyredecekler.
 Siz bu yolculuğu yanlış okumayın,
 Bizim şahitlerimiz büyük meleklerdir.
 Can tenden çıkıp gidince,
 Canan onu gördü ve can cana kavuştu.

Hulâsa kavuştuktan sonra,
 O güzellik meşalesi ve ışığı,
 Bir an durdular ve dinlendiler,
 Birbirine emin oldukları zaman,
 O damlalar, sıfatların deryasında,
 O zerreler, tehlikelerin denizinde,
 Kâh yok olmak sahiline geldiler,
 Kâh ebedî kalmak sınırına gittiler.
 Hulâsa toprağın merkezinden,
 O zerreler güneşe kavuştular.

Asla birleşmeden ve ayrılmadan,
 Asla birbirinden ayrılmadan ve başkalaşmadan,
 Onlar zata doğru yola çıkınca,
 Zat sayesinde ebedî zerreler oldular.
 Bu haber benim için garip değildir,
 Siz bunu benim hünerim kabul etmeyin.
 Candan Müridi bulunduğum şeyh,
 Ruhtur, candır, ben ise kuru bir etim.
 Gerçi sizin yanınızda adı Memo'dur onun,
 Fakat yüksek himmetli bir padişaktır o.
 O padişahça yükselmenin lâıykı oldu,
 Allaha yaklaşmanın lâıykı oldu.
 Onun kalbidir Mukaddes vâdi, (1)
 Onun ruhu hak nurundan ışıktı aldı.
 Beni alıp Turi Sina'ya götürdü,
 Bana gösterdi orayı ve beni de kendisiyle gördü.
 Beni bu perdeden dışarı çıkardı,
 Bu zerreyi güneşe ulaştırdı.
 Ben bu yolculuğu ruhumla yaptığım zaman,
 Biz bu ruhu vücudumuzdan sattık ve ayırdık.
 Gerçi o ruhuma görünüşte «Kop» dedi,
 Arkasından da derhal «Dön» dedi.

(1) Hz. Musa'nın Tanrıyla konuştuğu vadi.

Geldim ki sizlerden helâllik alayım,
Yargıcın huzuruna helâllik almış olarak çıkayım.

Geldim ki sizinle vedalaşayım,
Sizler de beni yolcu edesiniz diye.
Yine döneyim yanınızdan rakederek,
Has cennetle mutlu olayım.»

LI

ZİN'İN BEYE VASIYETİ

Zin onlara bu kerametleri gösterince,
Bunca mertebeler ve makamlar gösterince,
Oturup vasiyetini Beye
Şu şekilde anlattı ve ikrar etti:
«Ey ruhların ve gönüllerin padişahı!
Kızkardeşin sana feda ve kurban olsun.
Sana kurban olsun günde ikiyüz Zin,
Senden rica ediyorum olmayasın üzgün.
Ben Memo'yu kendime seçtiğim gün,
Bütün gamları da kendime seçtim.
Gam ülkesinde zafere ulaştım ben,
Gamlar bana teslim oldular.
Memo benim olsun, merhamet senin,
Gamlar benim olsun, saltanat senin.
Şahım! Benimle ihtilâfa düşme,
Ben kendi hisseme kanaat getirdim.
Otur sen tahta Husrev gibi,
Altın tacını yüzünün üzerine eğ,
Saz meclisini tertip eyle,
Eğlence ve sevinci biraraya getir.

Pâk gönülleri ve delikanlıları sarhoş et,
İhtiyarları, kocakarıları yeniden dirilt.

Eğlencenin ve mutluluğun vasıtalarını,
Sevinçli olmanın, safa sürmenin usûllerini,
Hazırla şerbetler ve yiyeceklerle,
Azad eyle cariyeleri kölelerle.

Serpmek için para tabaklarını çoğalt,
Bu çağrıya gelsin fakirler.
Ferah verici şeyleri topla,
Güzel kokuları birbirine kat.

Meclis onlarla yaldızlansın,
Kutlama yeniden düzenlensin.
Şeker gülüşlüler başıma toplansınlar,
Hep rakısla ve halayla sallansınlar.
Buhur, ûd ve anber çeşitleri,
Gülsuyu, zübad ve ceylânların keselerindeki misk,
Bu nimet çeşitleri çokça olsunlar,
Bu çeşitler haddinden fazla olsunlar.
Bizim hayvanlığımız zail olmuştur,
Ruhanîliğimiz de kâmil olmuştur.

Gerçi vücudumuz çukura gidecek,
Ama ruhlarımız bir birine kavuşacak.
Meleklerin davetli oldukları düğünde,
Buhur çeşitleri de çokça olacaktır.
Çünkü ben ve Memo melekler gibiyiz,
Güzelliğe ve güzel kokulara meyilliyiz.
Meleklerin davetli oldukları düğünde,
Gelin ve güveyi de cennetlik olacaklardır.

Sıti'yi Tacdin'e verdiğin gün,
Nasıl şehirde törenler yaptırdıysan,
Tenbih et, dükkânlara ve çarşılara,
Gelinler gibi süslensinler yine.

Söyle Botan halkı binsinler,
Askerlere emir ver hazırlansınlar,

Bayramlarda olduğu gibi başları ısınsın,
 O kadar ki birbirleriyle cirit oynasınlar.
 Sen Sîti'yi yolcu ettiğın gün,
 Ne kadar sevinç yaptırdıysan,
 Rica ediyorum dikkat edesin,
 Usûlü öyle yerine getiresin ki,
 Bugün bizim için iki misli,
 Sevinçli ve gülümser olasın.
 Çeyizlerimi ve hazırlıklarımı lûtfet,
 Sazcıları ve sazları hazırla,
 Sîti'nin içinde oturduğu taht gibi,
 Aynen o perinin oturduğu tahtaravan gibi,
 Altın nakışlı ve renkli bir tabut,
 Parçaları altından olan bir sanduka
 Onun kapağı zemin renginden cilâlı olsun,
 Onun halesi parlak ve cilâlı olsun.
 Sakın ikimizi, gelin ve güveyi,
 Gözlerin önünde itibarsız yapmıyasın.
 Mezarlığa gideceğımız zaman,
 Halk ağlayarak demesin ki:
 «Sîti'nin düğünü ne güzel bir gündü!
 Zin ezelden beri ne karabahtlıydı!»
 Benim cenazemle birlikte Sîti gelsin,
 Tacdin de Memo'nun cenazesıyla gelsin.
 Nasıl Memo Tacdin'e sağdıç olduysa,
 Tacdin'i de Memo'ya sağdıç yap.
 Sağdıç olsun o benim Memo'na
 Sevinç olsun o gamlarımla.

Ey karşılık beklemeden iyilik yapan!
 Ey maksadları ve muratları veren!
 Bir sene tamam geçinceye kadar,
 Ne kadar yiyecek dağıtırsan,
 Ne kadar elbise dağıtırsan,
 Ne kadar huzura ileri gelenleri ve halkı çağırırsan,
 Ne kadar kumaş biçersen,
 Ne kadar maaş dağıtırsan,
 Her gün gaza niyetiyle,
 Ne kadar çok iyilik yaparsan,
 Ne kadar tahta oturursan,
 Her gün ne kadar asker çağırırsan,
 Ne kadar hazine doldurursan,
 Ne kadar üzgün sevindirirsen,
 Ne kadar yoksul zenginleştirirsen,
 Ne kadar esir azad edersen
 Ne kadar hükûmet işlerinde konuşursan,
 Ne kadar tutuklu serbest bırakırsan,
 Kendin için her ne harcarsan,
 Hazinele her ne koyarsan,
 Düşmanları def'eden hışım,
 Zalimleri ortadan kaldıran ceza,
 Allah için icra edeceğin adalet,
 Mazlumlara zalimlerden kurtarman,
 Savaşta söyleyeceğin saz,
 Muhafiflerden dökeceğin kan,
 Av köpeğinin yiyeceğine varıncaya dek,
 Yük eşeğinin ulûfesine varıncaya dek,
 Şahım! Sana vasiyetim olsun,
 Hepsini benim niyetime sarf et.
 Hakikatı ve mecazı düşünme,
 Hepsini çeyiz defterine yaz.
 Öyle yap ki güveyinin önünde iftihar edeyim,
 O vakit, o anda utanç duymayayım.

Gerçi ben çok uzattım,
Bu çok oldu, senin de başını ağrıttım.
Sana kurban olayım amacımız uzaktır,
Senden uzak olsun mezarımız derindir.
Bu kadar dikkatle söylüyorum ki,
Kalbine merhamet ve yumuşaklık gelsin.
Benim ve Memo'nun hakkında ayıplamıyasın:
Yararlı Memo öldüğü zaman,
Ben onun cenazesiyle geleceğim,
Mezarlığa kadar onunla olacağım.
Ben öldüğüm zaman izin veresin,
Beni de onun yanına gömsünler.
Beni ondan yana derbeder etmiyesin,
Beni onunla perdesiz olarak gömdüresin.»
Zin vasiyetinin sonunu getirince,
Hemen derdinden kurtulunca,
Bey dedi ki: «Git sen Memo'yu gör,
Eğer ölmüşse onu yeniden dirilt.
İnan sen, doğru ve inanarak,
Sana ve Memo'ya pişman olmuşumdur.
Eğer ölseniz, ya da kalksanız siz,
Sen ve Memo bir birinizden ayrılmıyacaksınız.»

LII

ZİN MEMO'NUN YANINA GİDİYOR

Zin bu sözleri işitince,
Bu sevgiyi, vefayı ve merhameti görünce,
Kalktı, baştan ayağa kadar süslenerek
Bir güzellik deryasına döndü, mücevherlere
boğularak,
Dadı, Siti ve yüz nedime,
Güneş, ay ve gezegen yıldızlar gibi,
Hep beraber burçlardan çıktılar sanki,
İnci taneleri sedeflerden çıktı sanki.
Yüz nedime, Siti ve, dadı,
Aldılar onu merasim ve ahenkle,
Zin biliyordu ki murada kavuşulmaz,
Ermiş şeyhin has halvetine girmeksizin.
O Zühre bir zerre gibi rakederek,
Has halvetin sır mahremi oldu.
Onlar halvet yerine ulaşınca,
Hapishanenin kapısını açınca,

Hepsi meşaleler ve fenerlerle gitmişlerdi,
Dadı ve Sıti biraz önde gittiler.

Baktılar ki sedef misâli kıyıda,
Hunhar aşkın deryasında boğulmuş olan Memo,
Pahabiçilmez bir inci tanesi gibi olan canını,
Elinden çıkarmış bedava olarak.

Göğsünün feneri öylece ışıksız kalmış,
Bedeninin gül bahçesi öylece susuz kalmış.
Onlar tutuklulara sordular,
O fukura, perişanının halini.

Memo'yla birlikte tutuklu olanlar,
Dediler ki: «Gördük biz duvarın sathından,
Memo'nun üzerine acayip bir şimşek vurdu,
Memo'nun başından da bir ışık çıktı.

Biri güneş gibi, öbürü ay gibiydi,
Biri altın gibi, öbürü gümüş gibiydi.
O güneş ve ay birbirine kavuşunca,
Derhal birbirinde kayboldular.

Birbirinden ışık aldıkları zaman,
Birbirine ışıklarını aksettirdikleri zaman,
O kadar aydın ve ışıklı oldular ki,
Zindanı bize gül bahçesi alanına çevirdiler.

Memo da böylece kendinden geçti,
Kalbinin kanı dışarıya aktı.»

Ey gönlünün güzü açılmamış kimse!
Ruhun tecellisini inkâr etmeyesin.

Sakın bunun hulûl olduğunu düşünme, (1)
 Yahut tenasuh, ya da giriş ve çıkış olduğunu düşünme
 (2)

Bunun masal olduğunu sanmayasın,
 Yahut zayıf ya da boş rivayet olduğunu sanmayasın
 Senin gördüğün rüya işte bu mertebedir,
 Bir çeşit görmektir, fakat eksiktir.
 Değerli Memo'nun sohbet arkadaşlığı,
 Arkadaşlarını da haberdar eyledi.
 O mürşit onlara iyice baktı,
 Onun kalbi onların kalbini etkiledi.
 Tutuklu Memo'nun halvet arkadaşlığı,
 Yar ve ağyarm üzerine gerilen bir perde oldu.

Dadı ve Sıti Memo'nun üzerine gittiler,
 Hayli kendisiyle konuşup seslendiler.
 Dediler ki: «Memo! Kalk Zin geldi,
 O senin ruhundur, yalandan değil, gerçekten geldi.»
 Yari görmenin duru suyuna dudakları susamış Memo,
 Yarin adıyla kendine gelmedi.
 O kadar kalp damarını çektiler ki
 O kadar gülsuyu yüzüne serptiler ki...
 Yine de vücudunda bir can sezmediler,
 Yalnız başından bir duman çıkıyordu.
 Aniden ölen o cıranın,
 Başından kayuama dumanı tavana gidiyordu.

(1) Hulul : Bir vücudun diğer bir vücuda girmesi, onunla tamamen birleşmesi ve Allahın da varlıkların içine girmesi. Bu görüşü İslâmiyet kabul etmemiştir.

(2) Tenasuh: Bir canlının ölümünden sonra, ruhunun başka bir canlıya girip tekrar dünyaya gelmesi. Bunu da İslâmiyet kabul etmemiştir.

Sonunda Zin geldi ve önünde durdu,
 O dolunay önündeki haleyi kaldırıncı, (1)
 Cemalının önünden perdeyi kaldırıncı,
 Hilâlla birlikte güneş göründü. (2)
 Zin Memo'ya şöyle seslendi açıkça:
 «Kalk, içine üflediğim ceset!»
 O güzelin ağzından çıkan sözün ışıǵı,
 O mumun başındaki dumana isabet etti.
 O duman ışıktan ışılandı,
 O ışıık göǵüs kandilini doldurunca,
 İbadet için halvete girmiş Memo,
 Kalktı tavaf niyetiyle.
 Önce sadakatla o anda
 Zemzem suyuyla abdest tazeledi.
 Durdu namaz yeride ve Makamda (3)
 Alnını Hacer-Esvede sürdü. (4)
 Kâbenin etrafında bir-iki tur tavaf eyledi,
 Pervanenin kanatları mum yaǵına değdi,
 Kanatları yandıǵı zaman,
 Birbirine birkaç söz söylediler.
 Pervane dedi ki: «Sen iyi bir rehbersin»
 Mum dedi ki: «Sen iyi sevgilisın»
 Pervane dedi ki: «Sen yol göstericisin»
 Mum şöyle dedi: «Sen hayat bahşedersin»

-
- (1) Haleden maksat yüzünün üzerindeki peçedir galiba.
 (2) Hilâlden maksat kaşları, güneşten maksat da yüzüdür.
 (3) Namaz yerinden maksat Zin'in önüdür. Makam: Hz. İbrahim'in Kâbe karşısındaki yeridir, ondan maksat da Zin'in önüdür.
 (4) Hacer-Esved: Kâbenin duvarındaki kutsal taş. Maksat Zin'in yüzündeki bendir.

Pervane dedi ki: «Sen gönül aydınlatıcısın»

Mum şöyle dedi: «Sen göğsü yakarsın»

Pervane dedi ki: «Sen çare bulursun»

Mum şöyle dedi: «Sen gönüle teselli verirsin»

Pervane dedi ki: «Sen padişahsın»

Mum şöyle dedi: «Sen kiblegâhsın»

Pervane dedi ki: «Sen Allahın hurisisin»

Mum şöyle dedi: «Sen Allahın nurusun»

Artık mükellef olmayan o susuz dudaklılar,

Artık tasarrufları kalmayan o bağı yanıklar,

Birbiriyle bu şekilde konuşurlardı,

Birbirine sonsuz sevgilerini arzederlerdi.

LIII

MEMO ÖLÜYOR

Dadı, Sıti ve nedimeler,
Tutuklular, mahpuslar, zindandakiler,
Konuşmalarından duygulandılar,
Kokularından mest oldular.
Onlar Memo'ya dediler ki: «Ey ciğerhun!
Bizler geldik ki deli olmayasın sen.
Zin delirmene sebep oldu,
Bey perişan olmana sebep oldu.
Şimdi Bey senin hakkında merhamet sahibi oldu,
Zin de geldi, seninle konuştu.
Susuzsan eğer, işte hayat suyu,
Hastaysan eğer, üzerine geldi Lokman.
Mecnun'san eğer, yanına bizzat Leylâ geldi,
Vamık'san eğer, işte sana Azra!
Bülbülsen eğer sana gül hazırdır,
Nilüfersen eğer, güneş sana bakıyor.
Pervaneysen eğer, işte mum parladı,
Ölüysen eğer, üzerine İsa geldi.
Bu şekilde divane olma,
Bigâne olma, sen akıllısın.

Canının ve gönlünün elinde bulunduğu huri,

Her zaman sana murat olan Zin,

Nasıl istediysen öyle geldi yanına,

Dünya fanidir, ya gelir veya gelmez.

Ömrünü ucuz satma, zayi etme,

Beyhude yere canını satma.

Ecel kadehini içinceye kadar,

Canını satan kimseyi bulamazsın.

Yine akılla kendini tanı,

Delilik zincirini at.

Biz kayıt ve zincirlerini gözdük ki,

Kalkıp bizimle Beyin huzuruna gelesin.

İyilik sahibidir, cömerttir,

Onun gölgesi devlet kuşunun kanat gölgesidir.

Toplamıştır senin için dost ve ahabları,

Hazırlamıştır elbiseleri ve yerleri.

Senin düğününü yapmaya kararlıdır,

Sana yönelmiş bahtın ve devletin.

Huzuruna çıktığın zaman derhal,

Seni muradına kavuşturacaktır.

Senin ondan gönlünün isteği neyse,

O şekilde seni mutlu edecektir.»

Memo bu öğütleri işitince,

O hüner sahibi şöyle dedi:

«Ben hiçbir beyin huzuruna gitmem,

Ben esirlerin kölesi olmam..

Bu mecazî beylik ve vezirlik,

Bu sihir ve hayal oyunları,

Hepsi boş ve fanidir,
 Sonuçsuz ve ölüme mahkûmdur.
 Ölümü olan bey, bey değildir,
 Azledilebilen bey esirdir.
 Biz beyler beyinin huzuruna çıktık,
 O fakirlerin de, hükümdarların da hükümdarıdır.
 O beylerin ve padişahların şehinşahıdır,
 Günah ve töhmetleri de bağışlayan odur.
 O padişah ki güzelliğin aynasını yaratmıştır,
 Okunu zülûfle ve benle göstermiştir.
 Beden fenerini yaldızlamıştır,
 Ve onda bize görünmüştür.
 O hikmet ve kudret sahibi bir beydir,
 Azledilmez, değişmez ve zevâlsizdir.
 Bizi görünmeyen âlemde evlendirdi,
 Şüphe götürmeyen emriyle bizi ebedileştirdi.
 Biz azizlik ve naz bahçesinin turfandalarıyız,
 Yüzlerce şükür ki bekâr ve bâkireyiz, alnımız açıktır.
 Haşâ ki bu fani sarayda,
 Ebedi Adin cennetine girmeden önce,
 Hayvanlar gibi zina edelim biz,
 Beyhude yere bu fani meskende.
 Ve eteği kırılmış olarak, başı eğik ve merdût olarak,
 Ve utanarak Allahın huzuruna gidelim.
 Allah bizim için hurileri ve cennet çocuklarını,
 Cennet bahçesinde süslemiştir.
 Onlar göç etmemizi bekliyorlar,
 Bizim düğünümüzle övünüyorlar.
 Fakat âşıkların cenneti ayrıdır,
 Allahı görmenin yeridir.
 O, cennet bahçesinden daha yüksektir,
 Giremez oraya hiçbir huri ve cennet çocuğu.

Biz onu diliyoruz Allahtan,
Çünkü ondan başka hiçbir maksadımız yoktur.»
Memo son dileğini dileyince,
Derhal önünde kapı açıldı.
Önünde kafes açılan kuş,
Öyle uçuverdi ki, sanki hiç yokmuş.
Ellerini toprak zincirinden çekti,
Gönlünün kanatlarını çırpı.
Şahin gibi yer merkezinin zincirinden,
Uçarak gidip Allaha kavuştu.

LIV

MEMO'NUN YASI VE BEKİR'İN ÖLDÜRÜLÜŞÜ

Haberdar olan mâtemzade,

Bize şöylece ağıtı verdi:

Dedi ki: Can, ten hapishanesinden ayrılınca,

Şehirde feryad ve figan koptu.

Oldu velvele, figan ve ağlama,

Sanki deprem olmuştu, ölüm haberinin geldiği yere
koştular.

Botan halkı büyüklerden küçüklere kadar,

Kadınlar, kızlar, çocuklar ve gelinler,

İleri gelenler, ekâbir ve büyükler,

Beyzadeler, delikanlılar ve samimiler,

Şehirde hoşgönüllü bir tek fert kalmadı,

Hepsi sarhoş ve sersem oldular.

Hep birlikte Memo'nun üzerine koşuyorlardı,

Onlar dert üstüne dert kattılar.

Tacdin ve Bekir tesadüfen,

Bir yerde karşılaştılar.

Tacdin dedi ki: «Ey âlemin fesadının sebebi!
 Ey insan şeklindeki şeytan sıfatlı!
 Ey fitne ve fesatların kaynağı,
 Ey maksatların ve muratların engeli!
 Ey Memo ve Zin'in perdesini yırtan!
 Ey yaranın üzerine dağlama çeken!
 Çok nedametli, habis iblis!
 Yetmez mi artık? Kiyameti kopardın başıma sen.
 Memo hakkında sakat konuştun,
 Ta ki Memo'yu elimden çıkarıncaya kadar.
 Bunca münafıksın ve düşmansın,
 Hâlâ da gözlerime görünüyorsun.
 Memo ölecek, sen de sağ kalacaksın ha,
 Yine yer yüzünde dolaşacaksm ha?»
 Derhal Bekir'i yere serdi o,
 Belâlı vücudunu canından ayırdı.
 Sonra kardeşinin üzerine yetiştigi an,
 O çırada bir ışık görmedi.
 Tacdin başından tacı ve tomarı,
 Zavallı Memo'nun cesedinin üzerine fırlattı.
 Kardeşinin hasretinden delirdi âdeta,
 Her kimi görürse o ejderha,
 Derhal onu yok etmek isterdi,
 Bekir gibi yere sermek isterdi.
 Hiç kimse onun karşısına çıkamazdı,
 Şüphesiz ona kaatil olurdu o.
 Çaresiz Beye haber götürdüler,
 Bey gelip ayağına zincir bağladı.
 Onlar cenazeyi kaldırdıkları zaman,
 O güzeli şehit olduğu yerden kaldırdıkları zaman,

Onlara alâmet göründü,
 Halkın başına kıyamet koptu,
 Tedbirle bağlamış oldukları dev,
 Üzerindeki bağı ve zinciri kopardı,
 Zinciri ve kemendi kırdı o,
 Kale kapısını ve perdeyi kaldırdı o,
 Ejderha mağaradan dışarı çıkınca,
 Derhal koşarak naaşa atıldı,
 Tabutu başının üstüne koydu,
 Fıganları göklere yükselirdi.
 Şehirde ne kadar insan varsa,
 Hepsî matem elbisesi içindeydi.
 Şehirde ne kadar meşhur varsa,
 Hatunlar, perdeliler ve örtülüler,
 Saç örgülerini çözmüşler, başlarında fes, (1)
 Baştan ayaklara kadar hepsi karalar giymiş,
 Peçesiz, tülbentsiz ve başörtüsüz,
 Gönül isteğiyle Memo için karalar giymişlerdi.
 Ağıt söyliyener, ihtiyar kadın ve dadı,
 Gece kuşu gibi inleyip söylerlerdi.
 Onlar ahenkle ağıt söylerken,
 Zin kalktı o taptaze boyuyla,
 Zühre yıldızı gibi, ağıt seslerine uyarak
 Cenazenin yanına gitti âdeta oynayarak.
 Evcil hayvanlar, vahşi hayvanlar, insanlar ve
 karıncalar,
 Ağaçlar, meyveler, cansızlar ve kuşlar,
 Hepsî Memo için inliyorlardı,
 Her biri bir makamla sızlıyorlardı.
 O kara giymişlerin siyah topluluğu,
 Aynen coşup taşan bir bulut gibiydi.

(1) Fes Kürt kadınlarının başlarına giydikleridir.

Gülrengi yanaklardan o kadar,
Birlikte kanlı gözyaşları dökülürdü ki,
Sanki ilk bahar mevsiminde,
Gül bahçelerine yağmur yağardı.
Bu matemi ve bu karalar giyinmeyi,
Bu çarşaf, peştemal ve peçeyi
Botan halkı o zaman âdet edindiler,
Oldu eski bir gelenek, kıyamete kadar.

LV

ZİN BEKİR'İN LEHİNDE KONUŞUYOR

Onlar mezarlığa gittikleri zaman,
İki direk üzerinde getirilen bir ölü gördüler,

Murdar gibi attılar onu yere,
Ağıtsız, sahipsiz ve gam ortaksız.

Sordular: Acaba bu hangi zavallıdır?

Dediler ki: Cezalı Bekir'dir.

Tacdin onu dünya yüzünden yok etti,
Âlemi onun yok olmasıyla sevindirdi.

Ravî bana şöyle rivayet etti:

Zin bu hikâyeyi işitince,

Şöyle dedi Beye ve Tacdin'e:

«Ey izz ve temkinli şah ve vezir!

Rica ediyorum inadetmiyesiniz,

Bu fesat kaynağı hakkında.

Çünkü insanlar ve cinlerin Allahı,

Yerlerin ve göklerin yaratıcısı,

Sevgiyi sevgililere verdiği gün,

O zaman buğzu da rakîblere verdi.

Bizleri yokluktan varettiği zaman,
Bizler birbirlerimizin lâzım ve melzûmlarıyız.

Biz kırmızı gülüz, o bizim için dikendir,
Biz hazineyiz, o bizim için yilandır.

Güller dikenlerin gagasıyla korunur,
Hazineler de yılanlarla beslenir.

Baştan gerçi bize cefa gösterdi o,
Sonunda da bize vefa gösterdi o.

Gerçi görünüşte muhalefet etti,
Aslında bize muvafakat etti.

Eğer o olmasaydı aramızda engel,
Aşkımız da bozulur ve zail olurdu.

Gerçi o kendisi için kötülük yaptı,
Ama bizim hakkımızda çok isabetli davrandı.

O, gerçeğe kavuşmamıza vesile oldu,
Tarikatımıza dahil oldu.

O da bizim yolumuzda şehittir,
İnanın ki o mutludur.

Sakin Memo'nun bulunduğu şehitlikten,
Sakin bizim bulunduğumuz mezarlıktan,
Bekir'i mahrum etmeyin, buna dikkat edin,
Biz o köpekle korunmuşuzdur.

Biz yüksek yere varacağımız zaman,
O da eşikte köpeğimiz olacaktır.»

İnsaf sahipleri için insaf,
Ayna bu kadar berrak olur ancak.
Hiç mümkün müdür ki su ve billûr,
Bu kadar kin kabul etmez olsun?
Hâşâ ki aşkla pişmişlerden başka,
Hâşâ ki sevgiyle yanmışlardan başka,

Bu kadar cefa gösteren bir kimseye,
Bir kimse bu kadar vefa gösterebilir.
Bu topluluğun huyu merhamettir,
Bunun içindir ki cennet nimetina lâyıktırlar.

LVI

ZİN DE ÖLÜYOR

Hulâsa cellâd aşkın şehidi,
Zulmün maktûlü, adaletsizliğin kurbanı,
Günahsızlık suçunun kurbanı olan Memo'yu,
Padişahın beratı gibi,
Pâk nurla süslediler,
Topraktaki mezara gömdüler.
O inci. tanesini hazineye koydular,
O yılanı da ayak ucuna gömdüler.
Başucuna bir nişan koydular,
Yani budur kıyametin serveri diye,
Aşk fedaileri topluluğunun öncüsü,
Bütün alını açıkların önderi diye.

Sonra Zin geldi o çam fidanı boyuyla,
Bir selvi oldu, mezarın üzerine gölge bırakarak.

Perdesiz olarak ney gibi inliyordu,
 Gözyaşları devamlı dökülüyordu.
 Sanırdın ki aynen nisan ayında,
 Yine buluttan derya döküldü.
 Yağmur mezara yağdıkça,
 Her damlası on inci olurdu.
 Her an gönül derdinden «Ah» ettikçe,
 O matemzedeler de, —Allaha sığınırız—
 Onunla sesle, ahenkle söylerlerdi,
 Sesleri her dokuz feleğin üstüne çıkardı.
 Askerler, yiğitler ve beyler,
 Dervişler, reaya ve fakirler,
 Dilberler, güzeller, nazeninler,
 Huriler, periler ve gamları götüren güzeller,
 Onunla feryad ederdi herkes,
 Feryadları mavi çarka yükselirdi.
 Zin'in takatı ve gücü kalmayınca,
 İniltileri kesildi ve güçten düştü,
 Oturdu zavallı Memo'nun başucuna,
 Memo'ya şöyle seslenerek konuştu:
 «Ey vücudumun ve canımın mülkünün sahibi!
 Ben bahçeyim, sen de bahçivansın.
 Senin yetiştirdiğin bahçe sahipsizdir,
 Senin yüzün olmaksızın onlar neye yarar?
 Bu benler, şakaklar ve gül bahçesi gibi yanaklar,
 Bu güzellik, bu cemal ve yüz bahçesi,
 Siyah bademler ve elâ gözler, (1)
 Narlar, ayvalar, elmalar ve yüksek fidan,
 Hepsinin rengi güzel, hepsi lezzetli ve tatlı,
 Şüphesiz bunlar senden başkasına haramdır.

(1) Siyah bademlerden maksat kaşlardır galiba.

Bedenimin ağacını silkeyim ben,
Bütün bu meyveleri dökeyim ben.

Bu parlak sünbül ve lâleler,
Halka halka olan menekşe ve reyhanlar,
Yani şakaklar, zülüfler ve benler,
En iyisi hepsini talan edeyim.

Güller gibi elbisemi yırtayım,
Toprağı ve külleri başıma serpeyim,
Zülüflerimin hepsini tel tel çekeyim,
Hakkımdır ki yer yer ağrıyayım.

Bu bahçe, bahar, yapraklar ve meyveler,
Nurlar, goncalar ve bütün çiçekler,
Senin bakışının adağıydı hep,
Senin gözlerinin vakfıydı ne mutlu!

Hepsini tamamen talan edeyim ben,
Ki hiçbir kimse onlardan birşey yemesin.
Fakat kendi kendime düşünüyorum ki,
Belki sen beni değişik görürsün.

Belki bu yakınma sence makbul olmayacak,
Korkarım ki beni sorumlu tutacaksın.
Vücut ve canımın varlığının terkibi,
Senin mülklerindir, sahipsiz değillerdir.

Güzelliğimden bir kıl dahi eksik olsa,
Belki bana bir öfke gösterirsin.

Bana sitem edersen eğer,
Biliyorum ki cevap veremiyeceğim.
Senin gibi baygın olacağım zaman yakındır,
Seninle kucaklaşacağım zamandır işte,

En iyisi pılı-pırtıyı toplıyayım,
İhtilâttan pâk olayım, temizleneyim.

En iyisi odur ki bu güzelliğimle,
 Eziyet etmeden hiç zülûf ve benlere,
 Hak emanetini teslim edeyim,
 Bu süsümle ve güzelliğimle sana kavuşayım.»
 Zin bu şekilde gerçekleri dile getirdikten sonra,
 Dünyayla ilgilerini kopardı.
 Memo'nun mezarını kucakladı,
 Çaresiz bedeni canından ayrıldı.
 Elini tamamen candan çekti,
 Sanki bir mumdu da söndürüldü.
 Ruhunu Allahın huzuruna gönderdi,
 Vücudunu o mezara dayadı.
 Gönülleri yaralı olan o matemzedeler,
 Yeniden feryad etmeye başladılar.
 Hazır olanların canından yükselen figanlar,
 Görenlerin yükselen feryadları,
 Üç gün üç gece toprak yaygısından,
 Devamlı olarak yüce arşa yükselirdi.
 Ta ki Zin'i gelenek ve merasimle,
 Bildikleri gibi gömmeye hazırladılar.
 Melek bakışlı Mem'onun bulunduğu mezarın,
 Yani o mücevherin içinde bulunduğu sedefin,
 O kadar feryadla üzerinde ağladılar ki,
 Gözyaşı yağmuru üzerine yağıyordu.
 Üzerine o kadar inci gibi gözyaşı yağdırdılar,
 Yeniden o mezarın kapağını açtılar tekrar.

O iki mücevheri bir kutuda,
 O güneşi ve ayı bir burçta,
 Vasıtasız olarak birbirinin yanına koydular,
 Fasılasız olarak onları birbirine dayadılar.
 Hulâsa Memo'nun sandukasını yeniden açtılar,
 Bey dedi ki: «Memo! Al sana yar!»
 Memo'nun cesedinden üç defa ses geldi,
 O ses «Merhaba» diye yükseldi.
 Gerçeğin bu sırrını herkes işitince,
 Hepsi aşka inandılar.

Yüzlerce takdir ve âferin onlara,
 Dünyanın meyli hiç yoktu onlarda.
 Toprakla ve çer-çöple bulaşmadılar,
 Buydu nezih aşkın eseri.
 Nezih ve gerçek âşık olarak gitti onlar,
 Bâkir ve alnı açık olarak gitti onlar.
 Susuz dudaklı ve birbirinden meyve yemiyerek gittiler,
 Hasretzede olarak Allahın huzuruna gittiler.
 Aşkla güzelce yaşadılar vallahi,
 Birlikte güzelce öldüler, ne mutlu.
 Zin gibi genç olarak,
 Hayatını aşkla değiştiren kimse,
 Ya da Memo gibi başını aşka feda eden,
 Hayatı ve sevinci onun yoluna feda eden kimse,
 Elbette muradını alacaktır,
 Her ne isterse ona kavuşacaktır.

Allahım! Gerçek aşkın âşıkâ verdiği yorgunluk için,
 Allahım! Aşkın gerçeğinin kemali için,
 Allahım! Güzelliğın şirinliğı için,
 Allahım! Kudret ve büyüklüğün sevgisi için,
 Allahım! Ruhu kapan yarin hicranının derdi için,
 Allahım! Gönül dileğine kavuşmanın zevki için,
 Allahım! Sevgililerin tatlılığı için,
 Allahım! Rakîplerin düşmanlığı için,
 Allahım! Nazeninlerin nazı için,
 Allahım! Gam yiyenlerin yakarışları için,
 Allahım! Bûlbûlün gözyaşları için,
 Allahım! Kırmızı gül içindeki nem için,
 Allahım! Mecnun'un kanlı gözyaşları için,
 Allahım! Leylâ'nın gül renkli yüzü için,
 Allahım! Memo ve o aşkı için,
 Allahım! Zin'deki hasret için;
 Canını aldığıın zaman,
 Hânî'yi aşktan nasipsiz kılma.
 Yani Muhammed'in dostluğundan,
 Allahım! Mahrum bırakma Ahmed'i.
 O nasıl peygamberlik hakkında bilgi sahibiyse,
 Dostluktan maksadı da onun, haldir:
 Onun her zaman söyleyip durduğu, dostluktur,
 Fakat arayıp durduğu da, belâdır.
 Onun sözleri baştan başa güzâftır,
 Onun fiilleri baştan başa aykırıdır.

Onun sözleri görünüşte sizce selâstir,
Aslında ise size karşı yaptıkları habistir.
Onu da, canını veren Memo gibi,
İyilere bağışla, Bekir gibi.

LVII

HER OT KENDİ KÖKÜ ÜZERİNDE YEŞERİR

Onların dari dünyadan ahret sarayına
Yürüyüp gitmelerinin sebebi şudur ki,
Onlar yaratılış huylarını terk etmediler,
Her biri kendi yaratılışına göre yaratıldı.
Sonra Memo ve Zin'in mezarı üstünde,
Aşk ziraatından yeşerdi,
Ve yetişti iki tane serkeş fidan,
Havaya kalktı ikisi de sarhoş.
Biri yüksek selvi, diğeri çam,
Yeşil uçlu, lâtif ve gölgeliydi.
Kolları birbirinin boynuna dolandı,
Boylarını birbiriyle birlikte yükselttiler.
O hayırdan uzak olanın mezarından da (1)
Ardıç kıyafetinde bir ağaç yeşerdi.
O ağaç rahat durmaktan uzaktı,
Sahibi gibi o da dikenliydi.

(1) Bekir'i kastediyor.

Kalktı kendini iki ağaca yetiştirdi,
İki yarin kavuşmalarına engel oldu.

Rahat durup geçinmek bilmiyordu o,
Hasımlığını aşıkâr kıldı o.

Yine kendini o sevgililere yetiştirdi,
Rakîbler gibi onlara sarıldı.

Hulâsa: O ağacın köklerine ve dallarına,
Yaramazlar gibi dolandı o.

Soyca kötü huylu olan yaratıklar,
O soy kendilerinden temizlenir mi hiç?

Kırk yıl Ebucehil Karpuzunu eksen,
Ona yüz kerre bal suyu da versen,

Güneş ışıyla da onu beslesen,
Her zaman ona gülsuyu da serpsen,

Her gün damarlarını yarsan,
O boğumlarına şeker de doldursan,

Bir o kadar daha böyle hizmet etsen;
O sana karpuz olur mu hiç?

O meyve vereceği zaman, sanmıyasın ki,
Acıdan başka bir meyve verecek.

LVIII

HİKÂYENİN SONU

Günlerin devranından haberdar olan adam,
Bana şöyle anlattı hikâyenin sonunu:

Dedi ki: Âşık ve sevgi sahibi bir yaşlı vardı,
Sözleri fecir gibi doğruydı.

Kendisi düşünceye daldığı zaman
Ruhu vücuduna galip gelirdi.

Sırlar ona aşıkâr olurdu,
Allahın arşında avlanırdı.

Toprak âleminden kaybolduğu zaman,
Gönül âlemine galip geldiği zaman,

Onun gönlü Levhi Mahfuzun sırrından
Her an haberdar olup haz alırdı.

Ondan kerametler görüldüğü zaman,
Ermiş kimseler de haberdar olurlardı.

O ihtiyar rüyada mı, ilhamla mı,
Gerçeği şöylece açıkladı:

Dedi ki: «Cennet bahçesine gittim,
Orada ikibin huri ve cennet çocuğu gördüm.

Hepsi bir köşkte çalışıyorlardı,
 O köşk tamamen değerli incilerden yapılmıştı.
 Bekir'e benzeyen taçlı ve silâhlı bir adam,
 Kapının önünde karar kılıp durmuştu.
 Bir hazeran değnek vardı elinde,
 Fakat kim olduğunu bilmiyordum ben.
 Dedim ki ona: «Ey mertebeler sahibi!
 Acaba sen sahip misin, yoksa kapıcı mı?»
 Dedi ki: «Şeyh! Sen kim olduğumu bilmiyor musun?
 Ben kapıcı olan o Bekir'im.
 Ben Memo ve Zin'in ortağım,
 Onun içindir ki burada eşikte oturuyorum.
 Bu köşk ki gördüğün gibi sekiz katlıdır,
 Bir katı benimdir, yedi katı da onların.
 Ben burada emniyet için elimde değnek duruyorum,
 Fakat bu mülke hisse sahibiyim.
 Gerçi nöbetçi biçimindeyim,
 Ama bu mekânda onların ortağım.»
 Ben ona dedim ki: «Ey sonu iyi olan!
 Bana durumu açıklayarak anlat.
 Gerçi Allahın lûtfu geniştir,
 Fakat Allah bu makamı ne için sana verdi?»
 Dedi ki: «Şeyh! Sen henüz ârif olmamışsın,
 Fakat dünyada bunu öğrenmişsin.
 Ben gerçi sözle onların rakıbiydim,
 Fakat gözle onların dostuydum.
 Ben onları dünyadan geri çektim,
 Dertler ve acılarla mübtelâ kıldım.
 Gönül rahathgını dünyada onlardan aldım,
 Dağlamalar ve dertlerle onlara boyun eğdirdim.
 Ben onlara o kadar siyaset verdim ki,
 Baştacı oldular sonunda.

Şunun için onların zararına konuştum,
 Tâ ki başımı da o yolda feda ettim:
 Bu iki cihan birbirinin kumasıdır,
 Bu iki kuma birbirine çok karşıdırlar.
 Sen birini boşamadıkça,
 Öbüründe hiçbir tat bulamazsın.
 Ben onlara okumayı bıraktırdım
 Onları yerlerden göklere yükselttim.
 Ben onlara bütün bir cennet verdim,
 Onlar da bana bağdan bir çubuk verdiler.»
 Şeyh onun sözünü dinliye kaldı,
 Dedi ki: «Ey sonu hayırlı olan günahkâr,
 Tacdin ki seni cinayetsiz olarak öldürdü,
 Allah onun hakkında ne yaptı?»
 Dedi ki: «Allah onu affetti,
 Cennete gitti o da, cehenneme gitmedi.
 Yaratıcı onun kötülüğünü ve günahlarını,
 Bağışladı ve ona cenneti yazdı.
 Alem benim kötülüğümün elinden
 Usanmıştı, müfsitliğim herkesi usandırmıştı.
 O beni âlemin düzeni için öldürdü,
 Âlemdeki kamunun rahatı için öldürdü.
 Gerçi görünüşte kötülük yaptı o,
 Aslında o kötülük rahatlık oldu.
 Bazı işler vardır ki görünüşte kötüdür,
 Bazı fiiller vardır ki görünüşte doğrudur.
 Biri cefa kılığına girmiş adalettir,
 Biri de vefa kisvesine girmiş hışımdır.
 Fakat hikmetlerin işaretlerine perde çeken yaratıcı,
 Bu taksim hazinesini sırsız bırakmadı.

Sıradan insanlara bunu dağıtmadı,
 Mahsus onu dostlara ve tanıdıklara verdi.
 O sırrı bize bildirmede o,
 Kimi mahremdir, kimi de mahrum.
 Yüzlerce şükür ki Tacdin ve kötü olan ben
 Sadece Memo ve Zin'le ilgili olduğumuzdan,
 Çok günah işlemekle mahrum kalmadık,
 İlâhî rahmete mazhar olduk.»

.*

Ey dost! candan iyi adamların dostu ol,
 Ya da iyice iyi adamların düşmanı ol.
 Onlar iyidirler ve iyiliği bilirler,
 Onlar iyilikten başka birşey bilmezler.
 Sen onlara ne kadar cefa göstersen,
 Onlar candan vefa gösterecekler.
 Sakın kötü adamların dostu olma,
 Köpeklerin ne dostu ol, ne de düşmanı.
 Onların dostu olsan, seni kirletirler,
 Düşmanları olsan seni yaralarlar.
 Bu himmet âşıklara mahsustur,
 Bu mertebe doğruların yoludur.
 Bekir gibi suçlu olan insanlar,
 Fiillerinin hepsi haksızlık olanlar,
 Ya da ceberrut Tacdin gibi,
 Öldürücü, savaşçı, taş yürekli olanlar,
 Âşıkların iyiliğinden affedilirler,
 Onların himmetiyle günahları örtülür.
 Onların takviyesi destek olur,
 Onlara uymak uygun ve yerinde olur.

Bu işaret ince bir gerçektir,
İz'an et zarif bir nüktedir.

Hoca! Meseleyi iz'anla incele,
Mühendis! Alanı iyice tahmin et.

Düşmanlar aşktan pay aldıktan sonra,
Dostlar mı değer kazanmıyacaklar?

Rakîblerin ilgileri böyle olunca,
Dostların üstünlüğü ne kadardır acep?

Özellikle dost sevilirse,

Ve hakkı arıyan bir talib olursa,
Gerçekten yalnız onu hak bilir,
Ondan başka kimseyi hak bilmez,

LIX

GERÇEK AŞK

Ey misalleri ve aldatmacaları dinliyen!

Ey kıyas ve te'vilin müctehidi!

Hânî aşk şarabıyla delirince,

O tuzlu şarap ona tatlı gelince,

O kadar içti ki o uyanık olmayan,

Sözlerinden haberi kalmadı onun.

O mesttir, keyif ile memurdur,

Divanedir o, örf ile mazurdur.

Mahmurdur, şarap içer ve sarhoştur,

Bunun içindir ki şarap satıcısıdır ve müsevveştir.

Onun söylediklerinin hepsi aşktır,

Eğer dinliyorsanız, o ney'in sesidir.

O ney ne helâldir, ne de haram,

Perdesizdir, fakat makamsız değildir.

Kürtçe, Arapça, Derice ve Tazice, (1)

Terkibedip şakayla ve oynayarak

Bazı Botan efsanelerini,

Bazı bahaneler, bazı bühtanlar,

(1) Derice Farsçanın, Tazice de Arapçanın bir lehçesidir.

Botıce, Mehmedice ve Sılvıce, (1)

Bazı hakikler, bir kısım da altın ve gümüş,
Katır boncuklarını, boncuk ve incileri,
Bir kısmı parlak, bir kısmı da siyah,
Süsledi çocuklar gibi,
Çarşı ve pazarlara getirdi.

Bunların bir kısmı hikâyesidir, bir kısmı da misâl,
Bir kısmı haramdır, bir kısmı da helâl.

Her kıssa hisseden pay alır,

Her misâl de, eğer bilersen öğüttür.

Fakat onun bu sözlerden maksadı,
Bunca dolaşıp durmaktan maksadı,

Aşk cemalini izhar etmektir,

Aşk kemalini ispat etmektir.

Aşk, Tanrıyı gösteren aynadır,

Güneş gibi ıfık sahibidir.

Gerçek aşktan gafil olma,

Ey en yakın yolun yolcusu!

Güzel bir cevherdir, kimya cinsindendir,

Onun kadrini bil, onun değeri ağırdır.

Bakır ve cilâsız olan tabiatlar,

Kalp olan, ya da kalay olan kalbler,

Bu cevherdir ki onları parlatur,

Bu cilâdır ki onları cilâlar.

Her kim ki birşey irade ederse,

Aşk ya onun muradıdır, ya da onu iradeye sevkeder.

O, eşi olmayan bir yansıma aynasıdır,

O, zevâli olmayan bir sır hazinesidir.

Aşktan esersiz olan hiç kimse yoktur,

Meğer ki zevkten habersiz ola.

(1) Bunlar Kürtçenin şiveleridir.

Herkes kendi himmeti ölçüsünde,
İradesini sarf edecektir.

Fakat sıradan insanların çoğunluğu bilgisizdir,
Kendi nefislerini bilmez, tanımazlar.

Olgun değil, ahmak ve akılsızdırlar,
Ya da zahit, sofu ve din bilginleridirler,
Onlar cahil, kara cahil ve sefildirler,
Mürşitsiz, öncüsüz ve kılavuzsuzdurlar.

Çaresiz aşkı satarlar onlar,
Paralarını güzelliğe verirler boşuna.

Kimisi dünya yaşayışıyla onu harcar,
Kimisi de onunla ahret sarayını satın alır.

Bu iki topluluk da zararlı çıkar,
Mahrum kalır görmek zevkinden.

LX

BU RÜYA MIDİR, HAYAL MIDİR? (1)

Sakî! Gel söyle bana ne renktir bu,
Bu âlem hayal midir, yoksa rüya mıdır?

Onun asılsız olduğunu yorumlama,
Onun hayal olduğunu tasvir etme.

Bşlangıcı gerçi hayat rengindedir,
Ama hayatının sonu da ölümdür.

Yani var olmayan bir varlıktır bu,
Güzel yaratılışlıdır, ne yazık ki ölümlüdür bu.
Felekler, unsurlar ve onlardan doğan tabiatlar, (2)
Bu tabiatlardan meydana gelenler ve felekler,
Hep birlikte güzel bir şekilde ortaklık yaparlar,
Hep birlikte çabucak birbirlerinden ayrılırlar.

(1) Bu bölümde insan hayatı tasvir ediliyor.

(2) Unsurlardan maksat varlıkların kökü olan ateş, su, toprak ve havadır. Eskiden yalnız bunlar bilinirdi, sonra başka unsurlar da keşfedilmiştir. Bunlardan doğan tabiatlar da ısı, nem (Yaşlık), kuruluk ve soğuktur.

Ölümsüzlük cevherinin ipuçlarıdır,
 Yok olma hastalığının sermayeleridir,
 Bir kısmı ağırdır, bir kısmı hafif,
 Bir kısmı gizlidir, bir kısmı lâtif.
 Gerçi bizim soylarımız ve köklerimizdir,
 Dördü de bizim için yol göstericidir.
 Ateş sönerse, hava yok olur,
 Su kurursa eğer, toprak toz olur.
 Değirmen gibidir felekler,
 Çarklıdırlar, devamlı dönerler.
 O değirmenin daneleri insanlardır,
 Yer altında saklı olan, yumuşak un gibidirler.
 O daneler sırayla ve peş peşe,
 Devamlı dökülürler çuvalın ağzından.
 Dökülen her dane parçalanır,
 Bölünür ve öğütülür.
 Yeniden tekrar yoğururlar onu,
 Ateşe müstahak olan o kalp kalıbı.
 O kadar macera çektiği halde,
 Yine pislik mertebesine razıdırlar.
 Genellikle ne ölüdür, ne diri,
 «Ölmez ve dirilmez» sözü gereğince. (1)
 Yalnız değerli ve pâk tıynetli olanlar,
 Yani iyi gidişli nefisler,
 Onları çiftçi özel olarak kaldırır,
 O daneyi özel olarak ekerse.
 Çürümedikçe helâk olmaz,
 Olgunlaşmaz ve iyice pâk olmaz.

(1) «Ölmez ve dirilmez» sözü bir âyetin parçasıdır, orada cehennemdekilerin halinden bahsedilir.

Olgunlaşır salkım olduğu zaman,
Onu döverler erzak için.

Ağzın değirmeni ve dilin çakçak'ı (1)

Ağzın suyu ve dişlerin taşı,

O kadar onu döverler ve öğretirler ki...

O kadar onu ten şehrinde dolaştırırlar ki...

Bu işçiler onu o kadar döverler ki,

Ta ki un gibi ufalıncaya kadar.

Hulâsa: O cefalardan sonra,

Kuvvetlerin tasarrufuna gelir sıra.

Kâh çekici kuvvet içerisini çeker,

Kâh tutucu kuvvet onu ezer ve acıtır.

Bazan hazmedici kuvvet onu hazmeder,

Bazan itici kuvvet gelip onu yutar.

Mide tandırı onu pişirir,

İşe yaramıyan kısımlarını döker.

Yumuşak olan kısımlarını yükseltir,

Katı kısımlarını da aşağı indirir.

Sonra en yumuşağını ayırırlar,

Birbirinden ayırıp dağıtırlar.

Devamlı ısının aşçısı,

Birbirinden ayıran mümeyyiz boyacı,

Onu vücuda ve organlara tevzi eder,

Yönler ve köşeler onunla mâmur olurlar.

Çiğerin çömleği ve kalbin şişesi,

Karışık şarabı damlatırlar.

Hulâsa: Hayat şarabının teri,

Nebat şerbeti gibi damlatılınca,

Bu hallerin zuhurundan sonra henüz,

Karınlar âlemine kaabil olur.

(1) Çak çak: Danelerin depodan değirmen taşının deliğine düşmesini sağlayan tahta parçası.

Kâh su deryasına dalar gider,
 Kâh kan rengiyle renklenir.
 Kâh terkib için dizilir,
 Tertib ve nizamla tasvir olur.
 Mercanlar gibi dizildiği zaman,
 Can ışıının yansıma aynası olur.
 O can nedir? nebatın özüdür.
 Hayatın menşei, işte o özdür.
 Karında kaldığı sürece,
 Sersemdir ve gıdası kandır.
 Gizlilik tarlasından
 O taze bitki çıktığı zaman,
 O bitkiyi zaman zaman kanla,
 Sularlar doğduktan sonra da.
 Yağmur feyizden imdada yetişmezse,
 O dane meyvesiz bir ağaç olur.
 Ucu yeşillenir yaprak ve meyvelerle,
 Eğer feyizden ona yağmur serpilirse.
 O bitki serkeş bir fidan olunca,
 Güzel meyveyle sarhoş olunca,
 O meyve kemale erince,
 Güzellik ışınının mazharı olur.
 Eğer padişahın ikramına lâyıkça,
 Eğer Allahın huzuruna hak kazanmışsa,
 Onu yadigâr olsun diye alırlar,
 Vasıtasız olarak onu yukarı götürürler.

Gidince hemen sevgili olur,
 Onun orada adı meczup olur,
 Bu ağaçlar çok dallı olurlar,
 Fakat çok az bulunurlar.
 Eğer öylece havanın önünde kaldıysa,
 O cefa ma'serine gidecektir. (1)
 Onun bakım görmesi gerekir,
 Yiyeceklerin bakımını görmesi gerekir.
 Kâh din güneşiyle pişmeli,
 Kâh Allahtan sakınmanın mehtabıyla yanmalı,
 Pişip olgunluğa kavuşunca,
 Fidanın üstünden dökülünce,
 Büyüklük tepesinden düşmedikçe,
 Zillet toprağına kavuşmadıkça,
 O yolun yolcusu olamaz,
 Onu gerçek mâsere götürmezler.
 Bu şekilde elden ele o yolda,
 Onu mertebe mertebe oraya doğru götürürler.
 O meyve kemal şerbetini ger,
 O güzel lokma şerbet olur,
 O şerbet eğer tatlıysa çiğdir,
 Eğer acı ya da ekşiyse olgunlaşmamıştır,
 Ta ki şarap için pîrin eliyle,
 Büyük fıçının içinde kaynayıp kabarmadıkça.
 Orada kaynayıp kabarmıca,
 Büyük fıçının içinden çıkınca,
 Yani sıfatların çokluğundan,
 Tecellileri katlayınca,
 Hulâsa: Güzellik hararetinden,
 Kısacası: Büyüklüğün şevketinden,

(1) Mâ'seri üzümün sıkılıp sırasının çıkarıldığı yerdir.

Cevher tamamiyle yok olunca,
 Araz gibi etkili olunca,
 O tecellilerin harareti,
 O yakıcılar ve o takviye ediciler,
 O tozdan indirirler onu
 O buhardan yükseltirler onu
 Yükseltildikten sonra süzülünce,
 O zaman tecrid makamına gidecektir.
 Cevher, arazdan tecrid edilince,
 Yeniden potaya bırakırlar onu.
 O pota gerçi dardır ama,
 Gönlü açan sahra gibi geniştir.
 Sürahinin ve kadehin rengindendir,
 Kırmızı ya da al olduğu sürece.
 Henüz ağzı mühürlü nefis şarap olmamıştır,
 Henüz belli makama gitmemiştir.
 Kendi kendine bir varlık tanıdığı müddetçe,
 Allahtan ona bir görünüş yoktur.
 Sevinç vefasının maşrapası olmadan,
 O ilâhî şarabhaneye gidemez.
 Mutlak olarak yok olmadıkça,
 O Hakla ölümsüzlüğü göremez.
 Yok olmak onun için ölümsüzlüktür,
 Ölümsüzlük onun için kavuşmaktır.
 Fakat bu kavuşmak birleşip katılmak suretiyle değil,
 Ayrılmak ve tek başına kalmak suretiyle de değil.

Bu şekilde muradına kavuşur,
Ancak o zaman kavuşan mürit olabilir.

Bir defada perdeleri ve ağları çeksen?

Allahım! Ne olur biz körlerin önünden,

Biz âcizlere görmeyi nasib etsen,

Perdesiz, örtüsüz ve engelsiz olarak?

Görerek inanma deryası dalgalansa da,

Bizler de bir zaman seyretsek?

Bu sanılar, şüpheler, bilgiler ve taklitler,

Aynen tevhit ile değişseler?

Nedenler, araçlar hiç kalmasalar,

Bir defa nedensiz olarak seni görsek?

Bizim, varlığı zorunlu olan Allaha inancımız vardır,

Varlığımızın zorunlu olmayışı arada perde olmuştur.

Allahım! Yine bizi kendimizden kurtar,

Kendin için bizi kendimizi tanır hale getir.

Bu yürüyüş, bu yolculuk ve merhaleleri aşmak,

Candan yönelen müride mahsustur.

Bizim için nerde mümkün olur,

Eğer yaratıcı ezelden takdir etmemişse?

Çünkü kötülük ve bu yola yönelmek,

İyi işlerle ve yaramazlıkla olmaz.

Âbidler bir riya ile helâk olurlar,

Günahkârlar bir dua ile pâk olurlar.

Âlem ki bir hayalî gölge gibidir,

Yaratıcının kendisi yol gösterir ve sapıtır.

Odur hayal manzarasına getiren,

Odur sapıklık perdesine bürüyen.

Fakat bize iradei cüziye vermiştir.

Pis ve hilekâr nefsimiz,

Onu da elimizden kaçırmıştır,

Biz kalmışız, Allahın lûtfunun imdadı kalmış.

Yalnız en iyisi biz sıradan insanlar için,

Sadece şu yeter biz günahkârlar için:

Baştan Allahı hakkıyla tanıyalım,

Ne kadar kusurlu, kemkişi ve noksanlı da olsak,

Sonra gönülden ondan korkalım,

Dinimizi bilginlerden soralım.

Onlar nasıl derlerse öyle yapalım,

Tâ ki dünya yüzünden yok oluncaya dek,

Sırtımızı Allahın lûtfuna dayıyalım,

Belki bizi ateşten affeder.

LXI

SONSÖZ VE KALEMLE KONUŞMA

Ey aslında yaya olan atlı!

Ey beyaz sayfaların âşığı!

Ey değersiz ve başı eğik şair!

Ey büyücü ve gülünç sihirbaz!

Ey sapıklık vadisinde başıboş gezen,

Ey büyüklük iddiasının aldatılmışı!

Ey ucu yontulmuş pis renkli kalem!

Güzel kumaş gibi güzel renkli kâğıdı,

Şakak ve benler adına karaladığın yeter,

«B» ve «D»lerle kötü adlı yaptığın yeter. (1)

Yazı «Gubar» ve ufak olduğu sürece, (2)

Yazı güzellikten uzak değildir.

(1) «B» ve «D» «Bed» demektir, yani pis.

(2) Gubar Arap yazısının bir çeşididir.

Fakat Öğretim yazısı gibi çoğalınca,
 Ya da «Sülüs» ve «Nesih» gibi iri olunca, (1)
 O güzellik sayfasını ortadan kaldırır,
 Berrak olmaz, aydın olmaz ve kemale ermez.
 Sade dilberin şakaklarının,
 Kolye gibi olmaması gerekir. (2)
 Yüz mehtabı üzerinde şakaklar güzeldir,
 Yüz üzerinde yular gibi olmamak şartıyla.
 Ey kalem, sen de hayli uzattın,
 Bu kâğıdı çok karaladın, yeter artık.
 Sözler inci gibi de olsa,
 Çok olunca değersiz kalır.
 Mücevherlerin değerli olduğunu görmüyor musun?
 Çünkü azdırlar ve nadirdirler.
 Şaşırtmaca, yanlış, hata ve unutkanlıkları,
 İyi karşılanmıyan günahların tamamını,
 Hiç düşünmeden yazdın sen,
 Bu yaptıklarına kim tahammül eder?
 Bunları senden tasvibeden kimse yoktur,
 Sana bunun için âferin diyen kimse yoktur.
 Ey arsız, kötü ve edepsiz!
 Küstah, kötü işli ve de haksız!
 Senin ucunu ne kadar yonttumsa ben,
 O kadar yanlış yazılar yazdın sen.
 Ne kadar ucunu tıraş ettimse ben,
 O kadar günah kazanmaya çalıştın sen.
 Haddini aştın sen de Hânî gibi,
 Nakışçılık yaptın sen de Manî gibi. (3)

(1) Sülüs ve Nesih Arap yazısının birer çeşididir.

(2) Burada ve bundan sonraki iki mısra da sayfa yar yüzüne benzetilmiş.

(3) Manî: ünlü Çin ressamı.

Oyunlar ve oyalamalarla meşgûl olduğun yeter,
Hatalardan ve şaşırtmalardan tövbe et.

Bir defa tövbe yolunun üzerine gel,
Henüz sana sıra gelmemişken.

Hüner sahibi olan o kahraman yiğit,
Önce öfkelenme kemerini bağladı.

Parmak uçlarının düldülüne bindi,
Derhal karşımıza dikildi.

Dilinden çekti bir Zülfikâr,
Benimle atılıların şahı gibi bir hasım oldu.

Kızdı, kahırlandı bu sitemlerden,
Dili şu cevaplarla döndü:

Dedi ki: «Ahmet! Eğer habis değil isen,
Sen ne söylediyse onu yazdım ben.

Senin sözlerin ister iyi ister kötü olsun,
Senin fiillerin ister yanlış ister doğru olsun,

Ey işi kötülük olan! İyi biliyorsun ki,
Sensin onları söyliyen, yapan ve onların sahibi.

Ben bir ney'dim ve ney alemindeydim, (1)
Şaraptım, ama içenlerin elinde değildim.

Sen beni sazlıktan götürdüğün zaman,
Ne sözüm vardı benim, ne de feryadım.

Uzaklaştırdın beni arkadaşların yanından,
Terkettirdin bana ülkemi ve ailemi.

(1) Eskiden karnış kalemler kullanıldığı için böyle yazmıştır.

Benim boğumlarımı ve parçalarımı baştan aşağıya,
Önce «Ol» emriyle delik deşik ettin sen.

Sonra beni aşk tabağına koyunca sen,

Kalbimi aşk ateşiyle delince sen,

Ve sen vücuduma ruh üfürdüğün zaman,

Benim gönlümden geldi bu «Ah» ve figanlar.

Senin üfürüğün benim kalbimi ve ciğerimi yaktı,

Sen ne üflediysen ben onu söyledim.

Ben dilsizim, konuşmasız ve uyuşğum,

Nefissiz ve nefessizim, kamış kısmındanım,

Saz meclisini sen bana sevdirdin,

Günah defterini sen bana karalattın.

Gerçi görünüşte varım ben,

Ama sazcı sensin, ney gibiyim ben.

Acaba ney kendiliğinden birşey söyler mi?

Hiç kalem kendiliğinden bir damla döker mi?

Kaleme kara işler yaptıran kâtiptir,

Sazcıdır ki ney, elinden feryad eder.

Ney, kalem, kitap ve nişan,

Ok, hedef, yay ve atıcılık,

Kaderde emir altına girmişler,

Henüz günah adı bile yazılmadan önce.»

Allahım! Biliyorsun ki zavallı Hânî de,

Kalem gibi tutsaktır.

Gerçekten onun kalbi senin elindedir,

Mutlak olarak onun eli, kendi elinde değildir.

Sen onun başını yonttuğun zaman,
 Sen ne irade ettiysen, o da onu yazdı,
 Amir sensin, o emirle memurdur,
 Memurlar her zaman olurlar mâzur.
 Gerçi sen ona bir iradei cüziye vermişsen de,
 O, onu da tamamen sana bıraktı.
 O, gerek ilmiyle ve gerek kalemiyle,
 Baştan ayağa kadar hep senin elindeydi.
 Kendi menfaatini ve zararını bilmez o,
 Kendisi için en iyisini ne bilir o?
 Senin rızan her nasılsa,
 O da ney gibidir, o havayı çalar.
 Vallahi aktan ve siyahtan, (1)
 Maksadı, gayesi sensin Allahım!
 Fakat kötülük mürekkebiyle,
 Hayli sayfalar karartmıştır o.
 Ona yazı yazmayı öğreten yazı senin yazındır,
 Otuz yıldır ki yanlış yazılar yazmaktadır o.
 Çünkü yokluktan koptuğu zaman, (2)
 Tarih bin altmış bir idi. (3)
 Bu yıl kırk dört yaşına girdi, (4)
 O, günahkârlarm öncüsü.

(1) Yazı yazmaktan demek istiyor.

(2) Doğduğu zaman.

(3) Bu Hicrî tarihtir, Milâdî tarihe göre 1651 yılında doğmuştur.

(4) Buna göre 14 yaşındayken yazı hayatına atılmış. Bu kitabın yazılması da 1695 yılında tamamlanmıştır.

Günahlardan hayli mal toplamıştır,
İyi işlerden ise bir mangırı bile yoktur.
Sen önce nasıl ona aşktan ufuk verdinse,
Sonunda da ona güzel bir ilgi kesmek ver. (1)

(1) İlgi kesmekten maksat ölümdür.

FERHENG

(Sözlük)

A

Ab: Av (Su)

Aba: Bav û kalın (Atalar)

Abegîne: Cam, belûr (Cam, billûr)

Abîd: Peresdar (Abit)

Abîdane: Peresdaranî (Abitçe)

Abîdar: Bı av (Sulu)

Ac: Dîranê fil (Fildişi)

Acıl: 1 — Pêşende (Gelecek zaman). 2 — Nuha (Şimdiki zaman)

Adem: 1 — Mîrov (İnsan). 2 — Adem Pêxember (Hz. Adem)

Afaq: Asûwan (Ufuklar)

Afitab: Roj (Güneş)

Agah: Haydar (Haberdar)

Aheste: Hêdî (Yavaş)

Ahû: 1 — Xezal, (Ceylân). 2 — Kêmayî (Kusur)

Axaz: Dest pê kırına karekî (Bir işin başlangıcı)

Axıl: Axur, hevş (Ağıl, ahır)

Axûş: Hembêz (Kucak)

Al: Sor (Kırmızı)

Alat: Ambûrın, haletın (Aletler)

AlemeFrûz: Rohnîkîroxê gerdûnê (Dünyayı aydınlatan)

Ali: Bıınd (Yüce)

Alimul-xeyb: Zanayê bı tıstên nepenî (Gizli şeyleri bilen)

Alûde: Lewitî (Pisliğe bulaşan)

Am: Gıştî (Umûmî)

Amel: Xebat (Çalışma)

Aram: Hêsayî (Rahatlık)

Arasîte: Xemılandî (Süslenmiş)

Arif: Naskır (Taniyan)

Arız: 1 — Peydabûyî (Sonradan olan). 2 — Dêm (Yanak)

Arızî: Nû çêbûyî (Sonradan olan)

Arî: Rût (Arınmış)

Asefê Berxîya: Wezîrê Sılêman Pêxember (Hz. Süleyman'ın Veziri)

Asî: Gunehkar (Günahkâr)

Asımanî: Jı rengê asıman, heşîn (Gök rengi, mavi)

Asitan: Hevş (Avlu)

Asiyab: Aş (Değirmen)

Asûde: Hêsa (Rahat)

Aş: 1 — Aş (Değirmen). 2 — Aşt (Barışık)

Aşıfte: Perîşan (Perişan)

Aşina: Naskîrox (Taniyan)

Aşıyan: Hêlîn (Yuva)

Ateşgede: Peresgaha ağırperestan (Ateşe tapanların tapınağı)

Atıl: Teral (Tenbel)

Ayîn: 1 — Rısım (Resim). 2 — Aheng (Tören). 3 — Wek (Gibi)

Ayîne: Neynık (Ayna)

Azerde, azerden: Renc (Eziyet)

B

- Bab:** 1 — Bav (Baba). 2 — Derî (Kapı)
Babeser: Bı dîtın, dîtox (Gözlü, gören)
Baç: Baçerê (Yol geçiş ücreti, baç)
Bade: Mey (Şarap)
Baxeber: Haydar (Haberdar)
Bais: 1 — Sebeb (Sebeb) 2 — Xızan (yoksul)
Bakûre: Ezep (Bakir)
Bal: Bask (Kanat)
Bala: Bejn (Boy)
Ban: Haf (Dam)
Banû: Xatûn, (Hatun)
Bar: 1 — Fîkî (Meyve). 2 — Bar (Yük)
Barîd: Sar (Soğuk)
Barî: Xwedê (Allah)
Barîgeh: 1 — Eywan (Salon). 2 — Felek (Felek)
Basır: Dîtox (Gören)
Bayî': Fîrotox (Satıcı)
Bazıl: Dayox, belavkırox (Veren, dağıtan)
Bazî: Lîztın (Oynamak)
Bed: Pîs, zışt (Çirkin)
Bedayî': Tîştên xweşık (Güzel şeyler)
Bedexter: Bedsîtêr, bê yom (Uğursuz)
Bedewî: Gundî (Köylü)
Bedxwah: Xêr nexwaz (Bedhah, kötü niyetli)
Bedîhî: Eşkera (Aşıkâr)
Bedr: Hîva tîjî (Dolunay)
Bedrûd: Rûzîşt (Çirkin yüzlü)
Bedsekal: Nîyetxırab (Kötü niyetli)
Bedsırîşt: Xwîxırab (Kötü huylu, anlâksız)
Behaîm: Dewarın (Davarlar)

Behre: Par (Pay)

Behremend: Xwedî par (Pay sahibi)

Behrewer: Xwedî par (Pay sahibi)

Bekke: Bajarê Mekkê (Mekke şehri)

Belorî: Tıştê ji belor (Billûrdan olan şey)

Belûqîya: Cihûdekî hîlekarbûye (Bir hilekâr Yahudiy-miş)

Belwa: Bela, tecrîbe (Belâ, deneme)

Bena goş: Perîka goh (Kulak memesi)

Bend û baz: Hunermendî (Meharet)

Bexşende: Efûkar (Bağışlayıcı)

Benat: Keçin (Kızlar)

Bende: Kole (Kul)

Bendî: Girtî (Tutuklu)

Beng: Gîyakîye mirov pê serxweş dî be (Sarhoş edici bir ot)

Benî: Xulam, qûl (Hizmetçi, kul)

Ber: 1 — Kevir (Taş). 2 — Bergeh (Yön). 3 — Fikî (Meyve)

Ber bû me: Ber bî me hat (Bize doğru geldi)

Bercîs: Sîtêra Mîşterî (Jubiter yıldızı)

Ber dî barîn: Dî bîn bardane; yan jî xêr û bêr dî dîn, ked dî barînın, ber jî wan dî bare (Yük altındalar; ya da ürün verirler, ürün yağıdırırlar).

Berxîz: Ra be (Kalk)

Berî: Bê par (Yoksun)

Berk: Pelik (Yaprakcık)

Berq: Bîrûsk (Şimşek)

Berqe': Perde (Perde)

Berr: Bej (Kara parçası, deniz karşılığı)

Berzex: Bejê ziravê navbera du behran, sînor (İki deniz arasındaki ince kara parçası, sınır)

Besatîn: Bostanın (Bostanlar)

Beser: Dîtin (Görmek)

Best: Gırê da (Bağladı)

Beşaret: Mızgîn (Müjde)

Betî': Hêdîmeş (Ağır yürüyüşlü)

Bey': Fırotın (Satış)

Beyda: Deşt (Ova)

Beyt: 1 — Mala Xwedê (Kâbe). 2 — Şê'r (Şiir). 3 — Mal (Ev)

Beytê Meqsûd: Mala Xwedê ku xelk qesda çûyına wê dî ke (Halkın gitmek istediği Allahın evi)

Beytîl-eqsa: Mızgefta bajarê Qudîs'ê (Kudûs'teki Cami)

Beyyînat: Nişanên eşkera (Açık alâmetler)

Bezî: Camêrî (Cömertlik)

Bezlego: Qeşmer (Komik)

Bezm: Cıvata hengê (Eğlence meclisi)

Bê dad: Bê çare (Çaresiz)

Bêx: Kok û nejad (Kök ve soy)

Bêjen: Bêjîng (Kalbur)

Bê kêne: Bê kêrîn (Beceriksizdirler)

Bê newa: Bê hêz (Güçsüz)

Bêrite: Tewîrekî govende, jêra dî bêjî «Govenda feqîyan»
(Bir halay çeşididir, «Fakiler halayı» denir)

Bê zar: Neçar (Çaresiz)

Bî bazîn: Bî lîzînin (Oynatalım)

Bîjarm: Pêk anîn (İfa etti)

Bî kalît: Bî nale (İnlesin)

Bî kêne: Bî kêrîn (Becerikli dirler)

Bîlh: Ehmeqî (Ahmaklık)

Bûmper: Tewîrekî sekbûye, belkî mertal be (Bir silâh, belki kalkandır)

Bûnyad: 1 — Hîm (Temel). 2 — Avayî (Yapı).

Bûrehne: Tazî (Çıplak)

Bûrhan: Delîl (Kanıt)

Bîtûnan: Zıkan (Karınlar)

Bî werîne: Wer ke (Serp)

- Bîdarî:** Heşyarî (Uyanıklık)
Bîh: Bîyok (Ayva)
Bîkr: Keçitî (Kızlık, bekâret)
Bilad: Welat (Ülke)
Bîcımle: Hemî (Hepsi)
Bîl Heq: Bî Xwedê, wxedayî (Allah hakkı için, ilâhî)
Bîlkul: Bî tevayî, hemî (Tamamen, hepsi)
Bîmar: Nexweş (Hasta)
Bîna: Bî dîtın, bî bênahî (Gören)
Bînende: Kesê ku dûr dî bîne (Uzağı gören)
Bîsat: Tîştê raxistî (Yaygı)
Bîşe: Dara mêşe (Meşe ağacı)
Bîz: Zık, bî mana turê bîn çena xezalan yê tîjî mîsk jî tê
 (Karın, ceylânların çeneleri altındaki misk kesesine
 de denir)
Buhran: Bê heşî (Kırız)
Buxar: Helma kelê (Kaynama buharı)
Buqrat: Zanakî Yunanî, bûye (Bir Yunan bilgini)
Bulhewes: Evîndarê ne jî dîl (Candan sevmeyen âşık)
Bû, Bo: Bêhn (Koku)
Bûse: Maç (Öpücük)
Bûş: Tevihev, têkılhev (Karışık)
Bûte: Şûşe (Şişe)

C

- Ca:** Cîh (Yer)
Cam: Qedeha meyê (İçki kadehi)
Camedirîde: Cıldırândî (Yırtık elbiseli)
Cametebdîl: Cılguhartî (Değişik kıyafetli)
Camîd: Hebûyê bê gan (Ruhsuz varlık)
Can: 1 — Gan (Ruh) 2 — Laş (Vücut).

- Canan, canan:** yar (sevgili)
- Canfeza:** Jînbexş, bexşendeyê kêfxweşîyê (Hayat, sevinç bahşeden)
- Canib:** Alî (Taraf, yön)
- Cawîdanî:** Tîmmî (Ebedî)
- Cazîbe:** Hêza kêşanê (Çekici güç)
- Cebbar:** 1 Xurt (Güçlü). 2 — Zordest (Zorba)
- Cebhet:** Enî (Alın)
- Cebîn:** Herdu alîyên enîyê (Alnın iki yanı)
- Ced'an:** Gîrêkên por (Saç bükümleri)
- Cedel:** Mînaqeşe, pevçûn (Münakaşa)
- Cedîy:** Birca Karîkê jî 12 bircên rojê (Oğlak Burcu)
- Cegerrîş:** Cegerkul (Gönlü yaralı)
- Cela:** Rohnî (Işık)
- Celadet:** Mêrxasî, egîtî (Kahramanlık, yiğitlik)
- Celal:** Mezînatî (Büyüklik)
- Celew:** Hefsar (Yular)
- Celis:** Hevalê rûniştinê (Oturma arkadaşı)
- Cema:** Cîvîn (Toplanma)
- Cemad, Cemadat:** Hebûyên bê gan (Ruhsuz varlıklar)
- Cemaze:** Deve (Deve)
- Cemî':** Hemî (Hep)
- Cemîl:** Baş, meqbûl (İyi, makbul)
- Cemmaş:** Nukulxûz (Yamuk gagalı)
- Cenah:** Bask (Kanat)
- Cenan:** Dıl (Kalp)
- Cera:** Herîkandî (Akar, akıcı)
- Cerdan:** Talankerîn (yağmacılar)
- Ceres:** Zengıl (Çingirak)
- Cerh:** Bîrîn (Yara)
- Cewahur:** Pîranîya «Cewher»e, hebûyê ku bî serê xwe dî kare hebûna xwe nîşan bî de, wek kevir. («Cevher»in çoğuludur, kendi başına varlığını gösterebilen varlık, taş gibi)

Cewcem: Em rastê mana vê kelîmê ne hatin (Bu kelime-nin anlamına rastlamadık).

Cewr: Sîtem (Zulüm, haksızlık)

Cewşen: Zîrx (Zırh)

Cez'e: Gırîna lî ser mirî, dîrandina cîlan û kîşandina por jîbo mîrîna wî (Ölünün üzerinde ağlamak, elbiseleri yırtmak, saçları yolmak)

Cift: Cot (Çift)

Cîfû: Leyî, naser (Sel)

Cîûs: Rûnîştin (Oturmak)

Cîndî: 1 — Sîpah (Asker). 2 — Xortê rînd (Güzel deli-kanlı)

Cînûd: Sîpahan (Askerler)

Cînûn: 1 — Dînîtî (Delilik). 2 — Dîn (Deli)

Cîr'e: Qurt (Yudum)

Cîrm: Guneh (Şuç)

Cîbîllet: Nejad û kok (Soy)

Cîhannuma: Nîşandayoxê dînê (Dünyayı gösteren)

Cîhanpenah: Kesê ku dînya pîştî xwe pê girê dî de (Dün-yanın güvendiği kimse)

Cîhat: Pîranîya «Cîhet»e yanî Rohelat, Roava, Bakur û Başur («Cîhet»in çoğulu, yani Doğu, Batı, Kuzey ve Güney)

Cîlwa: Rohnî (Aydınlık)

Coş: Keldayîn (Kaynamak, coşmak)

Cunbeş: Pêldayîn, hejîn (Dalgalanmak (sallanmak)

Cuz': Perçe (Parça)

Cûbar, Cûyebâr: Newal (Dere)

Cûdî: Çîyayê ku gemîya Nûh lî serê rawestîye (Nuh'un gemisinin durduğu dağ)

Ç

Çaha zîqenê: Çalika navbera lêvê jêrîn û çenê (Alt dudakla çene arasındaki çukur)

Çak: Dırandî (Yırtık)

Çalak: Bı sıvıkî, bı lez (Çabucak)

Çapıkherekat: Kesê ku bı lez tev dı gere (Çevik davranan)

Çarane: Tewirekî cilê cengêbûye (Bir savaş elbisesiydi)

Çareebrû: Bırûreş (Karakaşlı)

Çaraperdaz: Dîtoxê çarê û havîlê (Çare bulan)

Çaşnigîr, çeşnigîr: Çêkîroxê kêfxweşiyê û hengê (Eğlen-ce düzenliyen)

Çawûş: Pêşleşger (Öncü askerler)

Çeng: 1 — Enîşk (Dirsek). 2 — Nivê Kulmê (Avucun yarısı). 3 — Tewirekî saz (Bir saz).

Çengî: Sazvanê saza çeng (Çeng sazının çalgıcısı)

Çerxe: Bı çerixe, bı bûre (Seğirt, geç)

Çest û çalak: Bı lez û çelengî (Çevikçe, çabucak)

Çeşm: Çav (Göz)

Çeşn: Heng (Eğlence)

Çillexane: Ciyê ku peresdar têda perestî dı kın (Abitlerin ibadet ettikleri yer)

Çırb: Xurekên rûnî (Yağlı yemekler)

Çıvıyayi: Xuz (Yamuk)

Çihar erkan: Her çar goşe, yanî Rohelata bakurî, Roavaya bakurî, Rohelata başurî, Roavaya başurî (Dört yön, yani Kuzeydoğu, Kuzeybatı, Güneydoğu, Güneybatı)

Çiharum: Ê çaran (Dördüncü)

Çîn: Xûz (Yamuk)

Çîn çîn: Xelek xelek (Halka halka)

Çu: tu (Hiç)

D

Da': Jan (Hastalık)

Dad: 1 — Edalet (Adalet). 2 — Nav û deng (Şöhret).

Dafie: Hêza tehmdaynê (İtici güç)

Da heristî: Bı hevdûra da ket (Birlikte düştü)

Dair: Gêrbûyî (Yuvarlanan)

Daîrebend: Qora govendê ya gîlor (Halka gibi halay safı)

Daîye: Semed (Sebep)

Dalalê mitleq: Avarêtiya yekcarî (Mutlak sapıklık)

Dam: 1 — Davık (Fak). 2 — Heywanên kedî (Evcil hayvanlar)

Damad: 1 — Zava (Damat). 2 — Dîlan (Düğün)

Daman: Daw (Etek)

Dane: 1 — Tene (Tane). 2 — Tamikê nava davikê (Fakın içindeki yem)

Danış: Şêwr (Danışma)

Darû: Derman (İlâç)

Dasitan: Çiroka kevne (Destan)

Da'wet: 1 — Dua (Dua). 2 — Dîlan (Düğün).

Dawer: Xwedê (Allah)

Dawidî: Kesên lı ser dînê Dawid Pêxember (Hz. Davud'un dinine mensup olanlar)

Dayîn: Daye (Dadı)

Debîq: Dermanekî rengesk (Yeşil renkli bir koku)

Debîr: Nivîsvan (Yazıcı, sekreter)

Debr: Îdarekırın (Yönetmek)

Ded: Heywanên kûvî (Vahşî hayvanlar)

Def': Vegerandin, qewırandın (savmak)

Defain: Pıranîya (Defîne»ye («Define»nin çoğuludur)

Dehan: Dev (Ağız)

Dehqan: 1 — Axa (Ağa). 2 — Baxvan, cotkar (Bahçıvan, çiftçi)

Dexel: Ne safî (Kalp, safi olmayan)

Delawer: Mêrxas (Yiğit)

Dellal: Bangkîrox (Çağırıcı)

Delle: Tol (Fahişe)

Delw: Bırca Satilê jı 12 bircên rojê (Güneşin Kova Burcu)

Dem: 1 — Zeman (Zaman). 2 — Xwîn (Kan)

Dem': Hıstır (Gözyaşı)

Dembeste: Kesê ku bı zehmet helma xwe dı de û dı sıtîne (Zor soluyan kimse)

Demgeş: Kesê bı hêsan helma xwe dı de û dı sıtîne (Kolay soluyan kimse)

Demsaz: Heval Arkadaş

Derb: 1 — Lêxıstın (Dövmek). 2 — Çapkırma dırawan (Para basmak)

Derc: Daxılıkırın (Dahil etmek)

Derdenak: Bı derd (Dertli)

Derxur: Xurek (Yiyecek)

Derîçe: Derîyê bıçûk (Küçük kapı)

Dermande: Nexweş (Hasta)

Dermeyan: Dı navda (İçinde)

Derr: Zırar, dıj (Zarar, karşıt)

Derre: Hewî (Kuma)

Derrende: Heywanê çırînok (Yırtıcı hayvan)

Derwaze: Derî (Kapı)

Dew': Tîrêj, ronahî (Işın, ılık)

Dewa: Derman (İlâç)

Dewab: Heywanın (Hayvanlar)

Dewende: Beza (Çok koşan)

Dewhe: Dara mezın (Büyük ağaç)

Dewrê hal: Wergerîn û guhartına hal (Halin dönüşmesi)

Dewwar: Gêrbûyî (Yuvarlanan)

Deyyar: Mırov, kes (İnsan, şahıs)

- Dêrê ezreq:** Dêra heşîn, asîman (Mavi kilise, gök)
Dêrîn: Kevn (eski)
Dı bestın: Gırê dı dan (Bağarlardı)
Dılaram: Hêsayîya dıl (Gönül rahatlığı)
Dıldade: Evîndar, yar (Seven, sevgili)
Dıldar: Yar (Sevgili)
Dıldeş: Hevalê dıl (Gönül arkadaşı)
Dilefroz, Dilefrûz: Rohnîkroxê dıl (Gönlü aydınlatan)
Dılîfkar, Dilefkar: Dıl bî tırs (Ürkek gönüllü)
Dılxbwah: Daxwaza dıl (Gönül dileği)
Dılkuşa: Vekîroxê dıl (Gönül açıcı)
Dılnewaz: Geşkîroxê dıl (Gönlü canlandıran, şenlendiren)
Dı numa: Dı xuya (Görünürdü)
Dırc: Qalıka mırarîyan (İnci kabuğu)
Dîba: Hevrîşım (İpek)
Dîdar: Xuyayî, rû (Görünüş, yüz)
Dîde: Çav (Göz)
Dîdeheyran: Ê ku mîrov lî çavên wî heyran dı mîne (Gözüne hayran olunan)
Dîgergûn: Bî tewîrekî dın (Bambaşka)
Dîmax: Mejî (Beyin)
Dîmaî: Xwînî (Kanlı)
Dîmen: Erdê bejî (Susuz toprak)
Dînar: Dıravê zêrîn (Altın para)
Dîrayet: Bîrbırın (Düşünce)
D'îsa: Dı îsa, dı bırıî Parlardı)
Dîwan: 1 — Cıvata mezınan (Büyüklerin meclisi). 2 — Pirtûka şê'ran (Şiir kitabı)
Dîyar: Jor (Yukarı, zirve)
Dîyarî: 1 — Xuyayî (Gözüken). 2 — Hedîye (Armağan).
Dîzdar: Dergevanê girtîxanê, yan kelê (Hapishane ya da kale kapıcısı)
Doxîteçesm: Çavkeç, ê ku çavêd wî wek ên keçanın (Kız gözlü, gözleri kızların gözüne benzeyan kimse)

Dozex: Doj (Chennem)

Duxan: Dû (Duman)

Duxmeya Sıkender: Radara Eskenderê Romî (Büyük İskender'in radarı)

Duxter: Keç (Kız)

Dur, Durr: Mırarî (İnci)

Durrê Xeltan: Mırarîyên tevihev, asımanan (Karışık inciler, gökler)

Durd: Tılp (Tortu)

Durdan, Durdane: Teneyên mırarîyan (İnci taneleri)

Durê nîsarê: Mırarîyên ku lı serê bûkê tên reşandın (Gelinin başına dökülen inciler)

Duta: Duqat (İki büküm)

Dûd: Dû (Duman)

Dûdeman: Nejad (Soy)

Dûrebin: Kesê dûrdîtox (Uzağı gören)

Dûşîn: Şeva çûyî (Dün gece)

Dûşize: Keça bakîre (Bakire kız)

E

Ealî: Kesên mezın, bılınd (Büyük kimseler, yüksek dereceli kimseler)

Ebes: Tewş (Faydasız)

Ebîd: Koleyân (Köleler)

Ebleh: Ehmeq (Ahmak)

Ebr: Hewr, ewr (Bulut)

Ebyat: Rêzên şê'ran (Şiirin beyitleri)

Ecanıb: Kesên xerîb (Yabancılar)

Ecnas: Tewırın (Cinsler, çeşitler)

Ecûz: Pîrejın (Kocakarı)

Ed bı km: Bı hesıbînın (Saymız)

Edanî: Pıranîya «Edna»ye («Edna»nın çoğulu)

- Edawet:** Neyarî (Düşmanlık)
Edem: Tunneyî (Yokluk)
Edîb: Bêjevan (Edebiyatçı)
Edîl: Hevta, beranber (Denk, karşı karşıya)
Edîm: Tunne (Yok olan)
Edl: Dad (Adalet)
Edn: Navê bihustêkiye (Bir cennet adıdır)
Edna: Kesê nızımtır (En alçak kimse)
Edû: Neyar (Düşman)
Ef'al: Pıranîya «Fîl»e («Fiil»in çoğulu)
Efîfe: Keç, yan jına paqîj, a bî namûs (Temiz, namuslu kız ya da kadın)
Eflak: Pıranîya «Felek»e («Felek»in çoğulu)
Efrûz: Rohnî (Aydınlık)
Efser: 1 — Melûl, xemgîn (Üzgün). 2 — Kulah (Taç)
Evişandibûn: Dî destê xweda hîştîbûn, parîztîbûn (Esir-gemişlerdi)
Ehlê nezer: Kesên zana, bîrbîr (Bilginler, düşünce adamları)
Ehmer: Sor (Kırmızı)
Ehya: Zındîyan (Canlılar)
Exder: Kesk (Yeşil)
Exlat: Hebûyên ku jî unsurên çê dî bîn (Öğelerden yaratılan varlıklar)
Exnam: Pezîn (Koyunlar)
Exter: Sîtêr (Yıldız)
Eqarîb: Xızının (Hısımlar)
Eqd: 1 — Marbîrîn (Nikâh kıymak). 2 — Dîlan (Düğün). 3 — Gîrêdan (Bağlamak). 4 — Bî benvekîrîna morîyan (Boncukları ipliğe takmak). 5 — Dîravên ku dema xwestîna bûkê jî mala bavê wêra tê dayîn (Kız istenirken babasıgile verilen paralar, başlık)
Eqdam: Lîngîn (Ayaklar)
Eqrebut-terîqe: Rêya nêzîktır (En yakın yol)

Eqwam: Qewman (Kavimler)

Ekber: Mezıntı (En büyük)

Ekrad: Pıranîya «Kurd»e («Kurd»ün çoğulu)

Eks: Ronahîya tıştê ku dı avê, yan neyuşkêda dı xuye
(Yansıma)

E'la: Bılındır (En yüksek)

Elaîq: Ben û rehên ku mirov bı jînêve girê dı dın (İnsanı
hayata bağılayan bağlar)

Elef: Pût (Hayvan yiyeceği)

Elem: 1 — Êş (Ağrı). 2 — Al (Bayrak)

Elettewali: Lı pey hevdû (Peş peşe)

Elfaz: Gotının (Sözler, sözcükler)

Elhal: Nuha (Şimdi)

Elihîmem: Hîmetbılınd (Yüksek himmetli)

Efil: Nexweş (Hasta).

Elîm: Pır zana (Çok bilgili)

Elîmeqam: Rıtbebilınd (Yüksek rütbeli)

Elqîsse: Kurta gotinê (Sözün kıyası)

Eltaf: Qencîyan (İyilikler)

Eltef: Nazıktır, nermtır (En nazik, en yumuşak)

Elwan: Rengın (Renkler)

E'mal: Karın (İşler)

Emced: Pır bı şan (Çok şanlı)

Emda: Qesden (Kasten)

Emeldar: Karker (İşçi)

Emîr: Mîr (Bey)

Emr: 1 — Ferman (Emir). 2 — Kar (İş)

Emsîle: Wekokın (Örnekler)

Enadıl: Tewirekî bîlbîl (Bir geşit bûlbûl)

Enamıl: Sertîlîkın «Parmak uçları»

Enasır: Pıranîya «Unsur»e ku berê dı hatın gotın çarın
û jîn jı wan çê bûye. Evin: Av, ax, ağır û hewa («Un-
sur»un çoğuludur, eskiden dört oldukları ve hayatın

bunlardan meydana geldiği söylenirdi. Şunlardır: Su, toprak, ateş ve hava)

Enbaz: Heval (Arkadaş)

Enbiya: Pêxemberın (Peygamberler)

Encam: Dawî (Sonuç)

Encum: Sîtêrın (Yıldızlar)

Encimen: Cıvat (Komite)

Engûr: Tırî (Üzüm)

Enhar: Çemın (Nehirler)

Enîn: Nalîn (İnleme)

Enis: Hogır (Munis)

Enwa': Tewırın (Çeşitler)

Enwar: Pıraniya «Enver»e («Enver»in çoğulu)

Enwer: Pır rohnî (Çok ıslıklı)

Er: Eger (Eğer)

Erazıl: Pıraniya «Rezıl»e («Rezıl»in çoğulu)

Erbab: Xwedîyan (Sahipler)

Erbein: Çıl (Kırk)

Er'er: Darekîye, bı tırkî jêra dı bêjın (Ardıç)

Erez: 1 Çemê Erez (Aras Nehri). 2 — Tıştê ku nı kare bı serê xwe hebûna xwe nişan bı de, dı vê yekêda mihta-cê cewhere, wek reng (Kendi başına varlığını göstermeyen, bu hususta cevhere muhtaç olan, renk gibi)

Erxewan: Kulılka hınarê (Nar çiçeği)

Eristetalis: Zanayê Yunanî Arîsto (Yunanlı bilgin Aristo)

Erş: Text (Taht)

Erûs: Bûk (Gelin)

Erz: 1 — Nişandan (Göstermek) 2 — Fereyî, ber (En)

Esabı': Tîline (Parmaklar)

Esaxır: Bıçûkın (Küçükler)

Esbab: Tıştên lâzım (Gerekli şeyler)

Esmar: Fikîym (Meyveler)

- Esnaŧ:** Tewır tewır (Çeşit çeşit)
Esr: Sedsal (Yüz yıl)
Estar: Perdeyın (Perdeler)
Eş'ar: Şê'rın (Şiirler)
Eşbah: Cîsmın (Cisimler)
Eşk: Hıstır (Gözyaşı)
Eta: Dayın, qencî (Vermek, iyilik)
Etfal: Zarûkın (Çocuklar)
Etrab: Keğên hevsalêd kuran (Delikanlılara yaşıt kızlar)
Ewam: Xelk (Halk)
E'wan: Alıkarın (Yardımcılar)
Ewbaş: Du xortên bı hevdûra (Beraber olan iki delikanlı)
Ewc: Tewrê jor (Zirve)
Ewran: Hewran (Bulutlar)
Eyax: Em rastê mana vê pırsê ne hatın (Bu kelimenin mânasını bulamadık)
E'yan: Kesên gıregır (İlerigelenler)
Eyan: 1 — Dîtin (Görmek). 2 — Xuyayî (Görünen)
Eyanî: 1 — Eşkerayî (Açıkça) 2 — Vata (Üstü açık, örtüsüz)
Eyn: Çav (Göz)
Eyş: Jîna bı kêfxweşî (Mutlu yaşamak)
Eyyam: Rojın (Günler)
Ezam: Nivîştın (Muskalar)
Ezazil: Şeytên (Şeytan)
Ezdad: Tıştên dijê hevdû (Bir birine karşı, zıt şeyler)
Ezfer: Kîskê bın çena xezalan ku mîsk têdaye (Ceylânların çeneleri altındaki mîsk kesesi)
Ezhar: Kulîlkın (Çiçekler)
Ezman: Zıman (Dil)
Ezra: Keça bakîre (Bakire kız)

- Fettan:** Fesad, bı fitne (Müfsit, fitneci)
Fewware: Pêt (Alev)
Feyroz, Feyrûz: Rengê heşîn (Mavi renk)
Feyyaz: Barandoxê feyzê, Xwedê (Feyiz yağdıran, Allah)
Fezaîl: Karên baş (İyi işler)
Fezîhet: Eşkerakırına ne lı gorî daxwazê (Arzuya aykırı olan açıklama)
Fîlk: Gemî (Gemi)
Fîlorî: Paqıj, safî (Temiz, safi)
Fîlûs: Manqırın (Mangırlar)
Fıkr: Tırs, vekışîn (Korkmak, çekinmek)
Fîroz, Fîrûz: Rohnî, bı şewq (Aydın, ışıklı)
Fitret: Tebîet (Tabiat)
Fîtûr: Sıstî (Gevşeklik)
Fîzûl: 1 — Tewş (Faydasız). 2 — Bê ar (Arsız)
Fîlcümle: Hemî, bı carekî (Hepsi, hep birlikte)
Fîlheqîqe: Bı rastî, rastîn (Gerçekten, gerçek)
Fuad: Dıl (Kalp)

V

- Ve:** Paşda, bı şûnda (Geriye)
Verisand: Ve kır (Çözdü)
Vê: 1 — Ev (Şu). 2 — Xwest (Diledi)
Vêk ketın: Kom bûn, gîhane nevdû (Toplandılar),
Vêkra: Bı hevdûra, dıgel hevdû (Beraberce)
Vêra bı girî: Tu pêra ra girî, alîkarîya wî bı kî (Ona yardım edersen, onu desteklersen)
Vîhalî: Vî tıştê ku tê dı keve şûnekî, yanî evîna ku tê dı keve nava dıl (Bir yere giren bu nesne, yani gönlün içine giren aşk)

G

- Gah:** 1 — Carna (Bazı bazı). 2 — Gav, zaman (An, zaman)
Gaze-gaz: Qîre-qîr (Bağırışma)
Geda: Kole, parsek (Köle, dilenci)
Genc, Gencîne: Xızne (Hazine)
Geşt: Ger (Seyahat)
Geştî: Gemî (Gemi)
Gewherî: Gewherfiroş (Cevher satıcısı)
Gêrane: Gerandin, derbazkırın (Çevirdiler, geçirdiler)
Gêsû: Kezî (Saç örgüsü)
Gıl: Harî (Çamur)
Gırdewarî: Berhevkırî, cıvandî (Derlenmiş)
Gırdigar: Xwedê (Allah)
Goş: Goh (Kulak)
Goyende: dî bûn: Dî gotın, dî peyîvîn (Konuşurlardı)
Goşwar: Guhar (Küpe)
Goyîn: Teyrekîye bî şev dî qîre (Gece bağırان bir kuş)
Guftar: Gotın, peyv (Konuşma)
Guherguهران: Guhargewheran (Cevher küpeliler)
Gulab: Gulav (Gül suyu)
Gulben: Şaxa gulê (Gül dalı)
Gulgûn: Gulreng (Gül rengi)
Gulqend: Ava şekirê Qend (Kant şekerinin şerbeti)
Gulnar: Ava kulilka hınarê (Nar çiçeğinin şerbeti)
Gulpîrehen: Kesê ku kırasê wî wek gulêye (Gömleği gül gibi olan)
Gum kır: Wında kır (kaybetti)
Gumrah: Avarê (Sapık)
Guweşt: Tewirekî qaydê sıtiranêye (Bir şarkı makamı)
Guzaf: Gotinên tewş (Boş sözler)
Guzer: Ger, derbazbûn (Dolaşmak, geçmek)
Guzîde, Guzîn: Bîjare (Seçkin)
Gûn: Reng (Renk)

H

- Hacıb:** Payvan, dergevan (Nöbetçi, kapıcı)
- Hacız:** Navbır (İki şeyin arasına giren)
- Hadıs:** Nûcê (Sonradan olan)
- Hadî:** Kesê ku mirov tîne rêya durust (İnsanı doğru yola getiren)
- Haîl:** Navbır (İki şeyin arasına giren)
- Haîm:** Windabûyî, beredayî (Kaybolan, başıboş kimse)
- Hakîmane:** Mîranî (Beyce)
- Hala:** Tıştê ku tê dî keve nava tıştekî dîn, mexsed evîne
(Bir şeyin içine giren, maksat aşktır)
- Hale:** Seywana dora hîvê (Ayın etrafındaki hale)
- Hamî:** Parêzdar (Himaye eden)
- Haris:** Cotkar (Çiftçi)
- Herr:** Germ (Sıcak)
- Hasıl:** 1 — Tıştê ku bî dest dî keve (Elde edilen). 2 —
Kurta gotinê (Sözün kısası)
- Hazıq:** Hunermend (Mutahassis, mahir)
- Hazırûn:** Kesên hazır (Hazır olanlar)
- Hazîme:** Hêza hezûmkirînê (Hazmedici güç)
- Hebîb:** Yar (Sevgili)
- Hecer:** 1 — Kevır (Taş). 2 — Kevîrê Reş ku dî dîwarê
Mala Xwedê'daye (Hacer-Esved)
- Heclê:** Bermal (Oda)
- Hedîd:** 1 — Hesın (Demir). 2 — Cîhê nızımtur (En alçak yer)
- Hedîqe:** Bax (Bahçe)
- Heqaiq:** Rastîyan (Gerçekler)
- Heqqa:** Bî rastî (Gerçekten)
- Hekîm:** Pır zana (Çok bilgili)
- Hekkak:** Nivîsvanê lî ser maden, yan kevır (Maden ya da taşta yazı yazan)

Helahl: Kuştux (Öldürücü)

Helawet: Şêrînî (Tatlılık)

Hell: Pışkaftın (Çözmek)

Hellal: Pışkaftox (Çözen)

Helwela: Gotina «Lahewle wela quwwete îlla bîllah»
(«Lahevle» demek)

Hellê sîmab: Avzîva helandî (Eritilmiş gümüş suyu, yaldız)

Hemaxûş: Hembêzî (Kucaklaşan)

Hemaşîyan: Hevalê hêlînê (Yuva arkadaşı)

Hembize: Hevalê zık, bîra û xuşk (Kardeş)

Hemdem: Heval (Arkadaş)

Hemefser: Hevalê Kulah (Taç arkadaşı)

Hemel: Bîrca Beran jî 12 bîrcên rojê (Güneşin Koç Burcu)

Hemişe: Tım (Her zaman)

Hemhal: Havalê hal û razan (Hal ve sır arkadaşı)

Hemxelwetî: Hevalê xelwetê (Halvet arkadaşı)

Hemxwabe: Hevalê razanê (Uyku arkadaşı)

Hemqal: Hevalê peyvê (Konuşma arkadaşı)

Hemqedem: Hevalê lîng, dî sewîyekîda (Bir seviyede, eşit)

Hemkase: Hevalê vexwarinê (İçki arkadaşı)

Heml: Helgirtın (Yüklenmek)

Hemlîqa: Hevalê dîtinê (Görüşme arkadaşı)

Hemnişîn: Hevalê rûniştinê (Oturma arkadaşı)

Hemrah: Hevalê rê, hevrê (Yoldaş)

Hemraz: Hevalê razan (Sır arkadaşı)

Hemseng: Beranber, hevta (Denk)

Hemser: Heval (Arkadaş)

Hemware: Her gav, tım (Her zaman)

Hemzad: Hevalê xwarinê (Yemek arkadaşı)

Henzel: Fîkiyekî wek zebêşêye, lê biçûke û pîr tale (Ebû-cehil Karpuzu)

Her çend: Ger çiqas (Gerçi)

Herfan ne gırın: Şaşbûnan der ne xın (Yanlışlıkları açığa vurmasınlar)

Herıstın: Kom bûn, wek weşîyê (Salkım gibi toplandılar)

Herîr: Hevrîşım (İpek)

Herzekar: Kotoxê gotinên tewş (Herzeci)

Heseb: Nejad (Soy)

Hesretzede: Kesê ku belaya hesretê bı serîda hatîye, bê mîrad (Hasretzede)

Hesûd: Dexes (Kıskanç)

Heşem: Meîyet (Maiyet)

Hewa: 1 — Hewa (Hava). 2 — Evîn (Aşk)

Hewalî: Çarmedor (Çewre)

Hey: Zındî (Canlı)

Hey'at: Pıraniya «Hey'et»e («Hey'et»in çoğulu)

Hey'et: Şıkıl (Şekil, biçim)

Heyset: Avayî, şênayî (Meskûn yer)

Heyûl, Heyûla: Nejada gerdûnê (Evrenin ilk maddesi)

Hezer: Xwe parızın (Sakınmak)

Hezl: Yarı (Şaka)

Hezret: Pêşedest (Huzur, birinin huzurunda olmak)

Hiccet: Delîl (Kanıt)

Hicre: Kunca Simayıl Pêxember ya lı rex Mala Xwedê (Kâbenin yanındaki Hz. İsmail Hücresi)

Hınd: Hinekî (Biraz)

Hinde: Ev qas (Bu kadar)

Hindewane: Zebeş (Karpûz)

Hındî: Ev qas ku, çı qas ku (Şu kadar ki, ne kadar ki)

Hulûl: Têketına ganê laşekî pıştî mırnê dî laşekî dında (Bir ruhun ölümden sonra bir başka vücuda girmesi)

Humyan: Kîsê dırawan (Para kesesi)

Hicab: Perde (Perde)

Hîcr, Hîcran: Dûrketına evîndar ji yarê (Hicran)

Hikmet: Zanin, felsefe (Bilgi, felsefe)

Hilal: Hîvîk, birû tîn dirûbandın bı wê (Hilâl, kaşlar ona benzetilir)

Hîn: Gav (An)

Hîraset: Xwe parıztın (Kendini sakınmak)

Hîrqet: Şewat (Yanmak)

Hol: Gog (Top)

Hor, Hûr: Horîyêd bîhuştê (Cennet hurileri)

Horî meqlûb: Vajîyê jî horîyê (Huriden dönme)

Hubb: Evîn (Sevgi)

Hubla: Avis (Gebe)

Hukkam: Mîran (Beyler)

Humam: Xwedî hîmmet û qencî (Himmet ve iyilik sahibi)

Humre: Sor (Kırmızı)

Huwel-Heq: Ew heqqe (O haklıdır)

Hût: Bırca Masîyê jî 12 bircên rojê (Güneşin Balık Burcu)

X

Xadim: Xulam (Hizmetçi)

Xaib: Windabûyî (Kayıp)

Xaqan: Padîşahê Tırkıstan'ê (Türkistan Hükümdarı)

Xak: Ax (Toprak)

Xakisar: Jî axê, bê rûmet (Topraktan, değersiz)

Xal: Şana lî rû (Yüzdeki ben)

Xalib: 1 — Zorbır (Yenen). 2 — Qey (Galiba)

Xame: Qelem (Kalem)

Xamûş: Kesê bê dengê ku na peyîve (Konuşmayan, sessiz kimse)

Xane: Mal, malık, (Ev, Hane)

Xanezad: Xanedan, jî nejadekî pak (Hanedan)

Xasekî: Xulamê navmali (Harem hizmetçisi)

Xasê nezer: Nihêrtına xîsûsî (Özel bakış)

- Xar:** Sıtırî (Diken)
- Xaretker:** Talaŋker (Yağmacı)
- Xaricîyyet:** Derketına jı qanûn û adetân (Kanun ve gelenekten çıkmak)
- Xarıq:** Dirandoxê adetê, jı adetê der (Harika)
- Xar û xes:** Gerş û gêl, qırş, û qal (Çerçöp)
- Xasıyyet:** Xısûsîyyet (Özellik)
- Xaşak:** Gerş û gêl, qırş û qal (Çerçöp)
- Xatem:** Gustîl (Yüzük)
- Xawer:** Rohelat (Doğu)
- Xawî:** Vala (Boş)
- Xaz:** Rengê sor (Kırmızı renk)
- Xebxeb:** Gılarê bın çenê (Çene altı)
- Xebîr:** Haydar (Haberdar)
- Xebîyye:** Veşarî, nepenî (Gizli kapaklı)
- Xebl:** Perîşan (Perişan)
- Xebûq:** Meya ku şeva çûyî hatiye ve xwarın, mexsed evîne (Dün gece içilen şarap, maksat aşktır)
- Xedd:** Dêm (Yanak)
- Xedda':** Xapînok (Aldatıcı)
- Xedeng:** Tîr (Ok)
- Xef:** Nepenî (Gizli)
- Xeffar:** Nuxaftoxê gunehan, Xwedê (Günahları örten, Allah)
- Xel:** Xelq (Halk)
- Xelaîq:** Gelên xelqê (Halk kitleleri)
- Xelaîq:** Gelên xelqê (Halk kitleleri)
- Xelef:** Kur, pıs (Oğul, evlât)
- Xelîl:** Dost (Dost)
- Xelq:** 1 — Mirovın (İnsanlar, halk). 2 — Aferandın (Yaratmak)
- Xellaq:** Aferandox, Xwedê (Yaratıcı, Allah)
- Xem:** 1 — Derd (Dert). 2 — Xûz (Yamuk)

Xemendûz: Kesê ku xeman dî pîve, dî civîne (Gamları öl-gen, toplayan)

Xemguzîn: Bîjartoxê xeman (Gamları seçen)

Xemmaz: Peyvgerîn, fesad (Dedikoducu, müfsit)

Xemnak: Xwedî derd û xem (Gam ve dert sahibi)

Xemr: Mey (Şarap)

Xemze: Awır (Gamze)

Xenc: Naz (Naz)

Xendan: Bî ken, kêfxweş (Gülümseyen, sevinçli olan)

Xenî: Dewlemend (Zengin)

Xennas: Şeytên (Şeytan)

Xeraman: Bî naz û delalî (Nazlı, cilveli)

Xerbet: Şerbet (Şerbet)

Xerçeng: Birca Kevjalê jî 12 bircên rojê (Güneşin Yen-geç burcu)

Xerez: 1 — Rîk, kîn (Garez, kin). 2 — Daxwaz (Arzu, dilek)

Xerîdar: Kırîdar, kırînox (Alıcı)

Xerîq: Nûqbûyî (Suya batan)

Xerq 1 — Nûqbûn (Suya batma). 2 — Dırandın (Yırtma)

Xerqe: Nûqbûyî (Suya batan)

Xermen: Bêder, seywana dora hîvê (Harman, ayın çevre-sindeki hale)

Xerra: Bırqok (Parlak)

Xerwar: Xerar (Büyük çuval)

Xesis: Çıkûd (Cimri)

Xesmane: Neyarî (Düşmanlık)

Xet: 1 — Cênîg (Şakak). 2 — Nivîsan (Yazı)

Xetebend: Perwaza text (Tahtın pervazı)

Xeten: Bajarekîbûye mîskê xezalêd wê pîr hêjabûye
(Ceylânlarının miski çok değerli olan bir şehir)

Xetîb: Xwazgîn (Düniir)

Xetme: Morkîrîye, hatiye morkîrîn (Onaylanmıştır)

Xetsiyah: Keça ku bıska ser cînîga wê reşe (Şakağındaki zülûf siyah olan kız)

Xettat: Nivîsvan (Yazıcı)

Xewadım: Xulamın (Hizmetçiler)

Xewas: Kesên gîregır, lı pêş (İlerigelen kimseler)

Xewatîn: Pîranîya «Xatûn»e («Hatun»n çoğulu)

Xewf: Tîrs (Korku)

Xewr: Kûran (Derinlik)

Keyb: Tîşt û cîhê nexuyayî (Görünmeyen şey ve yer)

Keyl: Hesp (At)

Keyme: Kon (Çadır)

Keyre meqdem: Tu bî xêr hatî (Hoş geldin)

Keyşûm: Fîrnîk (Genz)

Keyûr: Kesê bî xîret (Hamiyetli kimse)

Kez: Qumaşekî hevrişmîne (Bir ipekli kumaş)

Kezel: Tewîrekî şê'rê (Bir şiir çeşidi, gazel)

Kezenfer: Şêr (Arslan)

Xêrexwah: Xêrxwaz (Hayırhah, iyi kalpli)

Xîdrewat: Sebzeyın (Sebzeler)

Xılqet: Aferîn (Yaradılış)

Xîşt: Şıvık, şîş (Değnek, çöp, şiş)

Xîtût: Xêzın (Çizgiler)

Xızam: Kulîlkekiye (Bir çiçektir)

Xızım: Mîrovê lı pêş (Yakın akraba, hısımlar)

Xîda: Bakût (Gıda)

Xîlafê mu'tad: Jı adetê der (Mutat hilâfı)

Xîlman: Zarûkên bîhuştê (Cennet çocukları)

Xîred: Aqıl (Akıl)

Xokerdeyê îşqê: Ên ku xwe kırıbûn evîne (Kendilerini aşka atanlar)

Xudreste: Kesê ku bê mamosta, xwe bî xwe gîhaye (Öğretmensiz olarak kendi kendine yetişen kimse)

Xuld: Bîhuşt (Cennet)

Xull: Zincîrê ku lî dest û lingêd girtîyan tê girêdan (Pî-ranga)

Xullux: Cûlê hevrîşmînê tenik (İnce ipek elbise)

Xulûd: Zındibûna tîmmî (Ebedî hayat, ebedîyet)

Xumm: Kupê meyê ê mezin (Büyük şarap fıçısı)

Xumrî: Rengê xumrî, sor (Kırmızı renk)

Xunce: Gula ne pîşkîfî, pındık (Gonca gül)

Xundekar: Padîşah (Padışah)

Xundm: Bangkırın (Çağırmaq, davet etmek)

Xur: Xwarın (Yemek)

Xurfe: Bermal (Oda)

Xuroş: Keldayın û rîjîna bî ser fîraqêda (Kaynayıp taşma)

Xurrem: Şad, dîlgeş (Sevinçli)

Xursend: Sîtandoxê xwarînê û bakût (Gıda alan)

Xurşîd: Roj (Güneş)

Xurûc: Derketina jî qanûn û adetan (Kanun ve gelenekten çıkmak)

Xusr: Zîrar (Zarar)

Xusse: Keder, xem (Keder, gam)

Xusserevîn: Revînokê xeman (Gamları dağıtan)

Xûl: Pîrhevok (Cadı)

Xûşe: Weşî (Salkım)

Xwab: Xew (Uyku)

Xwan: 1 — Xwarın (Yemek). 2 — Sîfre (Sofra)

Xwanende: Sîtiranbêj, dengbêj (Şarkıcı)

Xwanê kase: Vexwarîna jî kasa meyê (Şarap kâdehinden içmek)

Xwemal: Malxoyê malê (Evin sahibi, aile reisi)

Xweşxîlqet: Rîndaferîn (Güzel yaratılışlı)

İ

- İbarete:** Peyv, peyvekî (Söz, sözcük)
- İbda':** Aferandına bı awakî xweş (Güzelce yaratmak)
- İbn:** Kur, pıs (Oğul, erkek çocuğu)
- İcab:** Bersîv (Cevap)
- İcabet:** Qebûlkırına xundînê (Çağrısı kabul etmek)
- İdbar:** Bextreşî, bê talû (Talihsizlik, bahsızlık)
- İftîraq:** Dûrketına jî yarê (Yardan uzak kalmak)
- İhsan:** Qencî (İyilik)
- İhtîraz:** Xwe parızın (Kendini sakınmak)
- İxfa':** Veşartın (Gizlemek)
- İxtîlat:** Têkulî (Karışmak, ihtilât)
- İqbal:** Pêsende (Gelecek zaman)
- İqtîza:** Xwestın, îcab (Gerek, icab)
- İkrah:** Zorkırın (Zorlama)
- İksîr:** Maddekî kîmyewîye, bı wê zêr, jî madenên tın tê
cîhêkırın (Altını diğer madenlerden ayıran kimyasal
bir madde)
- İla:** Bıındkırın (Yükseltme)
- İlam:** Eşkerakırın (Açıklamak)
- İlle, İllet:** 1 — Semed (Neden). 2 — Nexweşî (Hastalık)
- İma:** İşaret (İşaret)
- İmaret:** 1 — Avayî (Bina). 2 Text (Taht)
- İmareya nîgarê:** Textê Sîfîyê (Sîti'nin tahtı)
- İmkan:** Hebûne ne zerûrî (Zorunlu olmayan varlık)
- İnayet:** 1 — Baldayın (Dikkat etmek). 2 — Alîkarî (Yardı-
m)
- İneb:** Tırî (Üzümler)
- İntîzar:** Rêpan (Beklemek, yol gözlemek)
- İnzal:** Daxıstın, rêhtın (İndirmek, dökmek)
- İrfan:** Zanîn (Bilgi)

İrfanteleb: Kesê ku daxwaza naskırinê dı ke (Tanımak istiyen)

İ'raz: Zıvırına ber (Yüz çevirmek)

İsxa: Gohdarî (Dinlemek)

İsm: Nav (Ad)

İstebreq: Tewırêkî qumaşê hevrişmîn (Bir ipekli kumaş)

İstîtaet: Hêz (Güç)

İstîwa: Nîvê asîman (Gök ortası)

İşqebazî: Evîn (Aşk)

İşret: Heng (Eğlence)

İşretabad: Ava û geşê bı hengê (Eğlenceyle şenlenen, canlanan)

İştîyaq: Dılbıjokî (Arzulamak)

İtab: Gazın (Sitem)

İ'tidal: Hatına cihê adetî, rastbûn (Normal yere gelmek)

İ'tikaf: Perestîya dı mızgeftêda (Camideki ibadet)

İtrê şahî: Dermanê bêhnrxweşê wek ê padîşahan (Padîşahlarınki gibi güzel kokular)

İttihad: Yekiti (Birlik)

İttisal: Hevdîtın, gîhana cem hevdû (Kavuşmak)

İz'an: Qebûlkırına rastîyê (Doğruyu kabul etmek)

İzar: 1 Cênîg (Şakak). 2 — Pêştemal (Peştemal)

İzhar: Eşkerakırın (Açıklamak)

İzlet: Mayına bı tenê (Yalnız kalmak)

İzz: Heybet, mezinî (Heybet, büyüklük).

J

Jar: 1 — Bê goşt, zeîf (Etsiz, zayıf). 2 — Reben (Zavallı)

Jêkve: Jı hevdû (Bir birinden)

Jêkra bı ketın: Jı hevdû bı qetîne, belav bı ke (Ayırsın, dağıtsın)

Jı wan weye ku: Jı wan wısaye ku, dı bêjm qey ku (Öyle sanıyorlar ki)

Q

- Qabîlun-nar:** Misteheqê ağır (Ateşe müstahak olan)
- Qail:** Gotox (Söyleyen)
- Qaim:** 1 — Kesê ku hebûna wî bî wîye, Xwedê (Kendi kendine var olan, Allah). 2 — Lî ser lîngan (Ayakta)
- Qal:** Gotin, peyv (Konuşma, söyleme)
- Qalib:** 1 — Qalık (Kabuk). 2 — Laş (Vücut)
- Qam':** Beskır (Yetinen, kanaat getiren)
- Qanî:** Pır sor (Çok kırmızı)
- Qanûn:** 1 — Yasa (Yasa). 2 — Navê sazêkî (Bir saz adı)
- Qarûr, Qarûre:** Şûşe (Şişe)
- Qasır:** Kurt (Kısa)
- Qebah:** Gunehm (Günahlar, kabahatlar)
- Qebail:** Qebileyen (Kabileler)
- Qebes:** 1 — Kozır (Köz). 2 — Çırisk (Kıvılcım)
- Qedd:** Bejn (Boy)
- Qedem:** Lîng (Ayak)
- Qedid:** Goştê zıwa (Kuru et)
- Qedim:** 1 — Kesê ku jî berêya berêve heye, Xwedê (Eski-denberi var olan, Allah). 2 — Tıştê kevne (Eski şey)
- Qedîr:** Xurt, bî hêz, Xwedê (Güçlü, Allah)
- Qefes:** 1 — Qefesa heywanan (Hayvan kafesi). 2 — Sîng (Göğüs)
- Qehhar:** Pır bî xışım, Xwedê (Kahredici, Allah)
- Qella':** Dergevanê kelê (Kale kapıcısı)
- Qellaş:** Bî dek (Kurnaz)
- Qelem ket:** Bî bire, jê ke (Keser)
- Qenbel:** Alî çepê (Sol taraf)
- Qemer:** Hîv (Ay)
- Qemsi:** Derewçîn, virek (Yalancı)
- Qend:** Tewrekî şekîre (Bir çeşit şeker)

Qendexayan: Ên ku peyvêd wan, wek ku şekir xwaribin
şêrînin (Şeker yemişler gibi sözleri tatlı olanlar).

Qentar: Weznekiye (Bir tartı)

Qer': Lê xıstın, tehmdan (İtelemek, dövmek)

Qerh: Kul (Yara, çıban)

Qerib: Nêzik (Yakın)

Qerîn: Hevalê pêş (Yakın arkadaş)

Qerz: Deyn (Ödünç)

Qeseb: Bendikêd kumên jinan (Kadın feslerinin kay-
tanları)

Qet'a: Jî bin (Aslâ)

Qetil: Kuştî (Öldürülmüş)

Qetre: Dîlop (Damla)

Qettal: Mêrkuj (Kaatil)

Qewl: Gotin, peyv (Söz)

Qews: Kevan (Yay)

Qewwel Qesmer (Komik adam)

Qeys: Evîndarê Leylê, Mecnûn (Leylâ'nın aşığı, Mec-
nun)

Qeyserî: Sûk, bazar (Çarşı, pazar)

Qeza: 1 — Kırına nimêjê pîştî derbazbûna wextê (Vakit
geçtikten sonra namaz kılmak). 2 — Tunnekîrîn (İm-
ha etmek). 3 — Qeder (Kader). — Qedandina kare
(İş bitirme)

Qezaya, Qedaya: Pîranîya »Qezîyye»ye («Qezîyye»nin
çoğulu)

Qeziyye: Mesele (Problem)

Qınar: Çengelê ku goşt pêvê tê daleqandın (Etin asıldığı
kanca)

Qirtasiye: Kaxız, rûpel; bî mana mecazî jî paxirê
sayara hatiye gotin (Kâğıt, sayfa; mecazî anlamda yazı-
sız bakır için kullanımaş)

Qışt: Zılfa bıçûk (üçük zülûf)

Qilade: Gerdenî (Kolye)

Qinwan: Weşî (Salkım)

Qîran: Beranber (Yan yana)

Qîrat: Weznekiye (Bir ölçü)

Qîtar: Rêzika devan (Deve dizisi)

Qîwam: Hêz (Güç)

Qubbe: Kumbet, bî mecazî jî asîmanra tê gotin (Kubbe, mecazî anlamda gök için kullanılır)

Qulûb: Dîlm (Kalpler)

Qulûbêmen lehul-qelb: Dîlên kesêd wxedî dîl (Gönül sahiplerinin gönülleri)

Qulzem: Behr (Deniz)

Qurb: Nêzîkî (Yakınlık, yakın olmak)

Quwayê heywan: Hêza jînê (Hayat gücü)

K

Ka'betullah: Mala Xwedê (Allahın Kâbesi)

Ka'beyn: Herdu kap, zar (İki aşık, zar)

Kabîn: Tewirekî perûya bûkêye (Gelinin bir hediyesidir)

Kala: Mal û mîlk (Mal-mülk)

Kam: Mîrad, daxwaz (Murad, dilek)

Kameranî: Bextewerî (Mutluluk)

Karesazî: Sazkırın û meşandına kar (İşin yürütülmesi)

Karîgen: Gerdûn (Evren)

Kas: Kêm, bî qusûr (Kem kişi, kusurlu)

Kase: Qedeha meyê (İçki kadehi)

Kazîb: Derewîn (Yalancı)

Kebk: Kew (Keklik)

Keckulahan: Kulahxwaran, kofîxwaran (Eğri taşlar, türbenleri, eğri olanlar)

Kecrû: Bî ser rûra xwar (Yüzün üstüne eğmek)

Kefaet: Hevtayî (Denk olmak)

Kelal: Westandın (Yormak, verdiği yorgunluk)

Kelam: Peyv (Konuşma)

Kelat: Keleyan (Kaleler)

Kelîm: Mûsa Pêxember (Hz. Musa)

- Kelte:** Kelebûti (Oynaşma)
- Kemal, Kemalat:** Gihana bılındiyê (Kemale ermek, olgunlaşmak)
- Kemalê bê kemali:** Temambûna kêmayiyê (Kemalsizliğin kemale ermesi)
- Kenari:** Jı qerax (Kenardan)
- Kenz:** Xızne (Hazine)
- Keramet:** Şeref, hesyet (Şeref, haysiyet)
- Kerem:** Qencî (İyilik)
- Kerim:** Kesê qenc, camêr (İyi, cömert olan)
- Kerrena:** Navê sazekiye (Bir sazın adı)
- Kesb:** Karkırın (Kazanç)
- Kesif:** Gur (Yoğun)
- Kesret:** Pırî (Çokluk)
- Keşşafê rumûzê hîkmetil-eyn:** Kesê ku îşaretê zanîn û hîkmetan kıfş dı ke. (Bilgi ve hikmet işaretlerini keşfeden kimse)
- Keşwer:** Welat (Ülke)
- Kewaib:** Keçên memıkgılover (Tombul memeli kızlar)
- Kewkeb:** Sîtêr (Yıldız)
- Kewn:** Gerdûn (Evren)
- Kewneyn:** Herdu gerdûn (İki evren)
- Keyfiyet:** 1 — Çawayî (Keyfiyet). 2 — Kêfxweşî (Keyif)
- Keyber, Kêbir:** Sertîr (Ok ucu)
- Kezin:** Daqurtandın (Yutmak)
- Kêj:** Keç (Kız)
- Kêwan:** Sîtêra Zuhel (Saturn yıldızı)
- Kılan:** Hejandın (Salladılar)
- Kınûz:** Xıznan (Hazineler)
- Kırdar:** Kırın (Fîil)
- Kırdebengî:** Bengîbüyi, bengî (Çılgınlaşmış)
- Kılab:** Seyın (Köpekler)
- Kisre:** Padişahê İran'ê (İran Hükümdarı)
- Kiswet:** Cıl (Elbise)

- Kitabet:** Nivisîn (Yazmak)
Kîzb: Derew (Yalan)
Koh: Çiya (Dağ)
Kohî: Çiyayî (Dağlı)
Koter: Gerdenî (Kolye)
Kubra: Mezıntır (En büyük)
Kuffar: Kafıran (Gâvurlar)
Kufw: Hevta (Deng)
Ku: 1 — La ku (Nerde). 2 — Çawa (Nasıl). 3 — Kîja (Hangi). 4 — Eger (Eğer)
Kuhensal: Kevnesal, pîr (Yılları köhnemiş, yaşlı)
Kul: 1 — Rîş (Çıban). 2 — Gıst (Tüm)
Kulfet: Zehmet, zor (Güçlük)
Kun: 1 — Bı be, fermana Xwedê ku dı bêje «Bı be» (Ol, Allahın «Ol» emri). 2 — Qul (Delik)
Kunh: Bmê kar, mahîyet (İşin içyüzü, mahiyeti)
Kurdemîr: Mîrên Kurd (Kürt beyleri)
Kusan: 1 — Çawa (Nasıl). 2 — Çıma (Niçin)
Kustax: Çelaq, bê şerm (Küstah)
Kuşad: Vekırî (Açık)
Kûs: Def (Davul)

L

- Labıdde:** Hemın lazıme (Mutlaka gerekir)
Lahût: Nolên paqıj (Temiz sıfatlar)
La'l: Gewherekî sore (Kırmızı bir cevher)
Lamekan: Gerdûna asımanan (Gökler alemi, mekân dışı)
Lareyb: Bê guman (Şüphesiz)
Laubali: Bı delalî, serbest (Nazlı, serbest)
Layezal: Xwedê (Allah)
Leb: Lêv (Dudak)

Le'b: Lîztın (Oynamak)

Lebaleb: 1 — Tıjî, bî lêvanra (Ağzına kadar dolu). 2 —

Lêv bî lêv (Dudak dudağa)

Lebteşne: Lêvtî, lêvziwa (Dudağı susuzluktan kuruyan)

Lehd: Gor (Mezar)

Lehw: Heng (Eğlence)

Lehyar: Her du alîyan (İki taraf)

Lehze: Gav (an)

Leim: Kesê nejadnızım û çavbircî (Alçak soylu ve züğürt kimse)

Lein: Mel'ûn (Mel'ûn)

Lemyezel: Xwedê (Allah)

Letîf: Nazık, narîn (Nazık)

Letîfedan: Kesê ku bî gotinên xweş û zırav dî zane (İnce-likleri bilen)

Lewleb: Felek (Felek)

Leyalî: Pıranîya «Leyl»e («Leyl»in çoğulu)

Leyl: Şev (Gece)

Lêk: Lî hevdu (Bir birine)

Lîqa: Rasthatın, dîtına Xwedê (Karşılaşmak, Allahı görmek)

Lot: Lotık (Zıplama)

Luce: Pêla avê (Su dalgası)

Lutf: Qencî (İyilik)

M

Madûm: Tunne (Yok olan)

Ma erefnak: Me te ne nasî (Seni tanımadık)

Mafû: Bexşandî (Affedilen)

Mah, Meh: Hîv (Ay)

Mahîtab, Mehtab: Tavehîv (Mehtap)

Mahûd: Kifşe (Bilinen)

- Mail:** Dilbıjok, meyıldar (Meyleden)
- Malxoli:** Nexweşê bı Ser'ayê (Sar'alı)
- Ma'lûl:** 1 — Nexweş (Hasta). 2 — Tıştê ku jêra delîl tê anîn (Kanıtlanan)
- Mamûl:** Tıştê ku pê tê emelkırın (Geçerli olan)
- Ma'mûr:** 1 — Dînê (Dünya). 2 — Ava (Bayındır)
- Manend:** Wekî (Gibi)
- Manî:** Ressamê Çînî ê bı nav û deng (Ünlü Çin Ressamı)
- Ma'ser:** Guvaşgeh (Üzümün sıkılıp şırasının çıkarıldığı yer)
- Masîke:** Hêza ku dı gıre (Tutan güç)
- Masîwa:** Hebûyên jı bı Xwedê (Allahtan başka yaratıklar)
- Maşa:** Kesê ku dı meşe (Yürüyen)
- Ma'reke:** Ceng, tîkoşîn (Savaş, mücadele)
- Ma'rez:** Temaşegêh (Sergi)
- Marîfetnak:** Kesê bı zanîn (Bilgili kimse)
- Marûf:** Naskirî (Tanınmış)
- Matem:** Şîn (Matem)
- Matemî:** Kesê şînî (Yaşlı kimse)
- Ma-werd:** Gulav (Gül suyu)
- Mazûl:** Derketiyê jı kar (Azlolunan)
- Mazûlî:** Derketına jı kar (Azlolunmak)
- Meadın:** Pıranîya «Maden»e («Medenin» çoğulu)
- Meal:** Mana (Anlam)
- Meanî:** 1 — Pıranîya «Mana»ye («Mana»nın çoğulu).
2 — Sııran (Şarkı söyleme)
- Mebanî:** Çêkırın û lı hevanına gotınan (Söz söyleme)
- Mebhût:** Heyrî (Şaşkın)
- Mebnî:** Lı ser, lı gorî (Üzerine, göre)
- Meclûbê mehebbeta unasın:** Bı evına mirovnan hatne kêşan (Bazı adamların sevgisiyle çekilmişler, celbedilmişler)
- Mecmer:** Bıxûrdan (Buhurdanlık)

- Mecrûh:** Bırındar (Yarah)
Mecrûr: Kêşayî (Çekilmiş, celbedilmiş)
Meddah: Pesındar (Övücü)
Medh: Pesn (Övgü)
Medhoş, Medhûş: Gêj (Sersem)
Meftûh: Vekırî (Açık)
Meftûn: Evındarê bêheş (Meftun, tutkun)
Meger: 1 — Ewxu (Meğer). 2 — Mera, bı raya Xwedê (İnşallah)
Mehabet: Heybet, saw (Heybet)
Meharet: Hunermendî (Meharet)
Meharım: Kesên malî (Mahremler)
Mehbûb: Kesê ku tê evandin (Sevilen kimse)
Mehcebîn: Enihîv (Mehtap alınlı)
Mehcûr: Terkkırî (Terkedilmiş)
Mehd: Dergûş (Beşik)
Mehell: Şûn (Yer, mahall)
Mehkûmu eleyhî: Bın hukum, bın ferman (Emir altı)
Mehmel: Texterewan (Tahtaravallı)
Mehmûd: Paqıj, bılmd, bı qedır (Yüce)
Mehr: Heqê marbırîna bûkê Gelinin nikâh ücreti)
Mehpare: Parça hîvê (Ay parçası)
Mehz, Mehza: Sırf (Salt)
Mehzûz: Xwedî par (Hisse sahibi)
Mexafet: Tırs (Korku)
Mexbûn: Xapîyayî (Aldanmış)
Mexdûm: Kesê ku jêra xızmet tê kırım (Hizmet edilen kise)
Mexfûr: Nuxaftî (Örtülen)
Mexmer: Fıraqa meyê (Şarap kabı)
Mexmûr: Serxweş, mest (Sarhoş, mest)
Mexrûr: 1 — Qure (Mağrur). 2 — Xapîyayî (Aldanan)
Mexûf: Bı tırs (Korkulu)
Mexz: Mejî (Beyin)

Meqalat: Gotının (Sözler)

Meqalid: Mifteyın, bı mana mecazî jî çerxa felekêra tê gotın (Anahtarlar, mecazî anlamda felek çarkına denir)

Meqam: 1 — Cih (Yer). 2 — Cihê Bırahîm Pêxember ku li hember Mala Xwedêye (Hz. İbrahim'in Kêbe önündeki yeri)

Meqamê malûm: Ciyê kîfşe ê dostên Xwedê (Bilinen yer, Allahın dostlarının yeri)

Meqasid: Pıranîya «Meqsed»e («Maksad»ın çoğulu)

Meqlûb: 1 — Vajî (Tersine dönük). 2 — Gan (Ruh)

Meqreme: Cilên tenikên hevrişmîn (İnce ipekli elbise)

Meqseda seramest: Daxwaza ku serîyan mest dî ke, yanî dıraw (Kafaları mest eden dilek, yani paralar)

Meqtûl: Kuştî (Öldürülen)

Me'kel: Xurek (Yiyecek)

Mekmen: Veşargeh (Pusu)

Meknûn: Veşartî (Gizlenmiş)

Mekr: Dek (Hile, oyunbazlık)

Mekşûf: Xuyayî (Görünen)

Melabîs: Cîm (Elbiseler)

Melahet: Rındî, nazikî (Güzellik, naziklik)

Melaîn: Mel'ûnın (Mel'unlar)

Melal: Perîşanî, sıstî (Perişanlık, gevşeklik)

Melamet: Gazın (Sitem)

Melbûs: Cûl (Elbise)

Melekkısal: Kesê bı nola fıriştan (Melek sıfatlı kimse)

Melekwar: Wek fıriştan (Melek gibi)

Melzûm: Tıqt, yan kesê ku jî mirov na qete (Melzûm)

Memat: Mırın (Ölüm)

Memlû: Tıjî Dolu

Me'mûl: Tıqtê ku tê hêvîkırın (Umulan)

Memzûc: Tevîhev, têkûlhev (Karışım)

Menahî: Bê fermanîyên Xwedê (Allahın yasak ettikleri)

Menaqıb: Jinenîgariyın (Biyografiler)

Menal: Mal û mülk, rütbe (Mal-mülk, rütbe)

Menazıl: Pıranîya «Menzıl»e («Menzıl»ın çoğulu)

Menbe': Kan (Kaynak)

Mendal: Zarûk (Çocuk)

Mendel: Şar û temezî, desmal (Kadınların başörtüsü, mendil)

Menhec: Rêç, rêçık (İz, izlenen yol)

Menî': Zexm (Sağlam)

Menqûş: Nexşkirî (Nakışlı)

Menna': Çıkûd (Cimri)

Mensûx: Betalkırî, bê hukum (İptal edilmiş, hükümsüz)

Mensûr: 1 — Belavkırî (Serpilmiş). 2 — Mızeffer (Muzaffer)

Menşe': Jêder (Menşe)

Menzer: Ciyê xuyabûnê (Görünme yeri, manzara)

Menzıl: 1 — Xanî (Ev). 2 — Cihê ku mirov dî xwaze bî gîjê (İnsanın ulaşmak istediği yer)

Menzûrî: Pîvek (Ölçü)

Merd: Mırov (İnsan)

Merdane: bî ciwanmêrî (Cömertçe)

Merdûd: Qewırandî (Reddedilen)

Merez: Nexweşî (Hastalık)

Mergever: Navê ciyekîye lı İran'ê (İran'da bir yer adı)

Merqed: Gor (Mezar)

Merkeb'ereban: Ên ku lı hespên Erebi sıwar bûbûn (Arap atlarına binenler)

Mermûz: Tıştê ku tê îşaretkırın îşaret edilen)

Mersiye: Sıtırânên ser mırîyan (Ölü ağıdı)

Merziyye: Razîkırî (Razi edilen)

Mesal: Çîrok (Masal)

Mescûd: Kesê ku secde jêra tê bîrın (Kendisine secde edilen)

Mesdûd: Rıtımî (Tıkanmış)

Mesîh: İsa Pêxember (Hz. İsa)

Meskûk: Dıravên çapkırî (Basılmış para)

Meslûl: Şûrê kışandî (Çekilmiş kılıç)

Mesmû': Gohdarî (Dinleme)

Mesrûr: Kêfxweş, dılşad (Sevinçli)

Mestûr: 1 — Nuxaftî (Örtülen). 2 — Rêzkırî, nivîsî (Satırılmış, yazılmış)

Meşam: Lebatê bêhnkırînê (Koku alma organı)

Meşamê can: Cîhên gan ku bêhn dî gırın (Ruhun koku alma duyuları)

Meş'el: Mêlede (Meşale)

Meşhed: Cîhê şehîdan (Şehitlik)

Meşhûd: Xuyayî (Görünen)

Meşxûf: Pır bî evîn, gêjê evînê (Çok seven, aşktan sersemleşen)

Meşq: Nivîsana gır ku mamosta jibo hînkırına qutabîyan dî nivîse, nivîsîn (Öğretmenin, talebelerin öğrenmesi için yazdığı iri yazı, yazı yazmak)

Meşkûk: Bî guman (Şüpheli)

Meşreb: Vexwarın (İçecek)

Meşşate: Jina xemlînok (Süsleyici kadın)

Metaê yek: Eşyayê hevdû (Bir birlerinin metanını)

Metaf: Cîhê tewafa Mala Xwedê (Kâbenin tavaf yeri)

Metaya: Bejnîlînd (İnceboyu)

Metbû': 1 — Pêşrew (Uyulan kimse, önder) 2 — Bî xwî (Huylu)

Metbûx: Pehtî, pîjandî (Pişkin, olgun)

Metle': Cîhê derketina rojê (Güneşin doğuş ufku)

Metlûb: 1 — Daxwaz (Dilek). 2 — Tîştê ku tê xwestin (İstenen)

Me'wa: Hêwir (Barınak)

Mewalî: Dostın (Dostlar)

Mewanî': Manın (Engeller)

Mewc: Pêl (Dalga)

- Mewzû':** 1 — Babet (Konu). 2 — Danandî (Konulmuş)
Mewzûn: 1 — Peyv û nivîsînên şê'rî (Şiir) 2 — Yeksor
 (Devamlı aynı tempoyla olan)
Meyan: 1 — Nav (İçi). 2 — Newq (Bel)
Me'yûs: Bê hêvî (Umutsuz)
Mezaq: Tam (Tat)
Mezalıman: Binsiteman (Zulüm altındakiler, mazlûmlar)
Mezher: Cîhê xuyabûnê (Yansıma yeri)
Mezlem: Tarî (Karanlık)
Mezmer: Veşargeh (Gizlenilen yer)
Mezre': Zevî (Tarla)
Me'zûn: Bı destûr (İzinli)
Mêhîman; Mêhman: Mêvan (Misafir)
Miadat: Neyarî (Düşmanlık)
Miadıl: Hevta (Denk)
Mialîf: Hogır (ülfet eden)
Mianîq: Kesên ku hevdû hembêz dîkîn (Kuşaklaşanlar)
Miateb: Bergazın (Sitem edilen)
Mibahî: Helal (Mübah)
Mibexxerat: Tewirên bixûrê (Buhur çeşitleri)
Mibeyyen: Beyankirî (Beyan edilen, açıklanan)
Mibtıl: Betalkirox (İptal eden)
Micadıl: Ê ku tîkoşîn dî ke (Mücadele eden)
Micedded: Teze, jî nûve (Yeni, yeniden)
Micella: Rohnî, cîlakirî (Aydın, cilâlî)
Micenned: Cıvandî, komkirî (Toplanmış)
Micerreb: Tecribekirî (Denenmiş)
Micerreb: Tecribekirî (Denenmiş)
Micerred: Rût (Arınmış)
Micesssem: Bı cîsm û laş (Vücudu sağlam olan)
Micezza: Parçekirî (Parçalanmış)
Mi'cîz: Mi'cîzên Pêxember (Peygamberin mucizeleri)
Mıdamî: 1 — Timmî (Devamlı). 2 — Meyxur, serxweş
 (Şarap içen, sarhoş)

- Midbır:** Bı dek, fenek (Hilekâr, oyunbaz)
Midebber: Yê ku tedbîra wî tê girtın (Tedbiri alınan)
Middea: Tıştê ku tê dozkırın (İddia edilen)
Miderris: Mamosta (Öğretmen)
Midewwer: Gilor (Yuvarlak)
Midxem: Tıştê ku dı tıştekîda wında dı be (Bir şeyde kaybolan)
Midill: Kesê ku mirov avarê dı ke (İnsanı saptıran)
Miemmer: Navsal (Yaşlı)
Miennes: Mê (Dişi)
Miettîrat: Dermanên bêhnxweş (Güzel kokular)
Miewwel: Te'wîlkırî (Tevîl edilen, değiştirilerek yorumlanan)
Mieyyen: Kîfşe (Belli)
Miferrihat: Tıştê ku kêfxweşî dı dın (Keyif vericiler)
Mifid: Dayoxê mefayê (Fayda veren)
Mift: Belaş (Bedawa)
Mixebber: Bı toz (Tozlu)
Mihal: Tıştê bê mîkûn (Mümkün olmayan)
Mihce: Sergul (Öz)
Mihenna: 1 — Henekırî (Kınalı). 2 — Kêfxweş (Sevinçli)
Miherra: Hêrayî (Öğütülmüş)
Mihessel: Tıştê ku bı dest dı keve (Elde edilen)
Miheyya: 1 — Amade (Hazır olan). 2 — Vejandî (Diriltilen)
Mihîbb: Evîndar, dost (Âşık, dost)
Mihît: Pîlan (Plân)
Mihlikat: Tıştê ku mirov dı bin helâkê (Helâke götüren)
Mîhr: Evîn (Aşk)
Mihredar: Evîndar (Âşık, seven)
Mihriq: Şewitandox (Yakıcı)
Mihtal: Bı hîle, hîlebaz (Hilekâr)
Mixedderat: Keç û jinên pıştperde (Perdeli kız ve kadınlar)

Mixelled: Timmî (Ebedî)

Mixelledun-nar: Ê ku tim dî agirda dî mîne (Ebedî ateş-te kalan)

Mixettet: Xêzkırî (Çizgili)

Mixeyyer: 1 — Guhartî (Değiştirilmiş). 2 — Bî kêfa xwe (Muhayyer)

Mûn: Alîkar (Yardımcı)

Mıjgan: Bıjang (Kirpikler)

Mıqbıl: Hatoxê ber bî me (Bize doğru gelen)

Mıqarın: Beranber (Yanyana)

Mıqebbes: Gırtoxê çırîskê (Kıvılcım alan)

Mıqeddîme: Dest pê kırım (Başlangıç)

Mıqerreb: Nêzîkbûyî (Yaklaşmış olan)

Mıqerrebûn: Serekên firîştan (Melek başları)

Mıqerrrer: Tıştê ku tê bıryarkırın (Kararlaştırılan)

Mıqessem: Pışkkırî, parçebûyî (Bölünmüş, parçalanmış)

Mıqewwîyat: Tıştên ku hêzê zêde dî kın (Gücü artıran şeyler)

Mıqeyyed: Gırêdayîyê dî qeydêda (Kayıtlanan)

Mıqîm: Rawestox (Duran, ikamet eden)

Mıqtebîs: Gırtoxê çırîskê (Kıvılcımlanan)

Mıkaşefat: Tıştên ku tên kışkırın (Keşfedilen şeyler)

Mıkatebat: Tıştên ku dî navbera hınêkanda tên nıvîsîn (Yazışmalar)

Mıkedder: Şelo (Bulanık)

Mıkellel: Xemîlandîyê bî gewheran (Cevherle süslenmiş)

Mıkerrem: Qedırbılınd (Şerefli)

Mıkerrrer: Lî dû hevdu (Ardarda)

Mıkewwenat: Hebûyın (Varlıklar, yaratıklar)

Mılaqat: Hev dîtin (Görüşme)

Mılebbes: Bî cıl (Elbiseli)

Mılettex: Lewitandî (Bulaşmış)

Mılezzezat: Tıştên bî tam (Lezzetli şeyler)

Mımkinat: Pıraniya «Mımkun»e («Mümkünün çoğulu)

Mımkun: Tıştê ku mıkûn dı be û hebûna wî ne zerûriye
(Mümkün olan ve varlığı zorunlu olmayan)

Mımtaz: Bijare (İmtiyazlı, seçkin)

Mımted: Dirêj (Uzun)

Mınazî: Kesê ku pevçûn dı ke(Çatan, nizaa düşen kimse)

Mıneqqet: Nuxtekırî (Noktalanmış)

Mın'ekis: Ronahîya ku dı neynîkê, yan avêda dı xuye
(Yansıyan)

Mın'em: Kesê ku nî'met dı bîne (Nîmet gören)

Mınewwer: Rohnî (Aydın)

Mınfel: Tıştê ku te'sîr dı bîne (Etkilenen)

Mınîr: Tıştê ku rohnî dı de (Işık veren, aydınlatan)

Mınqad: Sıtûxwar (Boyun eğen)

Mınteha: Dawî (Son, nihayet)

Mınzem: Zeliqandî (Yapışık)

Mıradat: Pıranîya «Mırad»e («Murad»ın çoğulu)

Mırahîq: Kurê ber balıxbûnê (Bulûğa ermek üzere olan
delikanlı)

Mıraqb: Kesê ku dı keve mıraqebê (Düşünceye dalan)

Mıraselat: Tıştên ku dı navbera hınekanda tên şandın
(Teait edilenler)

Mırcan: Sor (Kırmızı)

Mırdan: Xortên ku hêj rî û sınbêlêd wan ne hatıye (Tüy-
sü delikanlılar)

Mırde: Mırî (Ölü)

Mırebbê: Rûnıştîyê cıvatkî (Bağdaş kurup oturan)

Mırexses: Bı destûr (Ruhsatlı)

Mıresse: Nexşkırî (Nakışlanmış, süslenmiş)

Mırettêb: Rêzkırî (Dizilmiş)

Mırewweq: Zela, safî (Duru, safi)

Mırx: Teyr (Kuş)

Mırxîzar: Bexçê teyran (Kuş bahçesi)

Mırıncan: Ê ku canê xwe mırandîye (Canını feda eden)

- Mirîd:** Ê ku dî vê (Îrade eden)
- Mîrsel:** Şandî (Gönderilmiş, elçi)
- Mîrşîd:** Nîşandayoxê rê (Yol gösteren)
- Mîrtaz:** Razî (Razi)
- Mîsafîh:** Ê ku destê yekê dî şîdîne (Birinin elini sıkın)
- Mîsebbeb:** Ê ku jî semedan tê zanîn (Nedenlerden bilinen)
- Mîseffa:** Safîkirî (Tasfiye edilmiş, temizlenmiş)
- Mîsexxer:** Bîn ferman (Emir altı)
- Mîsellem:** Teslîmbûyî (Teslim olan)
- Mîsenne':** Nexşkirî (İşlenmiş, süslenmiş)
- Mîselzel:** Zincîrkirî (Zincirlenmiş)
- Mîsewwer:** Çêkirî, bî şîkl û sûret (Tasvir edilen)
- Mîseyqel:** Bîrîqandî (Parlatılmış)
- Mîskîr:** Serxweşkîrox (Sarhoş edici)
- Mîstear:** Emanet (Emanet)
- Mîstecme':** Cîvîngeh (Toplanma yeri)
- Mîstefad:** Ê ku jê îstîfadet ê kîrîn (Kendisinden yararlanılan)
- Mîsefid:** Ê ku îstîfade dî ke (Yararlanan)
- Mîstexreq:** Nuqbûyî (Gark olmuş)
- Mîsteîd:** Qutabîyê ku nû dest bî xwendîne kîrîye (Yani öğrenci)
- Mîstemend:** Reban, perîşan (Zavalı)
- Mîstemi':** Gohdar (Dinleyici)
- Mîstesqî:** Vexwarox (İçen)
- Mîstewcîb:** Lî gorî (Gereğince)
- Mîstewî:** Dûz, mîsawî (Düz, doğru)
- Mîşîr:** Haletê îşaretkîrîne (İşaret etme âleti)
- Mîşkin:** Jî mîsk (Miskten)
- Mîşteha:** Tîştê ku dîl dî bîjê (İştîha edilen)
- Mîşterî:** 1 — Kîrîdar (Alıcı). 2 — Sîtêra Mîşterî (Jübîter yıldızı)
- Mîtabîq:** Lî gorî hevdu (Bir birine uygun)

- Miteaqîd:** Kırînox û firotox (Alıcı ve satıcı)
Mitehher: Paqîj (Temiz)
Mitella: Avzêrkîrî, avzîvkîrî (Altın veya gümüş yaldızlı)
Mî'rar: Dermanê bêhnxweş (Güzel koku)
Mîrî: Bînferman (İtaat eden)
Mî'telif: Hogîr (Ülfet eden)
Mî'tekîf: Peresdarê dî mîzgeftêda (Tapınakta ibadet eden)
Mî'temîn: Ewle (Emin olan, güvenen)
Mîtmeîn: Dîl bî cî (İnanan, tatmin olan)
Mîtrîb: Sazvan (Saz çalan)
Mîttehîd: Yekbûyî (Birleşik)
Mîttesîl: Zeliqandî (Yapışmış)
Mîwasa: Alîkarî (Yardım)
Mîwessem: Bî nîşan (Naşan almış)
Mîzab: Helandî (Eritilmiş)
Mîzebzebîn: Xapînokê durû (İki yüzlü aldatıcı)
Mîzehheb: Avzêrkîrî (Altın yaldızlı)
Mîzekker: Nêr (Erkek)
Mîzewwir: Derewçîn (Tezvirci)
Mîzmehîl: Tîştê ku dî tîşteki dînda wînda dî be (Bir şey-
 de kaybolan)
Mî'cer: Laçîka ku jîn lîserêd xwe dî pêçm (Kadınların baş
 örtüsü)
Mîhr: Roj (Güneş)
Mîxfer: Kumê ku esker dî dîn serêd xwe (Asker başlığı)
Mîqras: Meqes (Makas)
Mîlel: Pîranîya «Millet»e («Millet»in çoğulu)
Mîna: Kulîlkekîye (Bir çiçek)
Mînen-nas: Jî mîrovan (İnsanlardan)
Mînû: Bîhuşte (Cennet)
Mîr'at: Neynîk (Ayna)
Mîşkat: Fanos (Fener)
Mîşkatê Hemel: Fanosa Beran, mexsed jê Birca Berane jî
 12 bîrcên rojê ku dî Newroz'êda roj dî kevê (Koç

Feneri, maksat güneşin Nevruz'da girdiği Koç Burcudur)

Muxlem: Tolazê ku bı kuran xırabî dı ke (Kulampara)

Mûms: Hogır (Ülfet eden)

N

Nab: Zelal (Duru)

Nabalix: Negîhayî, xav (Olgunlaşmamış, çiğ, kem)

Naçar: Jı neçarî lazıme (Çaresizlikten gerekir)

Nadır: Tıştê kê m peydabûyî (Az bulunan şey, nadir)

Nadîrul-wuqû': Kê m peydabûyî (Az bulunan)

Nadîde: Tıştê ku kê m peyda dı be (Az bulunan, nadide)

Nafe: Mısk (Misk)

Nafeyêd Tetarî: Mıskên welatê Teteran (Tatar ülkesinin miskleri)

Nageh: Jı nîşkave (Aniden)

Nagîhan: Jı nîşkave (Aniden)

Nahîd: Sîtêra Zuhre (Venüs yıldızı)

Naxelef: Kesê ku na be wekîlê Xwedê (Allaha vekil olmayan kimse)

Naxwende: Nexwendî (Okumamış)

Nail: Gîhîstox (Eren, nail olan)

Naqe: Deva mê (Dişi deve)

Naqıl: Neqılkirox (Nakleden)

Naqûr: Navê sazekîye (Bir sazın adı)

Nakam: Miradnîvco, bê mîrad (Eksik muratlı, muratsız)

Na kuncime: Bı cî na bın (Sığmazlar)

Nam: Nav (Ad)

Name: Mektûb, bı mana pirtûkê hatîye gotın (Mektüp, kitap anlamında kullanılmış)

Namîrad: Bê mîrad (Muratsız)

- Namîzad:** Mensûbê bî navê yekê (Birinî adına mensub olan)
- Napesend:** Karê ku na yê ecîbandî (Beğenilmeyen iş)
- Napuxte:** Ne pîjîyayî, ne gîhayî (Pişkin olmayan, olgunlaşmamış)
- Nar:** 1 — Hînar (Nar). 2 — Ağır (Ateş)
- Naresket:** Negîhayî, napîjîyayî (Olgunlaşmamış, pişkin olmayan)
- Narînc:** Tewîrekî fikî (Narencîye)
- Nas:** 1 — Naskîrî (Tanıdık). 2 — Xelq (Halk)
- Nasaz:** Ne lî rê, bêrê (Uygunsuz kimse)
- Nasîh:** Şîretkîrox (Öğüt veren)
- Nasîx:** Xîrabkîrox (Bozan, bozucu)
- Nasût:** Madde (Madde)
- Naşîkufte:** Nepîşkîfî, pîndîk (Gonca)
- Natewa:** Qels, sıvîk (Zayıf, hafîf)
- Naumîd:** Bê hêvî (Umutsuz)
- Nay:** Saza Ney (Ney)
- Nayê gerdan:** Saza Ney a ku dî gerîya, yan jî jî gerdana dengbêj a wek Neyê dengzîrav (Dönen Ney'den, ya da Ney gibi ince sesli olan şarkıcının gırtlğından)
- Nazende:** Nazdar (Nazlı)
- Nazîr:** Nihêrtox (Gören)
- Nazîrîn:** Nihêrtoxan (Görenler)
- Nebat:** 1 — Gîyayan (Bitkiler). 2 — Tewîrekî şekîr (Bir çeşit şeker)
- Nebîyy:** Pêxember (Peygamber)
- Nebl:** Tîr (Ok)
- Necaset:** Pîsî (Pislik)
- Nedamet:** Poşmanî (Pişmanlık)
- Nedîm:** Yawer (Yaver)
- Nef:** Mefa (Fayda)
- Nefais:** Tîştên hêja (Değerli şeyler)
- Nefha:** Pîfkîrîn (Üflemek)

Nefx: Pıfkırm (Üflemek)

Nefir: Gelek mirov (Kalabalık)

Nefsê emmar: Nefsa ku berê mirov dî de rêya xirab (İnsanı kötü yola iten nefis)

Nefûr: Nefretkırox (Nefret eden)

Nehar: Roj (Gündüz)

Nehın: Nîne (Değil)

Nehîn: Veşarî, nepenî (Gizli, saklı)

Nehînder: Dî hundirê xweda, dîl bî kîn (Kinci)

Nehnu aşiq: Em evîndarın (Biz âşığız)

Nehs: Kesê bextreş, gunehkar (Mutsuz, günahkâr)

Neh taq: Neh kumbet, neh felek (Dokuz kubbe, dokuz felek)

Nexl: Dara xurmê (Hurma ağacı)

Nexm, Nexme: Sıtıran (Türkü, şarkı söylemek)

Nejdi: Talanker (Yağmacı)

Neqdeyn: Zêr û zîv, bî mecazî dî mana bêjeda hatiye (Altın ve gümüş, mecazî olarak edebiyat anlamında gelmiş)

Neqiyy: Paqîj (Temiz)

Neqqad: Tenqîdkırox (Eleştirici)

Neqqaş: Nexşker (Nakışçı)

Nemek: Xwey (Tuz)

Nemmam: Peyvgerîn, fesat (Müfsit)

Nerd: Lîztîka bî Tewlê (Tavla oyunu)

Nesara: Fîlleyın (Hristiyanlar)

Neseq: Dîsıplın (Disiplin)

Nesîm: Sura bayê (Yel)

Nesl: 1 — Sertîr (Ok ucu). 2 — Nejad (Soy)

Neşat: Kêfxweşî (Sevinç)

Ne şî: Nî karî, nî kare (Edemezsin, edemez)

Ne't: Pesn (Övgü)

Netaîc: Derketî, ked (Sonuçlar, ürünler)

Netrîk: Zêrên bî gerdenîyêve (Kolyeye takılan altınlar)

New': Tewır (Çeşit)

Newa: 1 — Dengê sıtiranê (Şarkı sesi). 2 — Hêz (Güç).

3 — Havıl (Çare)

Newadır: Pıranîya «Nadır»e («Nadir»in çoğulu)

Newaîraqî: Dengzırav (İnce sesli)

Newbawe: Nubar (Turfanda)

Newheker: Kesê ku lı ser mırî dı sıtırê (Ölü üzerine ağıt söyleyen)

Newxîz: Nû rabûyî (Yeni kalkmış, yeni yetişmiş)

Neyyahe: Jına ku lı ser mırî dı sıtırê (Ölü üzerine ağıt söyleyen kadın)

Nezc: Gihan: (Olgunlaşma)

Nezer: Nihêrtın (Bakmak)

Nezerbaz: Kesê ku nihêrtına wî wek a teyrê baze (Şahin bakışlı)

Nezîr: Wek (Gibi, emsal)

Nezm: Rêzkırın (Sıralamak)

Nıbiwwet: Pêxemberî (Peygamberlik)

Nıdd: Hevtayê dıj (Karşı olan denk)

Nıgîn: Gustîl (Yüzük)

Nihîn: Veşarî, nepenî (Gizli, saklı)

Nık: Cem, bal (Yanında)

Nımûd: Xuyayî (Görünme)

Nısfıyye: Bı însaf (İnsaflı)

Nışîn: Rûnıştî (Oturana)

Nızûl: Rıjîn (Dökülme)

Nızhetgeh: Cihê bêhn berdanê (Oyalanma yeri)

Nidakunend: Bangkîrox (Çağırana)

Nîhad: Bıınd (Yüksek, uzun)

Nîhal: Şax (Dal)

Nîhan, Nîhani: Bı dızî (Gizlice)

Nîqat: Nuxteyın (Noktalar)

Nîkesîret: Xwîbaş (Temiz huylu)

Nîkûkar: Karbaş (İyi işli, işi güzel olan)

Nikûnam: Navbaş (İyi adlı)

Nikûserencam: Kesê ku dawîya wî baş û xêre (Sonu iyi olan)

Nîlûfer: Navê kulîlkekiye (Bir çiçek adı)

Nîna: Ne anî (Getirmedi)

Nîran: Agırın (Ateşler)

Nîsa': Jının (Kadınlar)

Nîsar: Werandın (Serpmeç)

Nîsbet: 1 — Lı gorî (Göre). 2 — Wek (Gibi)

Nîsf: Nîvî (Yarım)

Nîswan: Jının (Kadınlar)

Nîsyan: Jı bîrkırın (Unutmak)

Nîyaz: 1 — Daxwaz (Dilek). 2 — Lava (Yakarış)

Nîzam: Sazuman (Düzen)

Noşî: Ve xwar (İçti)

Nuql: Şekirê behîvan û fisteqan (Badem ve fıstık şekeri)

Nuktedan: Zanayê bî tîştên zirav (İncelikleri bilen, nüktedan)

Numa: 1 — Xuya bû (Göründü). 2 — Nîşan da (Gösterdi)

Nuwanî: Tevger (Hareket, davranış)

Nûbade: Nûgîhayî (Turfanda)

Nûbare: Nûgîhayî (Turfanda)

Nûerûs: Bûka nû (Gelinlik)

Nûerêse xurşîd: Roja wek bûka nû (Gelin gibi olan güneş)

Nûk: Nukul (Gaga)

Nûres, Nûresîd: Nûgîhayî, nûdîtî (Yeni yetişen, sonradan görme)

Nûş: Vexwarın (İçmek)

Nûşîn: Şêrîn (Tath)

MEM Û ZÎN

Büyük şair Ehmede Xanf (Ahmet-i Hânî)'nin, Doğu edebiyatının en önde gelen klasikleri arasında yer alan dev eseri MEM Û ZÎN (Memo ile Zin)'i Türkiye'de ilk defa olarak hem Kürtçe orijinali, hem değerli düşünür Mehmet Emin Bozarslan'ın Türkçe çevirisiyle okurlara sunmaktan gurur duyuyoruz.

GÜN YAYINLARI: P.K. 1149 - İSTANBUL Fiyatı: 20 Lira

Kapak Resmi: Ayhan ERER - Kapak Baskısı: DURAN OFSET BAĞMEVİ